

การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ปิยนันท์ ฤทธิเดช

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการการปกครอง
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ปิยนันท์ ฤทธิเดช

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครอง
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566
(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

AN APPLICATION OF TRI-SIKKHA TOWARDS COMPETENCY DEVELOPMENT OF PERSONEL IN NAKHON SI THAMMARAT PROVINCIAL ADMINISTRATION

PIYANAN RITTHIDET

A THEMATIC PAPER SUBMTTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF POLITICAL SCIENCE
PROGRAM IN GOVERNMENT
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

(COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY)

หัวข้อสารนิพนธ์	:	**การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช**
ชื่อนักศึกษา	:	**ปิยนันท์ ฤทธิเดช**
ชื่อปริญญา	:	**รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**การปกครอง**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	:	**ดร. สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร**

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง

คณบดีคณะสังคมศาสตร์ .....
(พระครูปลัดสุวัฑฒนพรหมจริยคุณ)

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ :
ประธานกรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ เผือกคง)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก) .....
(รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว)

กรรมการ/อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....
(ดร. สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร)

กรรมการ .....
(พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.)

กรรมการ .....
(ดร. สิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา)

(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

บทคัดย่อ

หัวข้อสารนิพนธ์	:	**การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช**
ชื่อนักศึกษา	:	**ปิยนันท์ ฤทธิเดช**
ชื่อปริญญา	:	**รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**การปกครอง**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	:	**ดร. สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร**

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ จำนวนประชากรทั้งหมด 247 คน และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า :

1. การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมมีค่าแปลผล ($\overline{X}$ = 4.50) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านศีลค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.57) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านปัญญา ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.47) อยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสมาธิ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.46) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

2. แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ควรนำหลักไตรสิกขามาใช้การส่งเสริมการใช้ในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช และส่งเสริมให้มีการพัฒนาความรู้และประสบการในการปฏิบัติงานโดยใช้หลักไตรสิกขาเป็นหลักพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและศักยภาพในการทำงาน ก็จะทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

คำสำคัญ : ไตรสิกขา, การพัฒนาศักยภาพ, องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ABSTRACT

Thematic Topic	:	**An Application of Tri-Sikkha towards Competency Development of Personel in Nakhon Si Thammarat Provincial Administration.**
Student's Name	:	**Piyanan Ritthidet**
Degree Sought	:	**Master of Political Science**
Program	:	**Government**
Anno Domini	:	**2023**
Advisor	:	**Assoc. Prof. Dr. Kantaphon Nuthongkaew**
Co-Advisor	:	**Dr. Supreecha Chamnanphuttiphon**

This research has the following objectives: 1) to study the use of Tri-Sikkha owards ꞷompetency to develop the potential of personnel in Nakhon Si Thammarat provincial administrative organization and 2) to study the approach of using the Tri-Sikkha to develop the potential of personnel in Nakhon Si Thammarat provincial administrative organization. The sample used in the research were people in Nakhon Si Thammarat provincial administrative organization, Pho Sadet subdistrict Mueang Nakhon Si Thammarat district, Nakhon Si Thammarat province. The total population of 247 people, and collected data by using a questionnaire. and interview forms data were analyzed using a software program for social science research to find frequency, percentage, mean and standard deviation and qualitative data using descriptive analysis.

The results of the research were as follows :

1. The use of the Tri-Sikkha principles to develop the potential of personnel in the Nakhon Si Thammarat provincial administrative organization as a whole was at a high level. When considering each side in order of average from the highest to the lowest, it was found that the aspect with the highest average was Sila aspect, followed by Panya aspect, and the aspect with the lowest average was Samadhi aspect respectively.

2. Guidelines for the use of Tri Sikkha principles for personnel development in Nakhon Si Thammarat provincial administrative organization. The Tri Sikkha principle should be used to promote its use in the Nakhon Si Thammarat provincial

administrative organization and promote the development of knowledge and experience in working using the Tri Sikkha principle as the principle to develop the potential of personnel and work potential.

Keywords: Tri-Sikkha, Potential Development, Nakhon Si Thammarat Provincial Administration

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์นี้สำเร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยการความอนุเคราะห์จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ขอกราบขอบพระคุณ พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว รองศาสตราจารย์ ดร. เดชชาติ ตรีทรัพย์ ดร.สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร และอาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัย อีกทั้งได้สละเวลาในการชี้แนะแนวทางตลอดจนการตรวจแก้ไขจน สำเร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ดร. สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีความรู้ที่ได้อนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย และกรุณาให้ความรู้และคำแนะนำตลอดจน ข้อคิดเห็นต่างๆ ในการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ดูแลช่วยเหลือในด้านเอกสารการจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณคณาจารย์ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดจนนักศึกษา สาขาวิชาการปกครองทุกท่าน ที่กรุณาให้กำลังใจรวมทั้งความห่วงใยที่มอบให้ผู้วิจัยตลอดมา

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีความรู้ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างดียิ่ง

ประโยชน์และคุณค่าอันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบความดีทั้งหมดนี้แด่บิดา มารดา และครู-อาจารย์ อันเป็นที่เคารพสูงสุด รวมทั้งเพื่อนๆ ที่ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจตลอดจน ผู้มีพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ปิยนันท์ ฤทธิเดช

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ฉ
กิตติกรรมประกาศ..... ช
สารบัญ..... ฌ
สารบัญตาราง..... ฏ
สารบัญแผนภูมิ..... ฐ
สารบัญคำย่อ..... ฑ

บทที่ 1 บทนำ..... 1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1
1.2 คำถามการวิจัย..... 3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... 3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย..... 3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย..... 4
1.6 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย..... 4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 7
2.1 หลักไตรสิกขา..... 7
2.2 แนวคิดทฤษฎีการใช้หลักไตรสิกขาของบุคลากร..... 9
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากร..... 39
2.4 บริบทของพื้นที่ที่ศึกษา..... 46
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 53
2.6 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย..... 57

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ 3	**วิธีดำเนินการวิจัย**	**58**
3.1	วิธีการและขั้นตอนในการวิจัย	58
3.2	ระเบียบวิธีวิจัย	59
3.3	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	59
3.4	การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	60
3.5	การเก็บรวบรวมข้อมูล	61
3.6	การวิเคราะห์ข้อมูล	62
3.7	สถิติที่ใช้ในการวิจัย	63
บทที่ 4	**ผลการวิเคราะห์ข้อมูล**	**65**
4.1	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	66
4.2	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช	68
4.3	สรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช	72
4.4	ผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	73
บทที่ 5	**สรุปผล และข้อเสนอแนะ**	**86**
5.1	สรุปผลการวิจัย	86
5.2	อภิปรายผล	89
5.3	ข้อเสนอแนะ	93
	5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	93
	5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	93
บรรณานุกรม		**94**
บุคลานุกรม		**97**

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก..... 98

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ และ หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือ..... 99

ภาคผนวก ข หนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูล..... 104

ภาคผนวก ค แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และ ค่า IOC..... 112

ภาคผนวก ง ภาพถ่ายการสัมภาษณ์..... 135

ประวัติผู้วิจัย..... 141

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช..... 65

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม..... 66

ตารางที่ 4.2 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มีต่อการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม..... 68

ตารางที่ 4.3 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มีต่อการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล..... 69

ตารางที่ 4.4 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มีต่อการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิ..... 70

ตารางที่ 4.5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มีต่อการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านปัญญา..... 71

ตารางที่ 4.6 สรุปผลการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช..... 80

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่ 2.1 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย..... 57

สารบัญคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2500 เรียกย่อว่า"ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ" และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539 ในที่นี้ขอเรียกว่าย่อว่า “ฉบับมหาจุฬาฯ แปล” อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย และวิสุทธิมรรค ผู้ศึกษาอ้างพระไตรปิฎกเพียงบางส่วน เรียงตามคัมภีร์ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
สำ.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สำ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารถวรรค	(ภาษาไทย)
องฺ.เอก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
องฺ.จตุกฺก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
องฺ.ปญฺจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

วิธีอ่าน

1. พระไตรปิฎก อ้าง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ ตัวอย่าง ที.ม.(ไทย) 10/208/155. หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ 10 ข้อที่ 208 หน้า 155.

Thematic Topic	:	An Application of Tri - Sikkha towards Competency Development of Personel in Nakhon Si Thammarat Provincial Administration
Student's Name	:	Piyanan Ritthidet
Degree Sought	:	Master of Political Science
Program	:	Government
Anno Domini	:	2023
Advisor	:	Assoc. Prof. Dr. Kantaphon Nuthongkaew
Co-Advisor	:	Dr. Supreecha Chamnanphuttiphon

Accepted by the Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Political Science (Government)

Dean of Faculty of Social Sciences .....
(Phrakhrupaladsuwatthanaphromajariyakhun)

Thematic Committee :

Chairman .....
(Assoc. Prof. Dr. Chaiwat Phuakkhong)

Member (Advisor) .....
(Assoc. Prof. Dr. Kantaphon Nuthongkaew)

Member/Co-Advisor .....
(Dr. Supreecha Chamnanphuttiphon)

Member .....
(Phramaha Ekkawin Piyaweero, Dr.)

Member .....
(Dr. Sitthipong Sitthiphataraprabha)

(Copyright of Mahamakut Buddhist University)

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่12 (พ.ศ.2560-2564) ได้วางแผนที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนาที่ยึดหลักสมดุลยั่งยืน โดยวิสัยทัศน์ของการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้มีความเป็นมืออาชีพและเพียงพอต่อการขับเคลื่อนภารกิจภาครัฐร่วมกับภาคเอกชนและภาคประชาสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ระบบราชการเล็กกะทัดรัดแต่มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพสูง ดังนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนาและสังคมไทยจึงให้ความสำคัญลำดับสูงกับการพัฒนาคุณภาพคนเนื่องจากคนเป็นทั้งเป้าหมายสุดท้ายที่จะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบจากการพัฒนาขณะเดียวกันก็เป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่เป้าประสงค์ที่ต้องการจึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุลทั้งจิตใจร่างกายความรู้และทักษะความสามารถบุคลากรจัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการบริหารงาน ซึ่งทุกองค์กรจะสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพและศักยภาพของบุคลากร ซึ่งหมายถึง บุคคลต้องมีความรู้ความสามารถ ความชำนาญ และทัศนคติที่เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคน แต่เนื่องจากปัจจุบันสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กรมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตลอดจนมีการค้นพบเทคโนโลยีใหม่ๆด้านการบริหารงานและด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ทำให้บุคลากรที่คัดเลือกเข้ามาในองค์กรเห็นว่ามีความเหมาะสมในการทำงานในขณะหนึ่งก็อาจกลับกลายเป็นผู้ที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดี จึงเป็นหน้าที่ขององค์กรที่จะต้องพัฒนาบุคคลเหล่านั้นให้มีคุณภาพและมีศักยภาพสายสนับสนุนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะประสบการณ์ คุณธรรม จริยธรรม รวมถึงมีทัศนคติที่เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละบุคคลสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

การจะพัฒนาบุคลากรขององค์กรจำเป็นต้องประเมินความสามารถของบุคลากรขององค์กรให้รู้ว่ามีจุดแข็งอะไรที่ต้องส่งเสริมสนับสนุนและมีจุดอ่อนอะไรที่ต้องปรับปรุงแก้ไขที่สำคัญการพัฒนาเพื่อให้รู้ทันความเป็นไปของโลกธุรกิจในอนาคต องค์กรต้องมีความสามารถที่จะแบ่งปันเอาทรัพยากรในตลาดมาสร้างความมั่งคั่งให้กับองค์กร ซึ่งเป็นภาระอันใหญ่หลวงของผู้บริหารทุกคน องค์กรที่ดีสมาชิกขององค์กรต้องมีข้อผูกมัดหรือพันธะทางใจว่าจะทำให้งานขององค์กรประสบผลสำเร็จ และมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ การที่องค์กรจะขับเคลื่อนได้ขึ้นอยู่กับสมาชิกขององค์กรซึ่ง

การพัฒนาพนักงานมีหลายรูปแบบ เช่น การปฐมนิเทศ การฝึกอบรม การมอบหมายงาน การทำงานเป็นกลุ่มคณะ (Team building) การประเมินผลการปฏิบัติงาน การพัฒนาสายอาชีพ เป็นต้น (ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2547, หน้า 265)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบุคลากรจำนวน 689 คน องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นองค์กรที่ใกล้ชิดประชาชน การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ฝ่ายบริหารประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และเลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ฝ่ายนิติบัญญัติประกอบด้วย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และบุคลากรส่วนต่างๆ จากโครงสร้างจำนวนประชากรดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือ ประสบการณ์จากบุคลากรที่มีอยู่มากมาย และมีหน้าที่ที่แตกต่างกัน ถ้าองค์กรขาดส่วนหนึ่งส่วนใดก็จะทำให้เกิดความสำเร็จขึ้นไม่ได้ ในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในองค์การนั้นได้มีการพัฒนาตลอดมาแต่การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง จึงทำให้บุคลากรยังมีศักยภาพในการทำงานไม่เต็มที่ตามที่หน่วยงานต้องการ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับบุคลากรจึงได้นำหลักหลักไตรสิกขา คือ หลักการสำคัญของการพัฒนามนุษย์ การฝึกฝนและพัฒนามนุษย์นั้นทางพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ 1.) ศีล เป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล ก็คือวินัย วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ เพราะว่าวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้เหมาะกับการพัฒนาและให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา เมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็เกิดเป็นศีล ดังนั้น โดยสรุปวินัยจะมาในรูปของการฝึกพฤติกรรมเคยชินที่ดี และการจัดสภาพแวดล้อม ที่จะป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดี และเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดีที่พึงประสงค์ การฝึกคนให้คุ้นกับพฤติกรรมที่ดี ตลอดจนการจัดระเบียบระบบทั้งหลายทั้งปวงในสังคมมนุษย์ 2.) สมาธิ เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิต ทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติ สมาธิ และในด้านความสุข เช่น ความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ พูดสั้นๆ ว่าพัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพของจิต 3.) ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดการต่างๆ สร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้

เห็นตามที่มันเป็น ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2546, หน้า 308)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาศักยภาพตามหลักไตรสิกขาของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพตามหลักไตรสิกขาของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรต่อไป

1.2 คำถามของการวิจัย

1. การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชอยู่ในระดับใด

2. แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1. เพื่อศึกษาการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

1.3.2 เพื่อศึกษาแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

1.4.1 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ได้แก่บุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 689 คน (ข้อมูลวันที่ 1 สิงหาคม 2565)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 689 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีใช้ของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 อางใน สุทิน ชนะบุญ 2560) กำหนดให้สัดสวนของลักษณะที่สนใจในประชากรเทากับ 0.5 ระดับ

ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 และระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 247 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย หรือเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 5 คน

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ได้แก่ การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ตามหลักไตรสิกขา ในด้านดังต่อไปนี้

- ศีลสิกขา สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง
- จิตตสิกขา สิกขา คือจิตอันยิ่ง หมายถึง สมาธิ
- ปัญญาสิกขา สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ได้แก่ การกำหนดระยะเวลาการวิจัย ตั้งแต่ 1 สิงหาคม 2565 - 28 กุมภาพันธ์ 2566

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ทำให้ทราบการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

1.5.2 ทำให้ทราบแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

1.5.3 ทำให้สามารถนำผลจากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้พัฒนาและส่งเสริมใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ดีขึ้น

1.6 คำนิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ไตรสิกขา หมายถึง หลักการสำคัญของการพัฒนามนุษย์ การฝึกฝนและพัฒนามนุษย์นั้นทางพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ

1. ศีล เป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล ก็คือวินัย วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ เพราะว่าวินัย

เป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้เหมาะกับการพัฒนาและให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา เมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็เกิดเป็นศีล ดังนั้น โดยสรุปวินัยจะมาในรูปของการฝึกพฤติกรรมเคยชินที่ดี และการจัดสภาพแวดล้อม ที่จะป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดี และเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดีที่พึงประสงค์ การฝึกคนให้คุ้นกับพฤติกรรมที่ดี ตลอดจนการจัดระเบียบระบบทั้งหลายทั้งปวงในสังคมมนุษย์

2. สมาธิ เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิต ทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติ สมาธิ และในด้านความสุข เช่น ความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ พูดสั้นๆ ว่า พัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพของจิต

3. ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดการต่างๆ สร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่มันเป็น ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ หลักทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานี้ เป็นส่วนประกอบของชีวิตที่ดีงาม เราก็ฝึกคนให้เจริญงอกงามในองค์ประกอบเหล่านี้ และให้องค์ประกอบเหล่านี้นำเขาสู่การเข้าถึงอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง ตัวการฝึกที่จะให้มีชีวิตที่ดีงามเป็นสิกขา ตัวชีวิตที่ดีงามที่เกิดจากการฝึกนั้นก็เป็นมรรค

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เกิดความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง ทำให้มีความปลอดภัย มีความเจริญก้าวหน้า ความสุขสงบ ทำให้ประเทศมีความเจริญมั่นคง การพัฒนาข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัด ลูกจ้างและพนักงานจ้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช กำหนดแนวทางการพัฒนาข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัด ลูกจ้าง และพนักงานจ้าง ทุกตำแหน่ง ได้มีโอกาสได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทัศนคติที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรม อันจะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ ลูกจ้าง และพนักงานจ้างเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล โดยจัดทำแผนพัฒนาข้าราชการตามที่กฎหมายกำหนด การพัฒนานอกจากจะพัฒนาด้านความรู้ทั่วไปในการปฏิบัติงานด้านความรู้ และทักษะเฉพาะของงานในแต่ละตำแหน่ง ด้านการบริหาร ด้านคุณสมบัติส่วนตัว เป็นต้น

ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้พัฒนา หรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ การนำศักยภาพ ของข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัด

ลูกจ้างและพนักงานจ้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช นำความสามาถความให้ปรากฏ ตามความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ตามความรู้ เฉลียวฉลาดนั้นมาพัฒนาสามารวินิจฉัยได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกหรือ วิธีการในการปฏิบัติงานที่ได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ ในส่วนของขีดความสามารถในลักษณะนี้จะต้องแยกแยะออกมาให้เห็นว่า ความรู้ ทักษะ และทัศนคติอะไรบ้างที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งความสำเร็จดังกล่าวนั้นจะรวมไปถึงการมุ่งเน้นในความสำเร็จของเป้าหมาย การค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งการใช้เป้าหมายเป็นตัวกำหนดลำดับความสำคัญของการทำงานให้ประสบความสำเร็จ

บุคลากร หมายถึง ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ประชาชน หมายถึง บุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

เพศ หมายถึง เพศของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 2 เพศ คือ 1) เพศชาย และ 2) เพศหญิง

อายุ หมายถึง อายุของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 4 ช่วง คือ 1) ต่ำกว่า 30 ปี 2) อายุ 30 – 39 ปี 3) อายุ 40 – 49 ปี และ 4) อายุ 50 ปีขึ้นไป

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ 1) ประถมศึกษา 2) มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า 3) อนุปริญญาหรือเทียบเท่า และ 4) ปริญญาตรีหรือสูงกว่า

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่องการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา

2.2 แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร

2.3 แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ

2.4 บริบทพื้นที่ที่ศึกษา

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา

การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นหลักไตรสิกขามาเป็นแนวคิดในการศึกษาวิจัย ในพระไตรปิฎกกล่าวถึง สิกขา 3 หรือไตรสิกขา ว่า "ธรรม มีประเภทละ 3 ... พึงเป็นไปเพื่อประ โยชน์แก่ชนมาก เพื่อความสุขแก่ชนมาก เพื่อความอนุเคราะห์แก่โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรมมี 3 ประเภทเป็นไฉน ... สิกขา 3 อย่าง 1 อธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง) 2 อธิจิตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง) 3 อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง)" (พระไตรปิฎก, 2538, ที่.ปา. 11/228/227-232)

คัมภีร์วิสุทธิมรรคอธิบายว่า "ไตรสิกขาเป็นหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อให้บุคคลล่วงพ้นจากอบาย กามธาตุและภพทั้งปวงด้วยแนวปฏิบัติสายกลาง ... มีศีลที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกิเลสทางการล่วงละเมิดทางกาย วาจา สมาธิที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่กลุ้มรุมจิตใจ และปัญญาที่เป็นปฏิปักษ์ต่ออนุสัยกิเลสที่ซุกซ่อนอยู่ในจิต เพื่อพัฒนาบุคคลให้เป็นพระอริยะ" (มหามกุฎราชวิทยาลัย, 2554ก, หน้า 4, 9-12)

ไตรสิกขา จึงหมายถึง ข้อที่ต้องศึกษาและปฏิบัติสำหรับฝึกฝนอบรมกาย วาจาจิตใจ และปัญญาเพื่อพัฒนาตนเองจนบรรลุจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือนิพพาน ตามขั้นตอน 3 ประการ คือ

1. ศีลสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูงฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกาย วาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่นและในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยดี ด้วยความเกื้อกูลไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียน (พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), 2546, หน้า 308))

2. จิตสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดสมาธิอย่างสูงการฝึกฝนอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงมีคุณธรรม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546, หน้า 307) การฝึกจิตให้มีสมาธิมี 2 วิธี คือ การเจริญสมถกรรมฐาน หรือ สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบหรือเกิดสมาธิ โดยให้จิตยึดเกาะสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นอารมณ์ หรือกำหนดจิตให้ระลึกถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยไม่มีเรื่องอื่นแทรกเข้ามา และการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน หรือ วิปัสสนา-ภาวนา คือ การฝึกอบรมให้เกิดปัญญา ความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง รู้เท่าทันปรากฏการณ์ทุกอย่างที่เข้าไปเกี่ยวข้องโดยไม่ปรุงแต่งยึดติดถือมั่นด้วยอำนาจของอวิชชา ตัณหา อุปาทาน เพื่อให้จิตได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม ควรแก่การงานทางปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553, หน้า 63-66)

3. ปัญญาสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูงมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนจิตใจหลุดพ้นเป็นอิสระ ปราศจากกิเลสและกองทุกข์ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546, หน้า 308) ปัญญามี 2 ระดับ ได้แก่ โลกิยปัญญา หรือ ปัญญาระดับทิฏฐิ เป็นปัญญาทางโลกของปถุชนทั่วไป เกิดขึ้นจากการพิจารณาด้วยจิตธรรมดา เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องมีความเจริญก้าวหน้า และโลกุตตรปัญญา หรือ ปัญญาระดับญาณ เป็นปัญญาของอริยชนที่ รู้ยิ่งเห็นจริง เกิดจากการบำเพ็ญเพียรทางจิตตามหลักสมาธิโดยตรงผ่านการฝึกอบรมอย่างยิ่งยวดจนขัดเกลากิเลสตัณหา ความเห็นผิดได้ (พระไตรปิฎก, 2538,อภิ.วิ. 35/796/420-422)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2549, หน้า 603 - 604) ได้ให้ความหมายไว้ว่าไตรสิกขา คือการศึกษา ทั้ง 3 มีหัวข้อตามหลัก ดังนี้

1. อธิศีลสิกขา การฝึกศึกษาในด้านความประพฤติทางกาย วาจาและอาชีพ ให้มีชีวิตสุจริตและเกื้อกูล (Training in higher morality)

2. อธิจิตตสิกขา การฝึกศึกษาด้านสมาธิ หรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้ที่ (Training in higher mentality หรือ Concentration)

3. อธิปัญญาสิกขา การฝึกศึกษาใบปัญญาสูงขึ้นไป ให้รู้คิดเข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง (Training in higher wisdom)

ไตรสิกขานี้ เมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติทั่วไป ได้ปรากฏในหลักที่เรียกว่าโอวาทปาฏิโมกข์ (พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่ 3 อย่าง) คือ

1. สพฺพปาปสฺส อกรณ์ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง (ศีล)

2. กุสลสฺสูปสมฺปทา การบำเพ็ญความดีให้เพรียบพร้อม (สมาธิ)

3. สจิตฺตปริโยทปนํ การทำจิตของตนให้ผ่องใส (ปัญญา)

ไตรสิกขา นี้ เรียกว่าเป็น "พหุลธรรมมีกถา" คือคำสอนธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงบ่อย และมีพุทธพจน์แสดงต่อเนื่องกันของ กระบวนการศึกษาฝึกอบรมที่เรียกว่าไตรสิกขา ดังนี้

ศีล เป็นอย่างนี้ สมาธิเป็นอย่างนี้ ปัญญาเป็นอย่างนี้ สมาธิทำศีลบ่มแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์ปัญญาที่สมาธิบ่มแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก จิตที่ปัญญาบ่มแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยสิ้นเชิง คือ จาก กามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาวาสวะ

2.2 แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร

ก. หลักไตรสิกขากับการพัฒนาคน (คู่มือมนุษย์)

พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย์ (2552, หน้า 45) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณภาพ ที่สำคัญที่สุดก็คือ การปลูกฝังให้คนเป็นพลเมืองดีมีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม วิธีการหนึ่งที่น่าจะให้ผลดีในการปลูกฝังและพัฒนาการมีคุณธรรมจริยธรรม ก็โดยใช้หลักไตรสิกขา เนื่องจากไตรสิกขาเป็นระบบและเป็นกระบวนการในการฝึกฝนอบรม ฝึกหัดเพื่อพัฒนาคนใน 3 ด้าน คือ

1. พัฒนาด้านพฤติกรรม เรียกว่า ศีล
2. พัฒนาด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ
3. พัฒนาด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา

ทั้งนี้ก็เพื่อให้บุคคลมีการดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องดีงามโดยนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) มาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาคนในองค์กร หรือสถานศึกษาเน้นการจัดสภาพทุกๆ ด้าน ในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนให้คนในองค์กรพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการ คือ

1. สัปปุริสสังเสวะ หมายถึง กรอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูลมีสื่อที่ดี
2. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี
3. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
4. ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

ข. ความรู้เบื้องต้นของการศึกษาไตรสิกขา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาการพัฒนาองค์กรและบุคลากรแนวคิดใหม่ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล (2557, หน้า 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า มนุษย์หรือคนมีความสำคัญต่อสังคม ต่อชุมชนและองค์กรเป็นอย่างยิ่ง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจของกระบวนการพัฒนาทั้งหลาย เหตุนั้นการพัฒนาคนหรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล จึงได้รับการเอาใจใส่เป็นอย่างดียิ่งจากองค์กรทั้งรัฐและเอกชน โดยเฉพาะในเรื่องของการให้การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนา เหตุนั้นจึงต้องมีการพัฒนาให้มีคุณภาพมีศักยภาพ ให้มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญเพื่อพัฒนาองค์กร ให้ยั่งยืนในท่ามกลางสถานการณ์ของความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะสภาพความจริงของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไหลเลื่อน (Dynamics) อยู่ตลอดและมีเหตุปัจจัยที่สร้างความสลับซับซ้อน (Complexity) เพิ่มมากขึ้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนา ให้เกิดความรู้เท่าทันกันความเปลี่ยนแปลงนั้น ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ยึดการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาต่อเนื่องมาจาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ให้ความสำคัญต่อการรวมพลังจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบ ผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง และเน้นที่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรมและรอบรู้อย่างเท่าทัน มีสุขภาวะที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ภายให้ดุลยภาพของความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม(แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ซึ่งถือว่าเป็นจุดเน้น ที่สำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ในด้านเพื่อการพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (มปป) หน้า 3) ได้ให้ความหมายการพัฒนาตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา สอนว่ามนุษย์พัฒนาได้และมนุษย์อยู่ได้เพราะการพัฒนา ถ้าไม่พัฒนาจะอยู่ไม่รอดและพัฒนาได้โดยไม่มีขีดจำกัด สูงสุดสู่ความเป็นพุทธะโดยมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่สูงสุด ตามพุทธศาสนาสุภาษิตที่ว่า "ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ ในหมู่มนุษย์ผู้ที่พัฒนาฝึกฝนที่ดีเท่านั้นจึงจะเป็น ผู้ประเสริฐ" นี้เป็นหลักที่เป็นฐานความคิดความเชื่อพื้นฐาน ที่กำหนดทิศทางของกระบวนการทั้งมวล

การพัฒนามนุษย์บางครั้งอาจพูดในมิติของการพัฒนาสังคม เพราะการพัฒนาสังคมโดยสาระแล้วก็คือการพัฒนามนุษย์ เพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ดีขึ้น เพียงแต่การพัฒนาสังคมจะมองในมิติของโครงสร้างโดยรวม ซึ่งรวมเอาสังคม การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษาและ

ศิลปวัฒนธรรมและบริบทอื่นๆ เข้าไว้ด้วย"แต่เป้าหมายสุดขอดของการพัฒนาอยู่ที่ คน เพราะคนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและเป็นผู้รับผลของการพัฒนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2538, หน้า 325) มองคนเป็นกลุ่ม หรืออยู่ในกลุ่มดังนั้น การพัฒนาคนจึงรวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม และเป้าหมายของการพัฒนาคน กลุ่มคน หรือสังคม คือความอยู่ดีกินดีด้านต่างๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพเศรษฐกิจและการเมืองด้วยที่สุดผลต้องเป็น ไปเพื่อให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เหมือนการมองดูทิวทัศน์จะผ่านอะไร ผ่านวัตถุชนิดใด ราคาแพงแค่ไหนเพียงใดที่สุด ก็เพื่อให้มองเห็นความสวยงามของทิวทัศน์นั้นๆ ได้เต็มที่ แต่ขณะนี้กำลังมองการพัฒนามนุษย์ โดยผ่านพระพุทธศาสนาหรือใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางในการพัฒนามนุษย์

ค. การพัฒนามนุษย์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

การพัฒนาตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เริ่มที่หลักการของการศึกษา เพราะ การภาวนาหรือการพัฒนานั้น แท้ที่จริงก็คือสิ่งเดียวกันกับการศึกษา หรือสิกขา สิ่งที่ต้องศึกษา หรือ สิ่งที่ต้องพัฒนาแยกออกไปเป็น 3 ด้านใหญ่ โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิต ของมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ศีล คือการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรม ทางกายและวาจาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี สิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์ มี 2 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ (ในความหมายเดิมทางพระพุทธศาสนารวมทั้งสัตว์อื่นทั้งหลายทั้งปวงด้วย) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย 4 เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยีและสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติ ศีลแบ่งเป็น หมวดใหญ่ๆ 4 หมวด คือ

1.1 การรักษาวินัยแม่บทของชุมชน (ปาฏิโมกข์สังวร) เมื่อคนอยู่ร่วมกับหรือทำงานทำกิจการร่วมกัน เป็นชุมชนเป็นหน่วยงาน เป็นองค์กรตลอดจนเป็นประเทศชาติ จะต้องมีกฎเกณฑ์กติกา ตลอดจนกฎหมาย เพื่อจัดระเบียบระบบให้เกิดความเรียบร้อย ความประสานสอดคล้องความเกื้อหนุนต่อกับ ความร่วมรับผิดชอบและ สามัคคี ที่จะเอื้อ โอกาสหรือเป็นหลักประกันให้ชีวิตความเป็นอยู่ และกิจการต่างๆ ดำเนิน ไปด้วยดี สมตามวัตถุประสงค์แห่งชีวิตหรือกิจการของชุมชนนั้น ดังเช่นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีวินัยแม่บทที่เรียกชื่อเฉพาะว่า ปาฏิโมกข์ ซึ่งเรามักเรียกกับง่ายๆ ว่าศีล 227 ชุมชน อื่น เช่น โรงเรียน ก็ต้องมีกฎกติกาที่เป็นวินัยแม่บทของตนเช่นเดียวกัน

วินัยแม่บทสำหรับสังคมคฤหัสถ์หรือสังคมแห่งมนุษยชาติทั้งหมดก็คือ ศีล 5 ซึ่งถือว่าเป็นมนุษยธรรม เพราะเป็นบรรทัดฐานที่จะทำให้มนุษย์มีวิถีชีวิตที่สูงกว่าสัตว์ดิรัจฉาน อยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกัน และรักษาสังคมให้มีสันติสุขสังคมมนุษย์ส่วนย่อ ย่อลงไป เช่น ประเทศ สถาบัน องค์กร และหน่วยงานต่างๆ นอกจากจะต้องรักษา ศีล 5 แล้ว ก็ยังต้องปฏิบัติตามวินัยแม่บทที่เป็น

ส่วนเฉพาะของตนเองย่อยลงไปอีกเช่น กฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา จรรยาบรรณของวิชาชีพต่างๆ เช่น จรรยาบรรณแพทย์ จรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน เป็นต้น

การจัดตั้งวางระเบียบชีวิตและระบบสังคม ด้วยการบัญญัติกฎกติกาอันชอบธรรมที่เรียกว่าวินัยแม่บทนั้น พึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อความสงบเรียบร้อยอยู่ร่วมกับผาสุกเพื่อความสอดคล้องประสานกลมกลืน เพื่อความเกื้อหนุนกับ โดยไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบกันเพื่อความมีส่วนร่วมและร่วมรับผิดชอบ เพื่อความพร้อมเพรียงสามัคคีเพื่อป้องกันความชั่วและความเสียหาย เพื่อกั้นคนชั่วร้าย และให้โอกาสคนดี เพื่อเอื้อโอกาสให้ชีวิตและกิจการพัฒนาและดำเนิน สู่จุดหมายเพื่อความดีงามความงามมีวัฒนธรรมของสังคม และเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงแห่งหลักการ

1.2 การรู้จักใช้อินทรีย์ (อินทรีย์สังวร) รับรู้สิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางอินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้ารับรู้ใช้หูตาไม่เป็นเช่น ดูไม่เป็น ฟังไม่เป็น แทนที่จะได้ประโยชน์ก็จะเกิดโทษ เช่น เกิดความลุ่มหลง มัวเมา ถูกหลอกลวง และเสื่อมเสียสุขภาพเป็นต้น ตลอดจนนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อการแย่งชิงหรือทำลาย จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการใช้อินทรีย์ให้ตาดู ให้หูฟัง เป็นต้นอย่างมีสติ เมื่อดูเป็น ฟังเป็น เช่น ดูทีวีเป็น ฟังวิทยุเป็น รู้จักใช้ตา หู แสวงหาความรู้ เป็นต้น ก็จะได้ปัญญา ได้คุณภาพชีวิต และนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและทำการสร้างสรรค์ หลักการในการพัฒนาอยู่ที่การฝึกใช้อินทรีย์ เช่น

1.2.1. รู้จักพิจารณาเลือกเฟ้นสิ่งที่จะดู จะฟัง เป็นต้น แยกแยะได้อย่าง รู้เท่าทันว่าสิ่งใดรายการใดดีงามหรือไม่เป็นคุณประโยชน์หรือเป็นโทษเป็นภัย แล้วหลีกละเว้นสิ่งที่ชั่วร้ายเป็นโทษภัยและรับดูรับฟังสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์

1.2.2. ดู ฟัง เป็นไปอย่างมีสติ ควบคุมตนเองได้ รู้จักประมาณ รู้พอดีไม่ปล่อยตัวให้ลุ่มหลงมัวเมา ตกเป็นทาสของสิ่งที่ดู ที่ฟังไม่เป็นนั้น อันจะทำให้สิ้นเปลืองเงินทองสูญเสียเวลา เสียสุขภาพ เสียการงาน เสียการเล่าเรียน เป็นตัน

1.2.3. ไม่เห็นแก่ความสนุกสนานบันเทิง ไม่ติดอยู่แค่ความชอบใจไม่ชอบใจ แต่รู้จักดู รู้จักฟัง ให้ได้คุณค่าที่ดีงามเป็นประโยชน์สูงขึ้นไปกว่านั้นโดยเฉพาะที่สำคัญ คือต้องให้ได้ปัญญา และกติกาที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตสังคม

1.3 การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ (อาชีวปาริสุทธิ) การทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นพฤติกรรมหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ถ้ามีผู้หาลี้ยงชีพโดยวิธีทุจริต เป็นมิจฉาชีพ นอกจากชีวิตของคนนั้นเองจะชั่วร้ายเสื่อมเสียแล้ว ก็จะก่อความเดือดร้อนแก่สังคมอย่างมาก จึงต้องย้ำเน้นกันอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาสัมมาชีพ และส่งเสริมให้ประชาชนฝึกฝนตนให้สามารถประกอบสัมมาชีพ เพื่อหาเลี้ยงชีวิตโดยทางสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย สัมมาชีพพึงมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ถือเป็นอาชีพการงานที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อเวรภัยหรือสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคมเป็นอาชีพการงานที่ช่วยแก้ไขปัญหา หรือสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมในทางใดทางหนึ่ง เป็นอาชีพการงานที่ช่วยให้ผู้ทำได้พัฒนาชีวิต

ของตนให้งอกงามยิ่งขึ้น ทั้งด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา เป็นอาชีพการงานที่ไม่ทำลายคุณค่าของชีวิต และไม่เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต หากแต่ทำให้ชีวิตของตบมีคุณค่า น่าภาคภูมิใจ เป็นอาชีพการงานที่ทำให้ได้ปัจจัยเลี้ยงชีวิต มาด้วยเรี่ยวแรง กำลังกาย กำลังสติปัญญา ความเพียรพยายาม ความสามารถและฝีมือของตน และทำให้ได้ฝึกฝนพัฒนาความเชี่ยวชาญ จัดเจนหรือฝึกปรือฝีมือ ในทางสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

1.4 การเสพบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา ปัจจัยปฏิเสวนา พฤติกรรมของมนุษย์ในที่สุดก็มาลงที่การกิน ใช้ เสพ บริโภค ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาพฤติกรรมในการเสพบริโภค ก็จะก่อปัญหาอย่างมากทั้งแก่ชีวิต แก่สังคมและแก่โลก เพราะเขาจะกิน ใช้ บริโภคปัจจัย 4 และสิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลาย รวมทั้งเทคโนโลยี ด้วยโมหะ ก่อให้เกิดความหลงมัวเมา ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ความเสื่อมเสียคุณภาพชีวิต การ ใช้จ่ายสิ้นเปลืองการขัดแย้งแย่งชิงเบียดเบียนกันในสังคม การทำลายทรัพยากร ธรรมชาติและการก่อมลภาวะเป็นต้น จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการกิน ใช้ เสพ บริโภคให้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัญญาที่รู้เข้าใจแลปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ของปัจจัย 4 ตลอดจนเทคโนโลยีนั้นๆ เริ่มแต่รับประทานอาหารเพื่อบำรุงเลี้ยงร่างกายให้แข็งแรงมีสุขภาพดีไม่ใช่กินเพียง เพื่อเอร็ดอร่อย อวดโก้วาดฐานะ หรือตื่นตามค่านิยมฟุ่มเฟือย ให้เป็นการกินด้วยปัญญาที่ทำให้รู้จักประมาณในการบริโภค หรือกินพอดี ที่เรียกว่า โภชเนมัตตัญญุตา ตลอดจน การใช้สอยสิ่งต่างๆ อย่างประหยัด ซึ่งทำให้ได้ประโยชน์มากที่สุด โดยสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

ปัจจัยปฏิเสวนา หมายถึง การใช้ปัญญาทำความเข้าใจเละบริโภคปัจจัยทั้งหลายให้ได้ผลตรงพอดีตามคุณค่าแท้ที่เป็นจุดหมายของการบริโภคสิ่งนั้นๆ ศีลหมวดนี้มีหลักในการปฏิบัติ ดังนี้

1.4.1. บริโภคด้วยความรู้ตระหนักว่าการมีใช้ หรือบริโภคสิ่งเหล่านั้นมิใช่เป็นจุดหมายของชีวิต แต่มันเป็นปัจจัยเครื่องช่วยเกื้อหนุนให้เราสามารถพัฒนาชีวิตและทำการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขที่สูงยิ่งขึ้นไป

1.4.2. บริโภคด้วยความรู้ทันต่อวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภคใช้สอยสิ่งนั้นๆ เช่น การสวมรองเท้ามีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยปกป้องเท้ามิให้เป็นอันตรายจากสิ่งกระทบกระทั่งและเชื้อโรคเป็นต้น และเพื่อช่วยให้เดินวิ่งได้สะดวกรวดเร็วทนนาน เป็นต้น มิใช่สวมใส่เพื่ออวดโก้แสดงฐานะกันตามค่านิยมที่เลื่อนลอย

1.4.3. บริโภคโดยพิจารณาจัดสรรควบคุมให้ได้ปริมาณ ประเภท และคุณสมบัติของสิ่งที่บริโภคตรงพอดีกับวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภคสิ่งนั้น เช่น บริโภคอาหารในปริมาณและประเภทซึ่งพอดีกับความต้องการของร่างกายที่จะช่วยให้มีสุขภาพดี

1.4.4. สามารถละเว้นหรือเลิกเสพบริโภคสิ่งที่ไม่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนชีวิต เช่น สิ่งที่ทำลายสุขภาพเป็นต้น โดยไม่เป็นเพียงแค่การเสพรส หรือเสพความโก้ ความหรูหรา เป็นต้น

2. สมาธิ หมายถึง การฝึกพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีงามแล้ว ก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย แม้ความสุขความทุกข์ในที่สุดก็อยู่ที่ใจยิ่งกว่านั้น ปัญญาจะเจริญงอกงามได้ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งสู้ปัญหา เอาใจใส่ มีความเพียรพยายามที่จะคิดกันไม่ท้อถอย ยิ่งเรื่องที่คิดหรือพิจารณานั้นยาก หรือละเอียดลึกซึ้ง ก็ยิ่งต้องมีจิตใจที่สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่านไม่พลุ่งพล่านกระวนกระวาย คือ ต้องมีสมาธิจึงจะคิดได้ชัดเจน เจาะลึกทะลุได้และมองเห็นทั่วตลอด จิตที่ฝึกดีแล้วจึงเป็นฐานที่จะให้ปัญญาทำงานและพัฒนาอย่างได้ผล

การพัฒนาจิตใจนี้ มีสมาธิเป็นแกน หรือเป็นศูนย์กลาง จึงเรียกง่ายๆ ว่า "สมาธิ"และอาจจะแยกออกได้เป็นการพัฒนาคุณสมบัติของจิตใจในด้านต่างๆ คือ

2.1 พัฒนาคุณธรรมซึ่งเป็นคุณภาพของจิตใจ กล่าวคือ คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นจิตใจที่สูง ประณีต และประเสริฐ เช่น

เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดีเป็นมิตร อยากให้ผู้อื่นมีความสุข

กรุณา คือ ความสงสารอยากช่วยเหลือผู้ อื่นให้พ้นจากความทุกข์

มุทิตา คือ ความพลอยยินดี พร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่ประสบความสำเร็จมีความสุขหรือก้าวหน้าในการทำสิ่งที่ดีงาม

อุเบกขา คือ ความวางตัววางใจเป็นฯกลาง เพื่อรักษาธรรม เมื่อผู้อื่นควรจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาตามเหตุและผล

จาคะ คือความมีน้ำใจเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่เห็นแก่ตัว

กตัญญูกตเวทิตา คือ ความรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น และแสดงออกให้เห็นถึง การรู้คุณค่านั้น

หิริ คือ ความอายบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว

โอตตัปปะ คือ ความกลัวบาป เกรงกลัวต่อความชั่วคร้ามขยาดต่อทุจริต

คารวะคือ ความเคารพ ความใส่ใจรู้จักให้ความสำคัญแก่สิ่งนั้นผู้นั้นอย่างถูกต้องเหมาะสม

มัททวะ คือ ความอ่อนโยน สุภาพ นุ่มนวล ไม่กระด้าง

2.2 พัฒนาสมรรถภาพและประสิทธิภาพของจิตใจ โดยเสริมสร้างคุณสมบัติที่ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็ง หนักแน่นมั่นคง แกล้วกล้าสามารถทำกิจหน้าที่ได้ผลดี เช่น ฉันทะคือ ความใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ อยากรู้ ความจริงและ ใฝ่ที่จะทำสิ่งดีงามให้สำเร็จ อยากเข้าถึงภาวะดีงามอันเลิศสูงสุด

วิริยะ คือ ความเพียรบุกฝ่าไปข้างหน้าเอาธุระรับผิดชอบไม่ยอมทอดทิ้งกิจหน้าที่

อุตสาหะ คือ ความขยัน ความอึดสู้ ความสู้ยากบากบั่น ไม่ยั่น ไม่ถอย

ขันติ คือ ความอดทนความเข้มแข็ง ความทนทานหนักแน่น มั่นคง

จิตตะ คือ ความมีใจจดจ่อ ใส่ใจ อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่กิจหน้าที่หรือสิ่งที่ทำ

สัจจะ คือ ความตั้งใจจริง จริงใจและจริงจัง เอาจริงเอาจัง มั่นแน่ว ต่อสิ่งที่ทำไม่เหยาะแหยะไม่เรรวน ไม่กลับกลาย

อธิษฐาน คือ ความตั้งใจเด็ดเดี่ยว ความมุ่งมั่นแน่วแน่ ต่อจุดหมาย

ตบะ คือ พลังเผากิเลสกำลังความเข้มแข็งพากเพียรในการทำกิจหน้าที่ให้สำเร็จ โดยแผดเผาระงับยับยั้งกิเลสตัณหาได้ ไม่ยอมทุจริต และไม่เห็นแก่ความสุขสำราญปรนเปรอ

สติคือ ความระลึกนึกได้ ไม่เผอเรอ ไม่เลื่อนลอย ทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไป ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องทุกอย่าง กำหนดจิตไว้กับกิจหน้าที่ หรือสิ่งที่ทำ กั้นยั้งใจจากสิ่งที่เสื่อมเสียหายเป็นโทษ และไม่ปล่อยโอกาสแห่งประโยชน์ หรือความดีงามความเจริญ ให้เสียไป

สมาธิ คือ ภาวะจิตที่ตั้งมั่นแน่วแน่ ได้ที่ อยู่ตัว สงบ อยู่กับสิ่งที่ต้องการทำไม่ฟุ้งซ่าน ไม่แกว่งไกว ไม่มีอะไรรบกวนได้

2.3 พัฒนาความสุข และกาวะที่เกื้อหนุนสุขภาพของจิตใจ คุณสมบัติที่ควรเสริมสร้างขึ้นให้ มีอยู่ประจำในจิตใจ เพื่อความมีสุขภาพจิตที่ดี พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายอย่างโดยเฉพาะ

ปราโมทย์ คือ ความร่าเริง สดชื่น เบิกบานใจ ไม่หดหู่หรือห่อเหี่ยว

ปีติ คือความอิ่มใจ ปลาบปลื้ม เปรมใจ ฟูใจ ไม่โหยหิวแห้งใจ

ปัสสัทธิ คือ ความสงบเย็น ผ่อนคลายกายใจ

คุณสมบัติทั้งหลายที่กล่าวมานี้ แม้จะดีงามเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แต่บางอย่างอาจจะถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด ก่อให้เกิดโทษได้ (เช่น เพียรในการลักของเขา) หรือนำไปพ่วงกับการกระทำที่ไม่ดี (เช่น ปิติปลื้มใจที่รังแกเขาได้) หรือใช้ผิดเรื่องผิดที่ผิดกรณีผิดสถานการณ์ (เช่น มุทิตาพลอยยินดีส่งเสริมคนที่ได้ลากหรือประสบความสำเร็จโดยทางทุจริต) เป็นต้น จึงต้องศึกษาเข้าใจความหมายความมุ่งหมายและการใช้งานเป็นต้นให้ชัดจนและรู้ จักปฏิบัติให้ถูกต้องพอดี

สรุปได้ว่า

สมาธิ แปลว่า ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอคือ "จิตฺตสฺเสกคฺคตา" หรือเรียกสั้นๆ ว่า"เอกัคคตา" ซึ่งแปลว่าภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือการที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป คัมภีร์รุ่นอรรถกถระบุความหมายจำกัดลงไปอีกว่า สมาธิ คือภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิตและไขความออกไปว่าหมายถึงการดำรงจิตและเจตสิก ไว้ในอารมณ์หนึ่งเดียว

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต (2549, หน้า 21) ได้ให้ความหมายว่า

3. ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่ไหน ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญา

ชี้นำหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจเช่น เมื่อจิตใจอึดอัดมีปัญหาติดตันอยู่ พอเกิดปัญญารู้ว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องกว้างขวางแยกออกไปได้หลายด้านและมีหลายขั้นหลายระดับ เช่น

1) เป็นปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิต อย่างมีประสิทธิภาพ ประสบความสำเร็จ ความรู้ความเข้าใจในข้อมูล ร่วมทั้งศิลปวิทยาการต่างๆ เข้าถึงเนื้อหาความหมายถูกต้องชัดเจน การเรียนรู้อย่างถูกต้องตามเป็นจริง ตรงตามสภาวะของสิ่งนั้นๆ หรือตามที่มันเป็น ความรู้จักจับสาระของความรู้หรือเรื่องราวต่างๆ รู้จุด รู้ประเด็นสามารถยกขึ้นพูด ยกขึ้นชี้แสดง หรือยกขึ้นวางเป็นหลักได้ความรู้จักสื่อสารถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจและความต้องการของตนให้ผู้อื่นรู้ตามเห็นตาม เป็นต้น กรคิดการวินิจฉัยที่ถูกต้องชัดเจนและเที่ยงตรง ความรู้จักแยกแยะวิเคราะห์วิจัยสืบสาวเหตุปัจจัยของเรื่องราวต่างๆ ที่จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาและทำการสร้างสรรค์ต่างๆ ได้ความรู้จักจัดทำดำเนินการหรือบริหารจัดการกิจการต่างๆ ให้สำเร็จผลตามที่มุ่งหมาย ความรู้จัก เชื่อมสัมพันธ์ประสบการณ์ข้อมูลและองค์ความรู้ต่างๆ โยงเข้ามาประสานเป็นภาพองค์รวมทั้งชัดเจน หรือโยงออกไปสู่ความหยั่งรู้หยั่งเห็นใหม่ๆ ได้

2) ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้อง ดีงาม ความรู้ เข้าใจ ในระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่อิงอาศัยสืบเนื่องส่งผลต่อกันตามเหตุปัจจัย มองเห็นภาวะและกระบวนการที่ชีวิต สังคม และโลกคือหมู่สัตว์ มีความเป็นมาและจะเป็นไปตามกระแสแห่งเจตจำนงและเหตุปัจจัยที่ตนประกอบสร้างสมจัดสรรและมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นทั้งหลายเรียกง่ายๆ ว่าเป็นไปตามกรรม

3) ปัญญาที่ช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงามความเข้าใจเข้าถึงเท่าทันความจริงของสังขาร คือโลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมดา ของธรรมชาติจนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำจิตใจให้หลุดพ้น เป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์ และมีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

การศึกษา 3 ด้านที่เรียกว่าไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญานี้ เป็นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนา เป็นระบบและเป็นกระบวนการทั้งหมดของการพัฒนาคน จากหลักไตรสิกขานี้หลักธรรมแต่ละหมวดแต่ละชุดเหล่านั้น ก็คือข้อปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชีวิตพัฒนาสังคมในขั้นตอนหรือในส่วนปลีกย่อยต่างๆ แต่ละหมวดแต่ละชุดมักจะมีสาระบางส่วนของไตรสิกขาครบทั้ง 3 อย่างประสานหรือ บูรณาการกันอยู่ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ตามความเหมาะสมกับกรณีนั้นๆหรือที่เรียกว่าทำได้เหมาะสมถูกกาลเทศะ

ฆ. การกระทำทุกอย่างต้องเกื้อหนุนกระบวนการพัฒนา

ซึ่งที่สุดแล้วผลต้องมาตกอยู่กับมนุษย์หรือกับคน พัฒนาให้คนมีคุณลักษณะเป็นอย่างไร เมื่อมีคุณลักษณะเป็นอย่างนั้นแล้ว เขามีความสุขเพิ่มขึ้นหรือไม่ การพัฒนามนุษย์เน้นที่วิธีคิด กล่าวคือให้

ความคิดที่กว้างไกล ที่เรียกว่ามีวิสัยทัศน์ แต่ต้องเป็นสัมมาวิสัยทัศน์ มิใช่มิจฉาวิสัยทัศน์ คิดกว้างไกลที่เอาเปรียบคนอื่นคดโกงคนอื่น พระพุทธศาสนาพัฒนามนุษย์ให้มีความรู้ ให้เป็นนักวิชาการแต่ต้องสัมมาวิชาการนั่น คือมีวิชาและจรณะควบคู่กัน หมายถึง มีความรู้และมีความประพฤติที่ดี หากกล่าวโดยรวมตรงตามหลักของมรรคมีองค์ 8 หรือหนทางอันประเสริฐที่มีคุณลักษณะ 8 ประการ กล่าว คือ

1. สัมมาทิฏฐิ (Right view หรือ Right understanding) ความเห็นชอบ หมายถึง ความรู้ในอริยสัจจ์ 4 เห็นในไตรลักษณ์

2. สัมมาสังกัปปะ (Right thought) ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัปป์ อวิหิงสาสังกัปปะ

3. สัมมาวาจา (Right speech)ได้แก่วจีสุจริต

4. สัมมากัมมันตะ (Right action) การกระทำชอบ การงานชอบ ได้แก่ กายสุจริต

5. สัมมาอาชีวะ (Right livelihood) มีอาชีพชอบ เว้นจากมิจฉาอาชีวะ

6. สัมมาวายามะ (Right effort) พยายามชอบได้ประธาน คือความเพียร 4 อย่าง

7. สัมมาสติ (Right mindfulness)ความระลึกชอบได้แก่การระลึกในสติปัฏฐาน 4

8. สัมมาสมาธิ (Right concentration) ตั้งสติมั่นชอบ ตั้งสดีไว้ชอบได้แก่ฌาน 4 และหากสรุปมรรค 8 ลงในไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิและปัญญา ที่ว่าชอบๆ ทั้งหลายนั้น หมายถึง ความดี ความถูกต้อง การพัฒนาคนให้มีคุณภาพที่ดี จะกลายเป็นทุนทางสังคมภายในอันจะเป็นแนวทางที่ดีและมีความเหมาะสมกับการพัฒนาทุนทางสังคมของไทย เพราะจะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาของประชาชนส่วนใหญ่ เพราะโดยเนื้อแท้ของศาสนาพุทธได้อบรมให้พุทธศาสนิกชนได้ประพฤติปฏิบัติไปในแนวทางที่เกิดการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นมีความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์มากขึ้น ตนเองมีความสุข คนอื่นสังคมและชุมชนก็พลอยได้รับผล คือมีความสุขด้วย ตลอดทั้งหน้าที่การงานด้วย คืองานก็ได้ผล คนก็เป็นสุข มีความสุขในการทำหน้าที่การงามที่ดีทั้ง 8 ประการนั้น "มรรค" หรือแนวทางหรือหลักการที่จะต้องปฏิบัติควบคู่กันไปเป็นกระบวนการมิใช่ยกขึ้นมาทำทีละอย่างๆ ให้เสร็จในตัวแบบบันได 8 ขั้น อะไรทำนองนั้น หากแต่ต้องประสานกลมกลืนกัน เกี่ยวข้องสัมพันธ์เป็นเนื้อเดียวกัน ดุจเกลียวเชือก เกลียวฟั่นเข้าเป็นเชือกเส้นเดียวตั้งแต่ดันจนปลายเชือก ฉะนั้น ในการปฏิบัติจริงจะเริ่มจากจุดไหนก็ได้ เช่น

1. เริ่มที่ความรู้ความเข้าใจและความคิด (สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ - อธิปัญญาสิกขา) จะต้องมีความเข้าใจ หรือความเชื่อที่ถูกต้องตรงแนวทางเสียก่อน เมื่อมีพื้นฐานความเชื่อความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว ค่อยขยายไปที่การควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ - อธิศีลสิกขา) ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมและเอื้อต่อการพัฒนาที่สูงขึ้น จากนั้นจึงฝึกฝนอบรมจิตใจ (สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ = อธิจิตสิกขา) ซึ่งเป็นชั้นภายในละเอียดกว่าให้ได้ผลดีต่อไปในระหว่างที่อบรมตามขั้นตอนต่างๆ นี้ องค์ประกอบแต่ละอย่างๆ

จะค่อยๆ พัฒนาตัวมันเองและเสริมหรือเกื้อหนุนขั้นตอนนั้นๆ ให้เพิ่มพูนและชัดเจนยิ่งขึ้นเช่น องค์ประกอบทางปัญญา ในขณะที่ผู้ปฏิบัติฝึกฝนอบรมขั้นศีลหรือขั้นจิต ตัวปัญญาความรู้ความเข้าใจซึ่งเป็นพื้นฐานเดิมนั้นจะค่อยๆ พัฒนาแก่กล้าขึ้น ชัดเจนขึ้น เกื้อหนุนให้องค์ประกอบ ทางด้านศีลและดันจิตถูกต้องสมบูรณ์ขึ้น อาศัยศีลและจิตที่สมบูรณ์นั้นเอง ปัญญานั้นก็จะพัฒนาถึงขั้นรู้แจ้งเห็นจริงทำจิตให้หลุดพันจากอาสวะกิเลสทั้งปางเป็นอันสิ้นสุดกระบวนการฝึกฝนอบรม

2. เริ่มที่การควบคุมพฤติกรรม (สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ = อธิศีลสิกขา) วิธีเน้นไปที่การฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกายทางวาจาอย่างจริงจัง อาศัยความรู้ความเข้าใจพอเป็นพื้นฐานเท่านั้น เมื่อศีลถูกต้องสมบูรณ์แล้วก็ก้าวเข้าไปสู่การฝึกฝนอบรมจิตใจอันเป็นขั้นประณีตยิ่งขึ้นจนถึงระดับสุดท้าย คือ ทำปัญญาให้แก่กล้าจนสามารถพ้นจากตัณหา อุปาทาน ระบบนี้นิยมทำกันทั่วไป จนเรียกติดปากชาวพุทธทั้งหลายว่า "ศีล - สมาธิ - ปัญญา" อาจเป็นเพราะว่าการควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา เห็นได้ง่าย และทำได้ง่ายกว่าการที่จะเริ่มต้นพัฒนาจิตหรือปัญญาก็ได้ จึงเป็นที่นิยม แพร่หลาย

3. เริ่มที่ฝึกฝนจิตหรือสมาธิ (สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ = อธิจิตสิกขา) อาศัยความรู้ความเข้าใจพอเป็นพื้นฐานเท่านั้นแล้วเริ่มฝึกอบรมจิตอย่างเข้มงวด ในระหว่างนั้นองค์ประกอบแต่ละอย่างๆ จะค่อยเกิดขึ้นและเสริมเติมเต็มให้แก่กัน จิตเป็นสมาธิ แน่วแน่ ใสสะอาด พฤติกรรมหรือศีลก็จะเกิดขึ้นเอง เมื่อศีลสมาธิพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ปัญญาความรู้ความเข้าใจซึ่งเป็นพื้นฐานเดิมอยู่แล้วจะค่อยๆ พัฒนาแก่กล้าชัดเจนขึ้น เกื้อหนุนให้องค์ประกอบทางด้านศีลและสมาธิถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อาศัยศีลและจิตที่สมบูรณ์นั้นเอง ปัญญาก็จะสามารถรู้แจ้งเห็นจริงทำอาสวะให้หมดไปได้ในที่สุดหลักวิชาการดังกล่าวข้างต้น จะแจ่มแจ้งชัดขึ้น เมื่อลองปฏิบัติดูการเกิดประสบการณ์ แต่ละขั้นตอนนั้น จะเป็นตัวทดสอบหลักวิชา และเกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นด้วยตนเองซึ่งสามารถสรุป ประเด็นโดยย่อได้แก่

1. สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ = สรุปลงในอธิปัญญาสิกขา
2. สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ = สรุปลงในอธิศีลสิกขา
3. สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ = สรุปลงในอธิจิตสิกขา

ความสัมพันธ์ของอริยมรรคมีองค์ 8 กับไตรสิกขา มองเห็นได้ง่ายในชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อมีความบริสุทธิ์ทางด้านความประพฤติ เชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตน ไม่หวาดต่อการลงโทษ ไม่สะดุ้งระแวงต่อการประทุษร้ายของคู่เวร ไม่หวั่นใจเสียวใจต่อเสียงตำหนิหรือความรู้สึกไม่ยอมรับของสังคม และไม่มีความฟุ้งซ่านวุ่นวายใจ เพราะความรู้สึกเดือดร้อนรังเกียจในความผิดของตนไม่มีจิตใจจึงจะปลอดโปร่ง สงบแน่วแน่ มุ่งมั่นต่อสิ่งที่คิด คำที่พูด และการที่ทำได้ยิ่งจิตไม่ฟุ้งซ่าน สงบมุ่งมั่นแน่วแน่เท่าใด การคิดการพิจารณาการรับรู้สิ่งต่างๆ ก็ยิ่งชัดเจนและคล่องตัวเป็นผลดีในทางปัญญามากขึ้นเท่านั้น

ความประพฤติที่บริสุทธิ์ และเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของคน เป็นเรื่องของ(สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ)

การที่จิตปลอด โปร่ง สงบแน่วแน่มุ่งมั่นต่อสิ่งที่คิด คำที่พูด การที่ทำเป็นเรื่องของจิต หรือสมาธิ (สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ)

การรับรู้สิ่งต่างๆ ชัดเจนขึ้น เข้าใจอะไรง่ายขึ้น อันเป็นผลจากจิตสงบนั้น เป็นเรื่องของปัญญา (สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ)

ดังนั้น เรื่องของไตรสิกขา หรือ อริยมรรคมีองค์ 8 จึงเป็นเรื่องของการทำงานร่วมกับเป็นองค์รวมเกื้อกูลกันและกันไปเป็นลำดับ ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นเรื่องที่ต้องลงมือปฏิบัติผลอันสัมพันธ์กันและเกื้อกูลต่อการพัฒนาไปสู่ฝั่งมรรคผลนิพพานก็จะปรากฏ ขึ้นได้

วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์ (2548, หน้า 187) ให้ความหมายไว้ว่า ที่สุดการพัฒนามนุษย์ก็เพื่อให้มีความรู้ดี มีความประพฤติที่ดีงาม จะโดยจากฐาน ของอะไรก็ตามผู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้วตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา มิใช่พียงมีความรู้เท่านั้นหากแค่เป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตตามความรู้ ถ้าเป็นนักกฎหมายตามทัศนะของพระพุทธศาสนามิใช่เพียงมีความรู้ตามตัวบทกฎหมาย แต่ต้องดำเนินชีวิตตามกฎหมาย คนที่มีความรู้แต่ไม่ดำเนินชีวิตตามความรู้ กลับไปดำเนินชีวิตามความรู้สึก และความรู้สึกนั้นมีความโลก ความโกรธ และความหลง เป็นผู้บัญชาการ ซึ่งขณะนี้กำลังจะเพิ่มปริมาณมากขึ้นอย่างน่าตกใจ ซึ่งผิดหลักการตามแนวคำสอน ของพระพุทธศาสนา เพราะการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนา ต้องยึดพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบ พระพุทธองค์เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ คือสมบูรณ์วิชาและความประพฤติตามที่ผู้เขียนเน้นเสมอว่า ในด้านวิชาการต้องเป็นสัมมาวิชาการ แล้วจะเป็นสัมมาวิสัยทัศน์ เป็นการมองกว้างไกลที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งต่อตนเอง และสังคมส่วนรวม ตรงตามพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ ตรัสกับพระสาวกรุ่นแรกๆ ให้ตระเวนกระจายกันไปทางละรูป เพื่อความสุข เพื่อประโยชน์เกื้อกูลต่อมหาชนเป็นอันมาก นี้ คือทิศทาง และมรรควิธีของการพัฒนามนุษย์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

ประเด็นสุดท้ายที่สำคัญ ที่ลืมเสียมิได้ คือการพัฒนามนุษย์ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นกิจกรรมและวิธีการต่างๆ จะต้องเป็นไปเพื่อสนองหลักคำสอนของศาสนา ซึ่งคำสอบทาง พระพุทธศาสนานั้นเน้นที่การพัฒนากน และการพัฒนาตน โดยเริ่มตั้งแต่การสอนให้เดือนตนด้วยตนเอง (อตฺตนา โจทยตฺตานิ)สอนให้เอาชนะตนด้วยตนเอง (อตฺตาหเว ชิตๆ เสยฺโย) สอนให้พัฒนาตนจนสามารถเป็นที่พึ่งของตนด้วยตนเอง (อตฺตาหิ อตฺตโน นาโถ) จะมีลักษณะสอดคล้องกับหลักการแนะแนว (Guidance) คือช่วยเหลือเขาเพื่อให้เขาช่วยตัวเขาเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม หลักการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนาก็เป็นไปเพื่อให้เขาพึ่งตนเองได้

2.2.2 หลักปฏิบัติในไตรสิกขา

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้ชัดเจนมากที่สุดได้แก่ คำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอก เกี่ยวกับการแสดงออกทางกายวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่างๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อย และเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชนนั้น เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตตามความตกลงนับถือของพวกตน หรือเพื่อเข้าถึงประโยชน์และความดีงามสูงสุดศีล ตามพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ให้ความหมายว่า " ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม

พระเทพเวที ป.อ.ปยุตฺโต (2531, หน้า 252) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศีลตามความหมายโดยทั่วไปมี 4 ประการ คือ

1. ศีล คือ เจตนาหรือตั้งใจในอันที่จะประพฤติในทางที่ดี ในสิ่งที่จะเกิดประโยชน์แก่ตนเอง และสังคม

2. ศีล คือ ความสำรวมระวัง งดเว้น หลีกจากความชั่วที่จะเกิดขึ้นทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ

3. ศีล คือ ความคิดที่จะไม่ล่วงละเมิด กฎระเบียบหรือวินัยที่หมู่คณะหรือสังคมให้กำหนดขึ้นไว้เพื่อเป็นหลักปฏิบัติในหมู่คณะหรือสังคมนั้นให้สงบสุข

4. ศีลคือความปกติหรือการรักษาความปกติของตน คือปกติกาย ปกติวาจา ศีล มี 2 ระดับ คือ ระดับทั่วไป ได้แก่ระดับธรรมหรือระดับที่ยังเป็นธรรม เป็นข้อแนะนำสั่งสอน หลักความประพฤติที่แสดงและบัญญัติไปตามกฎธรรมดาแห่งความดี ความชั่วเรียกว่า "กฎแห่งกรรม" ระดับเฉพาะได้แก่ ระดับวินัย คือเป็นแบบแผนข้อบังคับ (ที่บัญญัติหรือกำหนดขึ้น)

ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของศีลไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยว่า "ศีล หมายถึง การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย เป็นการรักษาปรกติตามระเบียบวินัย หรือข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว (The five Precepts of morality) เดิมเรียกว่า "สิกขาบท 5" เป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตน ใครปฏิบัติตามนี้เรียกว่า "มีศีลเบื้องคับ

พระเทพเวที ป.อ.ปยุตฺโต (2533, หน้า 292) ศีล ตามพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์หมายถึง "ความประพฤติดีทางกายและวาจา หรือการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยให้ตั้งอยู่ในความดีงาม รักษาปกติตามระเบียบวินัยให้ปกติ มีการงานที่สะอาดปราศจากโทษ เป็นความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ

ศีล" คือการละปาณาติบาตเป็นศีล เวรมณี การงดเว้นเป็นศีล เจตนาเป็นศีล สังวรเป็นศีล การไม่ล่วงเป็นศีล ศีลเห็นปานนี้ ย่อมเป็น ไป เพื่อความไม่เดือดร้อนแห่งจิต (ขุ.ป.(ไทย) 31/90/43)

ก. เจตนาเป็นความหมายของศีล ได้แก่ ความจงใจหรือการ ไม่คิดล่วงละเมิดหมายความว่าเจตนานั้นเป็นตัวนำและกระบวนการแห่งเจตจำนงที่ชักจูง ปรุงแต่งคุณภาพของจิต (สังขาร) มาประสมความคิด การกระทำทางกายและทางวาจา

เจตนาในทางธรรมมีความหมายที่ละเอียดอ่อนกว่าที่เข้าใจกันทั่วไป ในภาษาไทยกล่าวคือในภาษาไทยมักใช้เจตนาเมื่อต้องการเชื่อมโยงความคิดที่อยู่ภายในกับการกระทำที่แสดงออกมาในภายนอก เช่น พูดพลั้งไปไม่ได้เจตนาหรือเขากระทำการ โดยเจตนาเป็นต้น

มองอีกด้านหนึ่ง ศีลอยู่ที่ความสำรวมระวัง กล่าวคือความสำรวมคอยระวัง ปิดกั้นหลีกเว้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั่นเอง เป็นศีล และถ้ามองให้ลึกที่สุด สภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิดไม่คิดจะเบียดเบียนใครนั่นแหละ เป็นตัวศีล

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) (2516, หน้า 177-178) ได้ให้ความหมาย ศีล แปลว่า" ปกติ หมายถึง ปกติกาย วาจา เพราะมีใจคิดงดเว้นจากโทษทางกาย ทางวาจา ที่ควรงดเว้น ดังเช่นที่ระบุไว้ในศีล 5 ศีลจึงสำเร็จได้ด้วยวิรัติเจตนา แปลว่า เจตนาคิดงดเว้นคำว่า วิรัติ กับคำว่า เวรมณี แปลว่า งดเว้นเหมือนกัน วิรัติโดยทั่วไปมี 3 ประการคือ

1. สัมปัตติวิรัติ ความงดเว้นจากวัตถุที่จะถึงล่วงได้อันมาถึงเฉพาะหน้า คือไม่ได้รับศีลมาก่อน แต่เมื่อได้พบสัตว์มีชีวิตที่จะฆ่าได้ ไปพบทรัพย์ที่จะลักได้ แต่ก็เว้นได้ ไม่ฆ่า ไม่ลัก เป็นต้น ความคิดงดเว้นได้อย่างนี้ก็เป็นศีลเหมือนกันแต่ถ้างดเว้นเพราะไม่ได้โอกาสก็ไม่จัดว่าเป็นศีล

2. สมทานวิรัติ ความงดเว้นด้วยอำนาจการถือเป็นกิจวัตร การรับถือศีล ที่เรียกว่าสมาทานศีล เพราะคำว่าสมาทาน แปลว่า การรับถือ จะสมาทานด้วยตนเอง คือตั้งจิตจะงดเว้นจากโทษข้อนั้นๆ เองก็ได้ จะสมาทานด้วยรับจากผู้อื่นซึ่งเป็นผู้มีศีล เช่นจากพระภิกษุ สามเณร ก็ได้ถึงแม้จะรับจากผู้อื่นก็มิใช่จะรับแต่ปาก ต้องตั้งใจรับจึงได้ศีล ก่อนแต่รับศีลจากผู้มีศีล มีทำเนียมขอสรณะและศีลเป็นลำดับไป

3.สมุจเฉทวิรัติ ความงดเว้นด้วยอันตัดขาดมีอันไม่ทำอย่างนั้นเป็นปกติ ตามภูมิของผู้ปฏิบัติ ท่านกล่าวว่าเป็นวิรัตของพระอริยเจ้า แต่เมื่อจะอธิบายให้ฟังทั่วๆ ไป ก็อาจอธิบายได้ว่า คือเว้นจนเป็นปกติของตนจริงๆ

ข. สังวรเป็นความหมายของศีล

ให้ความหมาย สังวร หมายถึง ความสำรวม ได้แก่การสำรวมกาย วาจา โดยอาศัยใจเป็นเหตุให้เกิดการเว้นจากกายทุจริต วจีทุจริต และมิจฉาชีพ เรียกว่า มีเจตสิกเกิดขึ้นประกอบจิตให้เกิดวิรัติ คือ การงดเว้นจากความประพฤติชั่วทั้งกาย ทางวาจาให้ได้ ในขณะที่มีอารมณ์ที่จะเป็นเหตุให้กระทำทุจริตปรากฏ บุคคลไม่ควรห้ามอารมณ์ทั้งปวงที่เป็นเหตุ ให้ใจมาถึงความสำรวม บาปย่อมเกิดขึ้น อารมณ์ใดๆ บุคคลพึงห้ามใจอารมณ์นั้น (สำ.ส.(ไทย)/14/62-3/19.)

การระวังบาปอกุศลกล่าวคือคอยระวังความชั่วที่ทำให้จิตไม่มีคุณภาพ เสื่อมทรามลงเป็นสภาพที่ทำให้มีความทุกข์ปิดกั้น มิให้เกิดปัญญาไม่เอื้อเฟื้อต่อชีวิตจิตใจไม่สามารถทำให้บรรลุมรรคผลได้สมด้วยพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายมีปรากฏในอังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต ปัตตกัมมวรรณค สราคสูตรว่าชนทั้งหลายกำหนัดนักในอารมณ์เป็นที่ตั้ง แห่งความกำหนัดเพลิดเพลินในรูปที่น่ารักเป็นสัตว์เลวทรามอันโมหะผูกไว้ ย่อมหลั่งเครื่องผูกให้เจริญ เป็นผู้ไม่ฉลาดย่อมกระทำอกุศลธรรม อันเกิดจากราคะบ้าง เกิดจากโทสะข้าง เกิดจากโมหะบ้าง มีความคับแค้นให้ทุกข์ต่อไป สัตว์ทั้งหลายอันอวิชชาหุ้มห่อแล้ว เป็นผู้มืดมนไม่มีจักษุ (องฺ.จตุกฺก.(ไทย) 12/66/95.)

หลักการสำรวมตามลำดับหน้าที่เพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมาย คือ มีความประพฤติทางกายวาจาและสัมมาชีพสม่ำเสมอ ควบคุมความประพฤติสำหรับเปิดโอกาสความดีได้แสดงบทบาทได้อย่างเต็มที่ ระมัดระวังความชั่วมิให้เกิด ยับยั้งตนเองได้ มีความเพียรพยายามตั้งใจแน่วแน่ให้คุ้นกับความดี ให้ยึดมั่นในอุดมคติได้แล้วก็จะช่วยให้มีระเบียบวินัยมั่นคงขึ้น และมีความเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตนไม่มีความหวาดระแวง คือมีความบริสุทธิ์ด้วยความประพฤติพึงสังเกตว่าความสำรวมระวังนั้นมีความหมายที่ครอบคลุมความประพฤติทั้งหมด เป็นสภาพจิตของผู้ไม่คิดละเมิดไม่คิดจะเบียดเบียนผู้อื่น

ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคได้ให้ความหมายไว้กว้างๆ คือ มุ่งเอาอธิศีลที่ความสำรวมหรือสังวร ความประพฤติดีมีงามสุจริต สำรวมระวังเป็นศีลนั้น ได้แก่สังวร 5 อย่าง คือ

1. ปาฏิโมกข์สังวร (สำรวมในปาฏิโมกข์ คือรักษาสิกขาบทเคร่งครัดตามที่ทรงบัญญัติไว้สำหรับป้องกันความเสียหาย)

2. สติสังวร สำรวมด้วยสติ คือสำรวมอินทรีย์มีจักษุเป็นต้น ระวังรักษามิให้บาปอกุศลธรรมเข้าครอบงำเมื่อเห็นรูป เป็นต้น)

3. ญาณสังวร (สำรวมด้วยญาณ คือ ตัดกระแสกิเลสมีตัณหา เป็นต้น เสียได้ด้วยปัญญาพิจารณามิให้เข้ามาครอบงำจิต ตลอดถึงรู้จักพิจารณาเสพปัจจัยสี่)

4. ขันติสสังวร (สำรวมด้วยขันติ คือ อดทนต่อหนาว ร้อน หิว กระหาย ถ้อยคำแรงกล้าและทุกขเวทนาต่างๆ)

5. วิริยสังวร (สำรวมด้วยความเพียร คือ พยายามขับไล่ บรรเทา กำจัด อกุศลวิตกที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป เป็นต้น ตลอดจนละมิจฉาชีพ เพียรแสวงหาปัจจัยสี่เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพที่เรียกว่าอาชีวปาริสุทธิ)

ค. ความไม่ก้าวล่วงเป็นความหมายของศีล

ขุ.ป.(ไทย) 31/85/42-53 คำว่า ไม่ก้าวล่วง" หมายความว่า การไม่ล่วงละผิดสิกขาบทที่ได้สมาทานไว้แล้ว เช่น การไม่ก้าวล่วง ศีล 5 ศีล 8 (ศีลอุโบสถ) ศีล 10 และศีล 227 เป็นต้น และ

กิเลสต่างๆ ที่ขัดขวาง ความดีงามของจิต ทำให้สุขภาพจิตมัวหมองเสื่อมถอยซึ่งท่านแบ่งตามสถานะของกิเลส 3 ชนิดคือ

1. วีติกกมกิเลส คือ กิเลสอย่างหยาบ แสดงออกมาทางกายและวาจา

2. ปริยุฏฐานกิเลส คือ กิเลสอย่างกลาง แสดงอาการปรากฏอยู่ภายในจิตใจ เช่น ความยินดีพอใจ และความไม่พอใจ

3. อนุสัยกิเลส คือ กิเลสอย่างละเอียดที่นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดาน เช่น ความเห็นว่า มีตัวตน เป็นต้น สิ่งที่ปิดกั้นคุณงามความดีไม่ให้ก้าวหน้าในกุศลธรรม หรืออกุศลธรรมที่ทำจิตให้เศร้าหมอง นิวรณ์มี 5 อย่าง องฺเอกก.(ไทย) 20/11-20/3

3.1 กามฉันท์ (ความพอใจในกาม) หมายถึง ความพอใจในกามคุณ 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่าปรารถมาเป็นกิเลสพวกโลภะ ย่อมขุ่นข้อง ไม่ตั้งมั่น

3.2 พยาบาท (ขัดเคืองปองร้ายผู้อื่น) หมายถึง ความรู้สึกขัดใจแค้นเคืองเกลียดชังด้วยความโกรธฉุนเฉี่ยว ย่อมเป็นอุปสรรคแก่ความสงบได้

3.3 ถีนมิทธะ (ความมืใจหดหู่เชื่องซึม) หมายถึง ความเบื่อหน่ายท้อแท้หงอยเหงาอืดอาดเฉื่อยชา อาการที่เป็น ไปในทางกายและจิตใจครอบงำไม่ควรแก่การใช้งาน

3.4 อุทธัจจกุกกุจจะ (ความฟุ้งซ่านและรำราญ) หมายถึง ความกระวนกระวายเดือดร้อนยุ่งยากใจ เมื่อถูกครอบงำย่อมไม่สงบลง

3.1. วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) หมายถึง ความเคลือบแคลง ไม่แน่ใจในกุศลธรรมทั้งหลายว่ามีคุณค่ามีประโยชน์ควรแก่การปฏิบัติจริงไม่ย่อมไม่แน่ใจไม่สงบลงได้

พึงพิจารณาพระพุทธพจน์ ที่พระพุทธเจ้าทรงอธิบายลักษณะของนิวรณ์ที่ปรากฏใน สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ว่า

....ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นิวรณ์ 5 เหล่านี้ กระทำให้มืด กระทำไม่ให้มีจักษุ กระทำไม่ให้มีญาณเป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญาเป็นไป ไม่ฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน นิวรณ์ 5 เป็นไฉน คือ กามฉันทนิวรณ์ พยาบาทนิวรณ์....อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ วิจิกิจฉานิวรณ์กระทำให้มีกระทำไม่ให้มีจักษุกระทำไม่ให้มีญาณเป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญาเป็นไปในฝักฝ่ายแห่ง ความดับแค้นไม่เป็นไปเพื่อนิพพานดูก่อนภิกษุทั้งหลายนิวรณ์ 5 เหล่านี้แล นิวรณ์ 5 นี้ สงเคราะห์เข้าใน ปริยุฏฐานกิเลส ถ้ากำจัดนิวรณ์ 5 ต้องอาศัยกำลังสมาชิกจึงสำเร็จได้ จึงกล่าวได้ว่า กิเลสธรรมทั้งหมดที่หมักหมมอยู่ในอยู่ในจิตใจย่อมไม่ก้าวล่วงสมดังพระพุทธพจน์ ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ว่า

ศีลเป็นที่ประชุมแห่งสังวร เป็นที่ประชุมแห่งการไม่ก้าวล่วงเป็นที่ประชุมแห่งเจตนา อันเกิดในความเป็นอย่างนั้น..ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวม และไม่ก้าวล่วงปาณาติบาต อทินนาทาน กามสุมิจฉาจาร มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สัมผัปปลาปะ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฐิ..ชื่อว่าศีล

เพราะอรรถว่าสำรวม และไม่ก้าวล่วงกามฉันทะด้วยเนกขัมมะ ความพยาบาทด้วยความไม่พยาบาท. ถีนมิทธะด้วยอาโลกสัญญา อุทธัจจะด้วยความไม่ฟุ้งซ่านวิจิกิจฉาด้วยการกำหนดธรรม.ฯลฯ กิเลสหยาบๆ ด้วยสกทาคามิมรรค กิเลสละเอียดด้วยอนาคามิมรรค ชื่อว่าศีล เพราะว่าสำรวม และการไม่ก้าวล่วงกิเลสทั้งปวงด้วยอรหัตมรรค (ขุ.ป.(ไทย) 31/85/42)

ไชยวัฒน์ กปิลกาญน์, (2525, หน้า 52) ความไม่ก้าวล่วงในธรรมที่เป็นอกุศล ซึ่งมีความหมายรวมถึงจิตและเจสิกทั้งหลาย ที่เป็นไปเกี่ยวกับความไม่ก้าวล่วง มีลักษณะตรงกันข้ามกับความก้าวล่วง กายทุจริต 3 อย่างชื่อว่า ความก้าวล่วงทางกาย วจีทุจริต 4 อย่างชื่อว่าความก้าวล่วงทางวาจาทุจริตทั้งสองชื่อว่าความก้าวล่วงทั้งกายและทางวาจา โดยประการที่ว่านี้ จึงเป็นอันทรงแสดงถึงความก้าวล่วงอาชีวัฏฐมกศีล

ฆ. ประเภทของศีล ศีลสำหรับผู้ปฏิบัติโดยทั่วไป แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ศีลสำหรับคฤหัสถ์ คือ ข้อกำหนดอย่างต่ำของมนุษย์ เพื่อเสริมสร้างคุณค่าของชีวิตทั้งตนเองและสังคมอยู่กันอย่างสงบสุข ดำเนินชีวิตอย่างไม่มีโทษ โดยถือความถูกต้องในสิ่งที่ควรจะเป็นไปตามธรรมชาติ ตามสภาพความเป็นจริง ผู้ใดปฏิบัติตามย่อมได้รับความดีงามเป็นผล ผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม ย่อมได้รับความชั่วเป็นผล และมีความสัมพันธ์กับเรื่องของกรรมโดยตรง จะต้องรับผิดชอบต่อธรรมดาตามธรรมชาติ

2. ศีลสำหรับบรรพชิต คือ ข้อกำหนดที่เกี่ยวกับความประพฤติ เป็นกฎระเบียบข้อปฏิบัติทางสังคม (สงฆ์) โดยมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนเกื้อกูลแก่การปฏิบัติธรรม สำหรับผู้กระทำผิดล่วงละเมิดย่อมได้รับโทษตามสมควรกับความผิดนั้นๆ ผู้ที่ไม่ประพฤติผิดซ่อมได้รับความนิยมจากหมู่คณะและย่อมได้รับความแช่มชื่นอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขซึ่งมีผล โดยตรงเป็นแนวฝึกอบรมตนให้เป็นผู้มีศีลถึงพร้อมด้วยจรณะ

สำหรับศีลของผู้ประพฤติปฏิบัติดีมีจุดมุ่งหมายที่เหมือนกัน แม้ว่ามีผลที่แตกต่างกันตามความสามารถของบุคคล องค์ของมรรคที่สังเคราะห์เข้าในหมวดศีล ทั้งศีลของคฤหัสถ์และของบรรพชิตก็รวมลงในองค์มรรค "ศีลที่เป็นหลักการ ซึ่งเป็นความหมายของสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะที่เป็นองค์ของมรรค ได้แก่ การพูด การกระทำกระประกอบอาชีวะอย่างใดก็ตามที่ประกอบด้วยเจตนาซึ่งปราศจากความทุจริตหรือความคิดเบียดเบียน ความดีงามในการเสริมสร้างคุณค่าของศีลขึ้นอยู่กับความประพฤติที่ถูกต้อง คือการเริ่มด้วยวินัยสำหรับตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นรับผิดชอบต่อสังคม

ง. ศีลสำหรับคฤหัสถ์

สาระของศีลสำหรับประชาชนโดยทั่วไปกำหนดเอาข้อปฏิบัติอย่างต่ำ มาเป็นพื้นฐานที่ให้สังคมสงบสุข "โดยปกติถือว่า ศีล 5 เป็นหลักความประพฤติพื้นฐานสำหรับมนุษย์ ไม่ว่าจะครองชีวิต

อยู่ในระดับใดๆ คือเป็นหลักความประพฤติพื้นฐานของบุคคลแต่ละคนในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งจึงเรียกว่า

"มนุษยธรรม" ศีลระบบชีวิตแต่ละอย่างมีวินัยจำเพาะสำหรับฝึกตนวางไว้เป็นข้อเรียกว่า "สิกขาบท" (ข้อฝึกความประพฤติ เมื่อบุคคลต้องการจะรักษาศีลให้ยิ่งขึ้นไปในวันอุโบสถได้แก่ ศีล 8 หรือ อุโบสถศีล ดังนั้น คฤหัสถ์ผู้รักษาศีล แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ศีล 5 สิกขาบทที่คฤหัสถ์รักษาอยู่เป็นประจำ เรียกวา นิจศีล และศีล 8 สิกขาบทที่คฤหัสถ์สมาทานรักษาพิเศษในวันอุโบสถ เรียกว่า อุโบสถ

1. ศีล 5

1) เว้นจากปลงชีวิตสัตว์ที่มีชีวิต (ปาณาติปาตา เวรมณี)

2) เว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้ (อทินฺนาทานา เวรมณี)

3) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี)

4) เว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาทา เวรมณี)

5) เว้นจากของเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี)

หลักความประพฤติพื้นฐานของมนุษย์มีจุดหมายที่เหมือนกันก็คือ การมีชีวิตที่ไม่โทษภัย อยู่ในสังคมที่ปกติสุขจึงสร้างกฎระเบียบขึ้นในสังคม ศีล 5 ในสังคมจึงปรากฏชัดเจน "เป็นระเบียบปฏิบัติของสังคม ได้แก่ การทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกัน โดยความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ซึ่งมีประโยชน์และอานิสงส์สืบอย่างต่อเนื่อง"

จ. การละเมิดศีล ๕ เป็นบ่อเกิดแห่งเวร

คำว่า "เวร" หมายถึง การประกอบบาปอกุศลทั้งหลาย ที่เป็นไปในทางกายทางวาจาและทางใจ ล่วงละเมิดศีล 5 จึงเป็นบ่อเกิดแห่งเวรภัยโดยประการต่างๆ ผู้ก่อเวรบ่อยๆ ก็ด้วยเหตุที่ไม่สำรวมระวังประมาทในชีวิตกระทำผิดศีลอยู่เนืองนิตย์และตรงกันข้าม เจตนางดเว้นที่กำจัดได้เรียกว่า "เวรมณี" โทษของการละเมิดศีล 5 นั้น มีมากมายในสังคม ย่อมก่อภัยเบียดเบียนตนเองบั่นทอนความก้าวหน้าในชีวิตประจำวันในปัจจุบันและอนาคต ตลอดติดตามถึงภพหน้าสมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในเวรสูตร อังคุตตรนิกายปัญจกนิบาตว่าดูก่อนคฤหบดี อุบาสกผู้ฆ่าสัตว์ ย่อมประสพภัยเวรใดทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพย่อมเสวยทุกข์ โทมนัสใดแม้ทางจิตเพราะเหตุถ้าสัตว์ อุบาสกผู้งดเว้นจากปาณาติบาตย่อมไม่ประสบภัยวรนั้นทั้งในปัจจุบันและในสัมปรายภพ ย่อมไม่เสวยทุกข์โทมนัสนั้นแม้ทางจิตภัยเวรนั้น ของอุบาสกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ย่อมสงบระงับด้วยประการฉะนี้ อุบาสกผู้ลักทรัพย์... ประพฤติผิด ในกาม... พูดคำเท็จ... ดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทย่อมประสบภัยเวรใด ทั้งในปีปัจจุบันและในสัมปรายภพย่อมเสวยทุกข์โทมนัสใจแม้ทางจิตเพราะเหตุแห่งการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทอุบาสกผู้งดเว้นจากการ

ดื่มน้ำเมา... ย่อมไม่สบภัยเวรนั้นทั้งในปัจจุบันและในสัมปรายภพ ย่อมไม่เสวยทุกข์โทมนัสแม้ทางจิต ภัยเวรนั้น ของอุบาสกผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา... ย่อมสงบระงับด้วยประการฉะนี้ (องฺ.ปญฺจก. (ไทย) 22/135/208)

ศีล 5 เป็นความประพฤติพื้นฐานทางสังคมคนในสังคมย่อมสมควรแก่คนทุกวัย ทุกเพศ เพราะเป็นเครื่องส่งเสริมคุณความดี มีจรรยามรรยาทที่เรียบร้อย สภาพของสังคมย่อมปกติสุขรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคม ให้อยู่ภาวะเกื้อกูลเป็นหลักความประพฤติตามหลักสากลไม่เกี่ยวกับสมัยนิยมของยุค นิยมของยุคหรือท้องถิ่นหรือกับข้อห้ามต่างๆ ของขนบประเพณีจึงถือได้ว่าหลักความประพฤติ ศีล 5 นี้เป็นหลักมูลฐานสังคมใดมีผู้ปฏิบัติมากย่อมสงบเรียบร้อย ถ้าสังคมใดมีผู้ปฏิบัติน้อยจะเกิดปัญหาขึ้นต้องแก้ไขมากจะมีสุขภาพจิตที่เสื่อมโทรม การขาดศีล 5 จึงเป็นมาตรฐานวัดความเสื่อมโทรมของสังคม ถ้าสังคมมีศีล 5 ย่อมถือได้ว่า เป็นสังคมที่ปกติของมนุษย์ย่อมมีความสมบูรณ์ทุกอย่าง

2. ศีล 8

2.1. เว้นจากปลงชีวิตสัตว์ที่มีชีวิต (ปาณาติปาตา เวรมณี)

2.2. เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ (อทินฺนาทานา เวรมณี)

2.3. เว้นจากการประพฤติผิดพรหมจรรย์ (อพรหฺมจริยา เวรมณี)

2.4. เว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาทา เวรมณี)

2.5. เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี)

2.6. เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล (วิกาลโภชนา เวรมณี)

2.7. เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงคนตรี ดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ การทัดทรงดอกไม้ของหอมซึ่งใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่ง (นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนมาลาคนธวิเลปน ธารณมณฺฑนวิภฺสนภฏฐญาน เวรมณี)

2.8. เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่หรูหราฟุ่มเฟือย (อุจจสยนมหาสยนา เวรมณี) การประพฤติปฏิบัติสำหรับคหัสถ์ ระดับสูงกว่าพื้นฐานโดยทั่วไป (ศีล 5) คือ อุโบสถ ศีล หรือศีล 8 ซึ่งในคัมภีร์บาลี ไม่ปรากฏคำว่า ศีล หรือ สิกขาบท มีปรากฏคำว่า "อกฺฐงฺคสมานฺนาคตำ อุโบสถ์" แปลว่าอุโบสถประกอบตัวขององค์ 8 " เป็นศีลที่รักมาในวันอุโบสถ ได้แก่ศีล 8 ที่อุบาสก อุบาสิกาสมาทานรักษาเป็นการจำศีลในวันพระ คือขึ้นและแรม 8 ค่ำ ขึ้น 15 หรือ แรม 14 ค่ำในเดือนขาด)" การรักษาอุโบสถศีลที่กำหนดวันเพราะอุบาสก อุบาสิกาต้องประกอบกิจการงานของตน จึงกำหนดการรักษาด้วยถือว่า การรักษาอุโบสถเป็นศีลที่มีสมรรถภาพทางจิตใจมีความประพฤติตามแบบอย่างพระอริยะ "ท่านกล่าวว่าพระอนาคามีบุคคลผู้เป็นฆราวาส ท่านรักษา อุโบสถศีล โดยอัตโนมัติเป็นประจำด้วยอำนวยอริยมรรคโดยไม่ต้องสมาทานความประพฤติดีงามขั้นอุโบสถศีลหรือศีล 8 นั่นการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการแสดงออก

ทางกาย ทางวาจา เป็นการกระทำ ที่ปรากฏรูปร่าง มองเห็นได้ชัด ปฏิบัติง่ายกว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อขัดเกลาจิตใจให้ประณีตยิ่งขึ้นเพื่อกำจัดกิเลสอย่างหยาบ อุโบสถศีลนั้น มีพื้นฐานมาจากนิจศีล

ฉ. ประโยชน์และความสำคัญของศีล 5

ศีล 5 นั้น ถือว่ามีประโยชน์ และความสำคัญต่อสังคมมนุษย์มาก เพราะเป็นข้อปฏิบัติและวินัยพื้นฐานของวินัยทั้งหมดที่ใช้บังคับควบคุมคนในสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งถ้าหากไม่มีศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานในจิตใจของคนและคนในสังคมก็จะสร้างปัญหาในสังคมมากขึ้นอาชญากรรมที่ร้ายแรงแทบทั้งหมด เป็นเรื่องของการละเมิดศีล 5 ในสังคมที่มากไปด้วยการสังหารผลาญชีวิต การปองร้าย การทำร้าย การลักขโมย ปล้น แย่งชิง การทำความผิดทางเพศ มีคดีฆาตกรรม โจรกรรม การข่มขืน หลอกหลวง การเสพของมึนเมาและสิ่งเสพติด ตลอดการก่อปัญหาและอุบัติเหตุต่างๆ เนื่องมาจากของมึนเมาและสิ่งเสพติดที่แพร่ระบาดทั่วไป ชีวิตและทรัพย์สินไม่ปลอดภัย ฉะนั้นการขาดศีล 5 เนื่องมาจากเหตุใดก็ตาม จึงย่อมเป็นมาตรฐานวัดความเสื่อมโทรม ของสังคมส่วนสภาพพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตที่ตรงกันข้าม จากนี้นั่นแหละคือการมีศีล 5 จึงเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างต่ำที่สุด ของความประพฤติมนุษย์ สำหรับรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคมให้อยู่ในภาวะเกื้อกูลและเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ดีงาม

ช. อานิสงส์ของการรักษาศีล 5

อานิสงส์ของการรักษาศีล 5 คือ ผลดีที่รักษาศีล 5 จะได้รับอย่างแน่นอนปรากฏตามคำบาลีที่พระผู้ให้ศีลจะกล่าวทุกครั้งเมื่อให้ศีลจบลง ดังนี้ " สีเลน สุคตึ ยนฺติ สีเลน โภคสมฺปทา สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ" ถอดความว่า"" สุคติยนฺติ ทำให้เข้าถึงคติที่ดี (ไม่ตกไปสู่คติอันชั่ว) โภคสมฺปทา ทำให้ได้โภคทรัพย์สมบัติ(ไม่ตกไปสู่ความวิบัติ) นิพฺพุดี ยนฺติ ทำให้ถึงความดับทุก (ไม่จมดิ่งลงไปสู่ความทุกข์) อานิสงส์ทั้ง 3 ประการนี้ ถือเป็นแม่บทของการรักษาศีล 5 ประการดังกล่าว (ขุ.อุ.(ไทย) 25 /133 /177.)

ในเรื่องของสมาธิ ศาสนาที่ยิ่งใหญ่ส่วนมากต่างเน้นถึงความสำคัญของสมาชิ ในฐานะ เป็นหนทางไปสู่ความบริสุทธิ์แห่งจิตการศึกษาในพระพุทธศาสนามีหลักของไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2534, หน้า 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสให้ภิกษุศึกษาปฏิบัติในสมาธิว่า "สมาธึ ภิกฺขเว ภาเวถ, สมาหิโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตๆ ปชานาติ แปลว่า ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเจริญสมาธิเถิด ภิกษุผู้มี จิตตั้งมั่น ย่อมรู้ชัดได้ตามความเป็นจริง

พระพี.วชิรญาณมหาเถระ (2546, หน้า 45-46) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การฝึกสมาธิ เป็นกิจที่จำเป็นสำหรับทุกคน ไม่จำกัด ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ไม่จำกัดว่าจะประกอบอาชีพใดๆ เพราะการฝึกสมาธิ ก็คือการบริหารจิตเพื่อให้จิตมีพลังเข้มแข็ง และเพื่อให้จิตมีสุขภาพดีอยู่เสมอ เช่นเดียวกับการบริหารทางร่างกายผู้ที่ไม่ได้หมั่นออกกำลังกาย ร่างกายย่อมอ่อนแอเกิดโรคภัย ไข้เจ็บ

ได้ง่ายฉันใด ผู้ที่ไม่ได้หมั่นฝึก สมาธิไว้เสมอทุกๆ วัน จิตก็ย่อมจะอ่อนแอ ตกเป็นทาสอารมณ์ได้ง่าย และจะหาความสงบสุข ในทางจิตใจได้ยาก ฉันนั้น

สมาธิย่อมแสดงให้เห็นถึงพลังของจิตที่ ใช้การได้ ซึ่งไม่หวั่นไหวเพราะความเร่าร้อน เพราะว่าผลที่แท้จริงของสมาธิ ก็คือสภาพของจิตที่ปราศจากการรบกวน และสภาพที่ชัดเจนซึ่งแทรกซึมเข้าไปในอารมณ์ของสมาธิ เมื่อจิตบรรลุถึงขั้นนี้จิตจะตั้งอยู่อย่าง ไม่หวั่นไหว เพราะเหตุแห่งเครื่องเร้าร้อนภายนอก และกระแสแห่งความคิดที่ผสมผสานกันหลายอย่าง ย่อมสงบ ยิ่งกว่านั้นสมาธิย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์ โดยการขจัดกิเลสภายในจิตทั้งหมด กระจกเงาที่ขัดดีแล้วย่อมให้ภาพสะท้อนที่ชัดเจน ฉันใด จิตที่บริสุทธิ์ย่อมฉายแสงภายในของตนให้เห็นหรือรู้แจ้งสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง ฉันนั้น จิตของผู้มีความสุขย่อมจดจ่ออยู่ ณ จุดใดจุดหนึ่ง เพราะว่าความเรียบง่าย และความสุขของกายและจิต เป็นสาเหตุโดยตวงของสมาธิและจะได้รับความสุขดังกล่าวด้วยการฝึกสมาธิ

ที่จริงการฝึกสมาธิ ไม่ใช่งานที่ยากจนเกินไปเว้นไว้แต่ว่าเราจะฝึกในขั้นสูงคือใน ขั้นฌาน จึงจะเป็นสิ่งที่ยากมากและน้อยคนที่จะก้าวไปถึง แต่การฝึกสมาธิที่ผู้เขียนจะกล่าวไว้ในบทความนี้เป็นแบบง่ายๆ เพื่อให้คนทั่วไปปฏิบัติตามได้ และเพื่อให้ได้ผลในด้านการศึกษาการงานและในอาชีพต่างๆ เพราะฉะนั้นขอให้ทุกคนเข้าใจไว้ก่อนว่า ผู้ทำวิจัยไม่เกิดที่จะชวนท่านเข้าป่าหรือชวนให้ละทิ้งการงาน แล้วตั้งหน้าตั้งตามาฝึกแต่ในเรื่องสมาธิอย่างเดียว

ก. ความหมายของสมาธิ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (มปป, หน้า 302) ได้ให้ความหมาย คำว่า "สมาธิ" ซึ่งแปลเป็นภายาอังกฤษว่า Concentration เป็นศัพท์ที่สำคัญที่สุดในบรรดาศัพท์เฉพาะทั้งหลาย ยิ่งกว่านั้นยังเป็นศัพท์ดั้งเดิม ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้มาด้วยพระองค์เองเพราะศัพท์นี้ปรากฏในปฐมเทศนาของพระองค์ ทรงใช้ในความหมายของ "สัมมาสมาธิ" ศัพท์ว่า "สมาธิ" มาจาก สํ (อุปสัค) - อา (อุปสัค) - ธา (ธาตุ) ใบความหมายว่า "ใส่หรือวางไว้ด้วยกัน" "รวม" "จดจ่อ" เป็นสภาวะจิตระดับหนึ่ง ในทางวิชาการศัพท์นี้หมายถึง ทั้งระดับของจิตและวิธีที่นี้ขึ้นเพื่อก่อให้เกิดจิตระดับนั้นขึ้นมา" ความตั้งมั่นแห่งจิต จิตที่จดจ่ออยู่กับสิ่งใด สิ่งหนึ่ง ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว จิตตัสเสกัคคตา เอกัคคตา

(ที.ม. (ไทย) 10/256/349 ม.) ส่วนความหมายในพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ ได้ให้ความหมายว่า สมาธิ คือ ความมีใจตั้งมั่น ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำให้ใจสงบแน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่าน การมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะมักใช้เป็นคำเรียกง่ายๆ สำหรับ อธิจิตตสิกขา หรือเรียกสั้นๆ ว่า "อกัคคตา" ซึ่งแปลว่า ความมีอารมณ์เป็นอันเดียว คือมีจิตแน่วแน่อยู่ในอารมณ์อันเดียว" ส่วนในวิสุทธิมรรคกล่าวไว้ว่า"กุสลจิตฺเตกคฺคตา สมาธีติ" หมายความว่า ความมีอารมณ์อันเดียวแห่งจิตที่เป็นกุศล เป็นสมาธิ

คัมภีร์รุ่นอรรถกถาระบุความหมายจำกัดลงไปอีกว่า สมาธิ คือภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิตและ ไขความออกไปว่า หมายถึง การดำรงจิตและเจตสิกไว้ในอารมณ์หนึ่งเดียวอย่างเรียบสม่ำเสมอ และด้วยดี

"สัมมาสมาธิ" ตามคำจำกัดความในพระสูตรทั่วไป ได้แก่ สมาธิตามแนวฌาน 4 ดังนี้ "ภิกษุทั้งหลาย สัมมาสมาธิเป็นไฉน ? คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

1. สงัดจากกามทั้งหลาย สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ซึ่งมี วิตก วิจาร ปีติ และสุขเกิดแต่วิเวกอยู่

2. บรรลุทุติยฌาน ซึ่งมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน มีภาวะใจเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารระงับไป มีแต่ปีติและสุข เกิดแต่สมาธิอยู่

3. เพราะปีติจางไป เธอจึงมีอุเบกขาอยู่ มีสติสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วยกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวว่า " เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข"

4. เพราะละสุขละทุกข์ และเพราะโสมนัสโทมนัสดับทายไปก่อน จึงบรรลุจตุตถฌาน อันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่"

คำจำกัดความนี้ น่าจะถือว่าเป็นการแสดงความหมายแบบเต็มกระบวนการส่วนคำจำกัดความในคัมภีร์อภิธรรม ว่า ดังนี้ สัมมาสมาธิ เป็นไฉน ? ความตั้งอยู่แห่งจิต ความตั้งแน่วแห่งจิต ความมั่นลงไปแห่งจิต ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่มีใจไม่ชัดส่าย ความสงบ (สมถะ) สมาธิอินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ ที่เป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค อันใดนี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ " ว่าโดยสาระสำคัญ สมาธิที่ใช้ถูกทาง เพื่อจุดหมายในทางหลุดพ้นเป็นไปเพื่อปัญญาที่รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง มิใช่เพื่อผลในทางสนองความอยากของตัวตนเช่นจะอวดฤทธิ์ อวดความสามารถ เป็นต้น นั่นเอง เป็นสัมมาสมาธิ ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเจริญวิปัสสนาได้โดยใช้สมาธิเพียงขั้นต้นๆ ที่เรียกว่า วิปัสสนาสมาธิ คือ สมาธิที่ใช้ประกอบกับ วิปัสสนา หรือเพื่อสร้างให้รู้แจ้ง อันเป็นสมาธิในระดับระหว่างขณิกสมาธิกับอุปจาระสมาธิเท่านั้น(อภิ.วิ.(ไทย)35/183/140.)

ข. ระดับของสมาธิ

ในชั้นอรรถกถา ท่านจัดแยกสมาธิออกเป็น 3 ระดับคือ

1. ขณิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะ เป็นสมาธิขั้นต้น ซึ่งคนทั่วไปอาจใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่การงานในชีวิตประจำวันให้ได้ผลดี และ จะใช้เป็นจุดตั้งต้นในการเจริญวิปัสสนาก็ได้

2.อุปจารสมาธิ สมาธิเฉียดๆ หรือสมาธิจวนจะแน่วแน่ เป็นสมาธิขั้นระงับนิวรณ์ได้ ก่อนที่จะเข้าสู่ภาวะแห่งฌาน หรือสมาธิในบุพภาคแห่งอัปปนาสมาธิ

3.อัปปนาสมาธิ สมาธิแน่วแน่ หรือสมาธิที่แนบสนิท เป็นสมาธิระดับสูงสุดซึ่งมีในนามทั้งหลาย ถือว่าเป็นผลสำเร็จที่ต้องการของการเจริญสมาธิ

สมาธิอย่างที่สองและสาม มีกล่าวถึงบ่อยๆ ในคำอธิบายเกี่ยวกับการเจริญกรรมฐานและมีที่กำหนดค่อนข้างชัดเจน คือ อุปจารสมาธิ เป็นสมาธิเมื่อจิตตั้งมั่นโดยละนิวรณ์ทั้ง 5 ได้ถ้ามองในแง่การกำหนดอารมณ์กรรมฐาน ก็เป็นช่วงที่เกิดปฏิภาคนิมิต เป็นสมาธิจวนเจียนจะแน่วแน่โดยสมบูรณ์ใกล้จะถึงฌาน เมื่อชำนิชำนาญคุ้นดีแล้ว ก็จะแน่วแน่กลายเป็น อัปปนาสมาธิ เป็นองค์แห่งฌานต่อไป แต่สมาธิอย่างแรก คือขณิกสมาธิ ดูเหมือนจะไม่มีเครื่องกำหนดหมายที่ชัดเจน จึงน่าจะพิจารณาพอให้เห็นเค้ารูปว่าแค่ไหนเพียงไร

คัมภีร์ปรมัตถมัญชุสา กล่าวว่า มูลสมาธิ (สมาธิขั้นมูล สมาธิเบื้องต้น หรือสมาธิต้นเค้า) และบริกรรมสมาธิ (สมาธิขั้นตระเตรียม หรือเริ่มลงมือ) ที่กล่าวถึงในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นขณิกสมาธิ มูลสมาธิที่ว่าเป็นขณิกสมาธินั้น ท่านยกตัวอย่างมาจากบาลีมาแสดง ดังนี้

1.เพราะฉะนั้นแล ภิกษุ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า จิตของเราจักเป็นจิตที่ตั้งมั่น ดำรงแน่วเป็นอย่างดีภายใน และธรรมทั้งหลายที่ชั่วร้ายเป็นอกุศล จักไม่เกาะกุมจิตตั้งอยู่ได้, ภิกษุเธอพึงศึกษาอย่างนี้แล

2.เมื่อใดแล จิตของเธอ เป็นจิตที่ตั้งมั่น ดำรงแน่วเป็นอย่างดีแล้วในภายในและธรรมทั้งหลายที่ชั่วร้ายเป็นอกุศล ไม่เกาะกุมจิตตั้งอยู่ได้ เมื่อนั้น เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเจริญ จักทำให้มาก ซึ่งเมตตาเจโตวิมุตติ ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้มั่นคงสั่งสมจัดเจนทำให้สำเร็จได้เป็นอย่างดี, ภิกษุเธอพึงศึกษาอย่างนี้แล

3.เมื่อใดแล สมาธินี้ เป็นธรรมอันเธอได้เจริญ ได้กระทำให้มากอย่างนี้แล้ว เมื่อนั้นเธอพึงเจริญสมาธินี้ อันมีทั้งวิตกทั้งวิจารบ้าง อันไม่มีทั้งวิตกมีแต่วิจารบ้าง อันไม่มีวิตก ไม่มีวิจารบ้าง อันมีปีติข้าง อันไม่มีปีติข้าง อันประกอบด้วยความฉ่ำชื่นบ้าง อันประกอบด้วยอุเบกขาบ้าง ฯลฯ

ค. ใครควรปฏิบัติสมาธิ

การฝึกสมาธินั้นทำได้ทุกระดับคนไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่เพราะฝึกแล้วจะได้รับประโยชน์ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่ระดับขั้นของสมาธิก็ต้องแตกต่างกันออกไป คือ ขั้นพื้นฐาน ขั้นกลาง ขั้นสูงสุด คนที่จะฝึกสมาธิได้ง่าย จะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมสูง จงนึกถึงหลักที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า การไม่ทำบาปทั้งปวงหนึ่ง การบำเพ็ญกุศลให้บริบูรณ์หนึ่ง การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้วหนึ่ง ทั้งสามอย่างนี้เป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ การทำสมาธิ ก็คือการทำจิตให้ผ่องแผ้ว" จงสังเกตุว่า ผู้ที่จะทำจิตของตัวเองให้ผ่องแผ้วได้นั้น จะต้องผ่านการกระทำในขั้นที่หนึ่งและขั้นที่สองมาก่อน เพราะฉะนั้นสำหรับบุคคลที่ยังทำบาปอยู่เสมอ และคุณธรรมใบตัวก็ยังมีน้อย จะไม่มีทางทำสมาธิได้ หมายถึง สมาธิขั้นอุปจาระ และอัปปนาสมาธิ (ที.ม.(ไทย)10/55/50.)

แต่นั่นคือการฝึกสมาธิขั้นสูงขึ้นไป ซึ่งน้อยคนที่จะสามารถฝึกปฏิบัติได้ เพราะในส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ยังมีภาระกังวลมาก มีงานต้องทำ มีครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบ จิตก็เลยไม่สงบเพราะต้องทำทุกสิ่ง ทุกอย่างแข่งกับเวลาแข่งกับคนอื่น เพราะฉะนั้นจึงหมดกำลังใจไม่คิดขวนขวายที่จะหัดสมาธิ

คนทั่วไปที่ไม่สนใจในเรื่องสมาธิก็เพราะเหตุนี้ แต่อย่างไรก็ดีจะแบ่งระดับบุคคลที่ควรฝึก สมาธิไว้เป็น 4 วัย คือ

1. วัยเด็ก เป็นวัยที่กำลังเรียนหนังสือเมื่อเด็กฝึกสมาธิควบคู่ไปกับการเรียนแล้วก็จะทำให้เรียนหนังสือดี มีความมั่นใจในตัวเอง มีบุคลิกดี สุขภาพจิตสุขภาพกายดี

2. วัยหนุ่มสาว หรือวัยนักศึกษา เป็นวัยที่กำลังจะเข้าศึกษา หรือศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย เมื่อเขาฝึกสมาธิไปด้วย ศึกษากันคว้าไปด้วย ผลการเรียนออกมาเกรดก็จะดี เรียนก็เข้าใจรู้เรื่องในรายวิชาที่อาจารย์บรรยาย ซึ่งตรงกันข้ามกับคนขาดสมาธิอาจารย์บรรยาย ก็ไม่เข้าใจไม่ค่อยรู้เรื่อง

3. วัยทำงาน คนที่อยู่ในวัยทำงานก็สามารถฝึกสมาธิควบคู่ไปกับการทำงานได้เวลาทำงานออกมาแล้วงานจะได้ไม่พลาดพลั้งจะมีความละเอียดรอบคอบในการตัดสินใจในงานต่างๆ ที่ทำและมีความสุขสนุกไปกับการทำงาน

4. วัยผู้สูงอายุ เป็นวัยที่ควรจะปฏิบัติสมาธิอย่างจริงจังเพื่อให้มีสมาธิขั้นสูงขึ้นไปกว่าสมาธิขั้นพื้นฐาน เพราะเป็นวัยที่ใกล้ฝั่งแล้ว ถ้าตัดปลิโพธกังวลได้แล้วก็อาจจะไปศึกษาปฏิบัติตามสำนักปฏิบัติเพื่อความก้าวหน้าไปสู่ขั้นวิปัสสนาก็ได้อย่างไรก็ตามอยากให้คนทั่วไปได้มีสมาธิควบคู่กันไปกับการเรียนหนังสือ การทำงาน การทำ พูด คิด ไม่ต้องถึงขั้นอุปจารสมาธิแต่ให้มีเพียงขณิกสมาธิก็พอแล้ว วิธีฝึกสมาธิสำหรับคนทั่วไป ชนิดที่ทุกคนสามารถจะทำตามได้และได้รับผลด้วยตามสมควร วิธีที่จะแนะนำดังต่อไปนี้ เป็นวิธีที่ได้ผลแน่นอนเฉพาะสมาธิขั้นต้นหรือสมาธิขั้นพื้นฐานเท่านั้น แต่ก็พอที่จะทำจิตใจให้สงบสบาย และมีสมรรถภาพ ในการประกอบกิจการงานต่างๆ ในหน้าที่ได้

ฆ.วิธีเจริญสมาธิ

1. การเจริญสมาธิตามวิธีธรรมชาติ

การเจริญสมาธิในข้อนี้ ก็คือ การปฏิบัติตามหลักการเกิดขึ้นของสมาธิในกระบวนธรรมที่เป็นไปเอง ตามธรรมดาของธรรมชาติ สาระสำคัญของกระบวนธรรมนี้คือ การทำสิ่งที่ดีงามอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เกิดปราโมทย์ขึ้นจากนั้นก็จะเกิดปีติ ซึ่งตามมาด้วยปัสสัทธิความสุข และสมาธิในที่สุด พูดเป็นคำไทยว่า เกิดความปลาบปลื้มบันเทิงใจ จากนั้นก็จะเกิดความเอิบอิ่มใจร่างกายผ่อนคลายสงบจิตใจสบายมีความสุข แล้วสมาธิกก็เกิดขึ้นได้

การที่กระบวนธรรมเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้นั้น ตามปกติจะต้องมีศีลเป็นฐานรองรับอยู่ก่อน สำหรับคนทั่วไป ศีลนั้นก็หมายเอาเพียงแค่การที่มีได้ไปเบียดเบียนล่วงละเมิดใครมาที่จะเป็นเหตุให้ใจคอวุ่นวายคอยระแวงหวาดหวั่นกลัวโทษ หรือเดือดร้อนใจในความผิดความชั่วร้าย ของตนเอง มีความประพฤติสุจริตเป็นที่สบายใจของตนทำให้จิตใจเอิบอิ่มเกิดสมาธิได้ ก็คือความสุข ดังพุทธพจน์ที่ตรัสเป็นแบบไว้เสมอๆ ว่า "สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ" แปลว่า ผู้มีสุขจิตย่อมเป็นสมาธิ การฝึกสมาธิในข้อนี้ก็คือหลักทั่วไปของการฝึกสมาธิซึ่งเป็นแกนกลางของวิธีฝึกทั่วไปก่อนจะถึงขั้นสูงขึ้นไป (ที.ปา.(ไทย) 11/304/200.)

2. การฝึกสมาธิตามหลักอิทธิบาท

อิทธิบาท แปลว่า ธรรมเครื่องให้ถึงความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ 4 อย่าง คือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) วิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) แปลให้จำง่าย ตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝักใฝ่ ใช้ปัญญาสอบสวน อิทธิบาทนั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้กับเรื่องสมาธิ เพราะอิทธิบาทเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดสมาธิ และนำไปสู่ผลสำเร็จที่เป็นจุดหมายของสมาธิๆ ที่เกิดจาก ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา หรือจากความมีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝักใช้ปัญญาสอบสวนจะเกิดขึ้นได้อย่างไรมีแนวความเข้าใจ ดังนี้

1) ฉันทะ ความพอใจ ได้แก่ การที่เรามีใจรักในสิ่งทำ และพอใจใฝ่รักใจจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมายพูดง่ายๆ ว่ารักงานและรักจุดมุ่งหมายของงาน คือ เมื่อเราทำอะไรแล้วต้องทำจริง ทำให้ดีที่สุดสมบูรณ์ที่สุด ขณะที่สิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปีติเป็นความเอิบอิ่มใจครั้นสิ่งหรืองานที่ทำ บรรลุจุดหมาย ก็ได้รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจ แม้คนทั้งหลายที่ทำงานด้วยใจรักก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้น ของงานนั้น ไม่ห่วงพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ซ่าน ไม่ส่าย ฉันทสมาธิจึงเกิดโดยนัยนี้

2) วิริยะ ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ไม่ ย่อท้อไม่หวั่นต่ออุปสรรคและความยากลำบาก ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านั้นปี เท่านี้เดือน เขาก็ไม่ท้อถอยกลับเห็นเป็นสิ่งท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ ส่วนผู้ที่ขาดความเพียร อยากบรรลุความสำเร็จเหมือนกันแต่พอได้ยินว่าต้องใช้เวลานานเป็นปีก็หมดแรง ถอยหลัง ถ้าอยู่ระหว่างปฏิบัติก็ฟุ้งซ่าน จิตใจวุ่นว่ายปฏิบัติได้ผลยาก คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าวิริยสมาธิ

3) จิตตะ ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ว่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้า ในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่นๆไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องนั้นงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที ความมีใจจดจ่อฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าจิตตสมาธิ

4) วิมังสา ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องเป็นต้นในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยาก คนที่มีวิมังสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป การคิดหาเหตุผล

และสอบสวนทดลองอย่างนี้ ย่อมช่วยรวมจิตให้คอยกำหนด และติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ

การฝึกสมาธิที่ควบคู่ไปกับอิทธิบาท 4 นี้เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่คนทั่วไปสามารถฝึกปฏิบัติและให้ผลได้สำหรับทุกคนที่ไม่มีเวลาปฏิบัติ เพราะวิธีนี้สามารถปฏิบัติได้ใบทุกขณะ เช่น เมื่อเรียนหนังสือ ทำงาน เล่นกีฬา นั่งอยู่บนรถเมล์ เป็นต้น ก็สามารถปฏิบัติได้เมื่อเรามีใจรัก พากเพียรทำเอาจิตฝักใฝ่ใช้ปัญญาสอบสวนในสิ่งที่ทำก็คือการฝึกสมาธิไปในตัว

3. การฝึกสมาธิโดยใช้สติเป็นตัวนำ

การฝึกสมาธิวิธีนี้องค์ธรรมที่จะใช้เป็นเครื่องชักนำหรือฝึกให้เกิดสมาธิ ก็คือ องค์ธรรมพื้นฐานที่เรียกว่าสติ เพราะสติเป็นเครื่องดึงและกุมจิตไว้กับอารมณ์ คือ สิ่งที่พึงเกี่ยวข้องและกิจที่ต้องทำในเวลานั้น การฝึกสมาธิด้วยอาศัยสติเป็นหลัก แยกได้เป็น 2 วิธีใหญ่ คือ

1) การฝึกเพื่อใช้งานทางปัญญา หรือมุ่งประ โยชน์ทางปัญญา ได้แก่การใช้สตินำทางให้แก่ปัญญาหรือทำงานร่วมกับปัญญา โดยคอยจับอารมณ์ส่งเสนอให้ปัญญารู้หรือพิจารณา พูดอีกอย่างหนึ่งว่าสติดึงหรือกุมจิตอยู่กับอารมณ์และปัญญาก็พิจารณาหรือรู้เข้าใจอารมณ์นั้น ตามวิธีฝึกแบบนี้สมาธิไม่ใช่ตัวเน้น แต่พลอยได้รับการฝึกไปด้วย พลอยเจริญไปด้วยเอง พร้อมกับที่พลอยช่วยส่งเสริมการใช้ปัญญาให้ได้ผลดียิ่งขึ้นด้วย การฝึกแบบนี้เรียกได้ว่าเป็นการเจริญสมาธิในชีวิตประจำวัน

2) การฝึกเพื่อสร้างสมาธิล้วน หรือมุ่งลึกลงไปในทางสมาธิเพียงด้านเดียวได้แก่ การใช้สติคอยจับอารมณ์ไว้ให้จิตอยู่กับอารมณ์นั้นไม่คลาดจากกับ หรือตรึงจิตให้อยู่กับอารมณ์ที่กำลังกำหนดนั้นเรื่อยไป เป็น วิธีการ ที่เน้นสมาธิโดยตรง

4.การเจริญสมาธิอย่างเป็นแบบแผน

พระธรรมปีฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2553, หน้า 841-849) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า การฝึกสมาธิอย่างเป็นแบบแผนในที่นี้ หมายถึง วิธีฝึกอบมรเจริญสมาธิอย่างที่ได้ปฏิบัติสืบๆ กันมาในประเพณีการปฏิบัติธรรมของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท"

ง. อรรถของสมาธิ

ท่านพระพุทธ โฆษาจารย์ได้อธิบายประโยชน์ของสมาธิไว้ว่า ชื่อว่าสมาธิ เพราะอรรถว่าตั้งมั่น หมายความว่า "การตั้งอยู่เสมอด้วย โดยชอบด้วย ของจิตและเจตสิกในอารมณ์อันเดียวเหตุนั้นจิตและเจตสิกทั้งหลาย โดยชอบในอารมณ์อันเดียว คือ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่กระจัดกระจาย ด้วยอานุภาพแห่งธรรมใด ธรรมนี้ ชื่อว่า ความตั้งมั่น" หรือชื่อว่า "สมาธิ เพราะอรรถว่า ตั้งมั่น (สมาธินำ) หมายความว่า การวาง การตั้ง ซึ่งจิตและเจตสิกไว้ในอารมณ์เดียวโดยชอบด้วยดี ฉะนั้นจิตและเจตสิกจึงไม่ฟุ้งไป ไม่เกลื่อนกล่น ตั้งอยู่โดยชอบด้วยดีในอารมณ์เดียว" เพราะเหตุนั้นพึงทราบว่า จิตและ

เจตสิกเป็นธรรมชาติที่ไม่ซัดส่ายและไม่ซ่านไป ตั้งอยู่สม่ำเสมอและถูกทางด้วยอานุภาพแห่งธรรมใด การตั้งอยู่แห่งจิตและเจตสิก สม่ำเสมอและถูกทาง ด้วยอานุภาพแห่งธรรมนั้น ชื่อว่า ความตั้งมั่น (ขุ.ป.(ไทย) 11/68/45-46)

จ. ลักษณะของจิตที่เป็นสมาชิก

สภาวะของจิตที่ได้รับการฝึกจนถึงขั้นสงบนิ่ง จะต้องมีศีลเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เมื่อมีความบริสุทธิ์ในทางความประพฤติ เชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตน และไม่มีความฟุ้งซ่าน วุ่นวายใจ เพราะความรู้สึกเดือดร้อนรังเกียจในความผิดของตนเอง จิตใจจะปลอดโปร่งสงบแน่วแน่มุ่งมั่นต่อสิ่งที่คิด คำที่พูด จิตที่ไม่ฟุ้งซ่าน สงบ มุ่งมั่น แน่วแน่เท่าใด การคิดการพิจารณา การรับรู้สิ่งต่างๆก็ยิ่งชัดเจน แล่นและกล่องตัว เป็นผลดีในทางปัญญามากขึ้นเท่านั้น ท่านพระพุทธโฆษาจารย์ได้อธิบายลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิไว้ว่า "สมาธิมีความไม่ฟุ้งซ่านเป็นลักษณะ มีการกำจัดความฟุ้งซ่านเป็นรส มีการไม่หวั่นไหวเป็นความปรากฏ มีความสุขเป็นปทัฏฐาน" การที่จิตจะสงบเป็นสมาธิได้ ต้องอาศัยการฝึกปรืออบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณ ธรรม สร้างเสริมคุณภาพชีวิต และรู้จักความสามารถในกระบวนการของสมาธิ สมาธิ จึงหมายถึง ภาวะจิตที่มีคุณภาพและมีสมรรถภาพดีที่สุด"

ฉ. ปฏิบัติสมาธิแล้วได้อะไร

ถ้ามีคนถามท่านว่า ปฏิบัติสมาชิแล้วได้อะไร? ก็สามารถตอบได้เลยว่า การฝึกสมาธิในแบบของพระพุทธศาสนา ก็คือ "การฝึกให้มีสติอยู่กับตัว" และอีกอย่างหนึ่งก็คือ "การฝึกความคิดให้มีระเบียบ" เมื่อต้องการจะคิดเรื่องไหนก็มีแต่เรื่องนั้น ไม่มีเรื่องอื่นเข้ามาแทรก อย่างที่ภาษาทางตะวันตกเรียกว่า มีสมองเป็นลิ้นชัก เมื่อต้องการจะคิดเรื่องไหน ก็ชักลิ้นชักเรื่องนั้นออกมา การฝึกความคิดให้มีระเบียบเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ง่ายนัก ถ้าหากว่าเรื่องที่กำลังคิดอยู่นั้นไม่เป็นที่ดึงดูดแก่จิตใจอย่างเพียงพอ เรื่องที่จะนำมาคิดในขณะที่อยู่ในสมาชิ จะต้องเป็นเรื่องทำให้เกิดความสบายใจจึงจะดึงดูดจิตใจได้ และถ้าหากยิ่งเข้าใจยิ่งคิดยิ่งสบายใจ ก็ยิ่งจะดึงดูดจิตใจมากขึ้น การฝึกสมาธิเป็นการฝึกความคิดให้มีระเบียบ อย่าลืมว่าผู้ที่จะมีความคิดเป็นระเบียบจะต้องมีสติกำกับอยู่ทุกขณะ ถ้าหากคนไหนสะสมวิบากของความฟุ้งซ่านไว้มากจะ สังเกตได้ในเวลาพูด หรือในเวลาทำอะไรก็ตามจะเห็นได้ชัดว่า เป็นคนทำอะไรเรื่อยเปื่อย ไม่มีระเบียบไม่มีจุดหมายแน่นอน ในเมื่อภายนอกเป็นเช่นนี้แล้วก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่าภายในความคิดของเขาจะเป็นอย่างไร อีกประการหนึ่งการฝึกสมาธิ เป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตให้ดีขึ้น เหมือนเราออกกำลังกายทุกวัน ร่างกายเราก็แข็งแรงขึ้นทุกวัน ในทำนองเดียวกัน การฝึกสมาธิก็เป็นสิ่งจำเป็น ที่จะต้องทำทุกวันเหมือนกัน เพราะถ้าคนไหนไม่หมั่นฝึกสมาธิเสมอ วิบากของความฟุ้งซ่านก็จะเกิดขึ้นเสมอและมากขึ้นโดยลำดับ(ที.ปา. (ไทย) 15/233/233)

ช. ประโยชน์ของการฝึกสมาธิ

1. เกิดความสุขขณะปัจจุบัน เช่น เป็นการพักผ่อนทางจิตคลายความเครียด คลายความวิตกกังวล เป็นประโยชน์ต่อผู้ฝึกสมาธิในการดำรงชีวิตประจำวัน

2. เกิดญาณทัศนะ เช่น การทราบความคิดของผู้อื่น การทราบเรื่องภาวะที่อยู่ไกลตัวการพยากรณ์ หูทิพย์ ตาทิพย์ เป็นต้น ซึ่งศาสนาพุทธได้ให้ความรู้และความเข้าใจตลอดจนวิธีฝึกเพื่อความสามารถต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว คือประโยชน์ในข้อนี้

3. เกิดสติสัมปชัญญะ การเกิดสติสัมปชัญญะ นับว่าเป็นคำสอนที่สำคัญอยู่ในอริยมรรคข้อ สัมมาสติ และการฝึกสมาธิก็คือ การสร้างสติสัมปชัญญะนั่นเอง

4. เกิดความสิ้นอาสวะกิเลส เป็นอุดมการณ์สูงสุดของพระพุทธศาสนาเพราะการสิ้นสุดอาสวะกิเลสก็คือ ภาวะเข้าสู่การเป็นพระอรหัน ซึ่งไม่ต้องเวียนว่ายในวัฏฏะต่อไป

5. ใช้ช่วยทำให้จิตใจผ่อนคลาย หายเครียด เกิดความสงบ หายกระวนกระวาย ยั้งหยุดจากความกลัดกลุ้มวิตกกังวล เป็นเครื่องพักผ่อนกายให้ใจสบายและมีความสุข เช่น บางท่านทำอานาปานสติ (กำหนดลมหายใจเข้าออก) ในเวลาที่จำเป็นต้องรอคอย และ ไม่มีอะไร ที่จะทำเหมือนดังเวลานั่งติดในรถประจำทาง หรือปฏิบัติสลับแทรกในเวลาทำงานใช้สมองหนัก เป็นต้น

6. เป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน การเล่าเรียนและการทำกิจทุกอย่าง เพราะจิตที่เป็นสมาธิ แน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กำลังกระทำ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก ไม่เลื่อนลอยเสียย่อมช่วยให้เรียน ให้คิด ให้ทำงานได้ผลดี การงานก็เป็นไปโดยรอบคอบไม่ผิดพลาด และป้องกันอุบัติเหตุได้ดี เพราะเมื่อมีสมาธิ ก็ย่อมมีสติกำกับอยู่ด้วย

7. ช่วยเสริมสุขภาพกายและ ใช้แก้ไข โรคได้ ร่างกายกับจิตใจอาศัยกัน และมีอิทธิพลต่อกัน ปุถุชนทั่วไปเมื่อกายไม่สบาย จิตใจก็พลอยอ่อนแอเศร้าหมองขุ่นมัว ครั้นเสียใจ ไม่มีกำลังใจก็ยิ่งซ้ำให้โรคทางกายนั้นทรุดหนักลงไปอีก แม้ในเวลาที่ร่างกายเป็นปกติพอประสบเรื่องราวให้เศร้าเสียใจรุนแรง ก็ล้มป่วยเจ็บไข้ไปได้ ส่วนผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็งสมบูรณ์ (โดยเฉพาะท่านที่มีจิตหลุดพ้นเป็นอิสระแล้ว) เมื่อเจ็บป่วยกายก็ไม่สบายอยู่แค่กายเท่านั้น จิตใจไม่พลอยป่วยไปด้วย"

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2539, หน้า 17) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประโยชน์หรือความมุ่งหมายในการเจริญสมาธินี้ ได้ยกมาแสดงไว้ทั้งในส่วนที่ปฏิบัติแล้วใช้ได้ในชีวิตประจำวันอันเป็นสมาธิขั้นพื้นฐาน และในขั้นสูงขึ้นไปกว่าขั้นพื้นฐานนั้นเผื่อบางท่านมีความพยายามอยากปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไปกว่าขั้นพื้นฐาน

การฝึกสมาชิกก็คือการฝึกให้มีสติอยู่กับตัวเสมอ ก่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในจิตใจถ้าหากคนเราฝึกสมาธิ เป็นประจำทุกวันควบคู่ไปกับการเรียน การทำงาน การอ่านหนังสือเขียนหนังสือเล่นกีฬาแล้ว ความสำเร็จในกิจการต่างๆ ที่วางไว้ ก็จะบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการได้อย่างแน่นอน หากขาดสมาธิทำอะไรก็สำเร็จได้ยาก การฝึกสมาธิตามวิธีการที่ได้เสนอไปแล้วนั้นก็ขอให้เลือกฝึกในส่วนที่ถูกกับจริตของตนเองจะ ได้เกิดประโยชน์กับผู้ฝึกอย่างเต็มที่ดังได้กล่าวมาแล้ว เช่น การมีความคิดที่เป็นระบบระเบียบ มีความสบายใจ มีจิตใจตั้งมั่น มีความสงบแน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่าน ละเอียดรอบคอบในการตัดสินใจในงานต่างๆ มีสุขภาพจิตดี เมื่อเจอปัญหาเข้ามา ในชีวิต ก็สามารถตั้งสติได้

แล้วค่อยคิดแก้ปัญหาไม่ตกอกตกใจ ถึงขั้นทำร้ายตัวเองเหมือนกับข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่พบเจอบ่อยๆ เพราะคนเหล่านั้นขาดสมาธิ ไม่มีการเตรียมพร้อมรับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น สมาธิจึงมีความสำคัญ และจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน ทุกคนควรหันมาให้ความสนใจฝึกสมาธิกันมากขึ้น เพื่อความสงบร่มเย็นในชีวิตกับเถิด

การฝึกสมาธิเป็นสิ่งที่มีประโยชน์มากสำหรับทุกคนในสภาวะที่สังคมต้องมีการแข่งขันทั้งในด้านการทำงานและการเรียนซึ่งก่อให้เกิดความเครียดสูง การฝึกสมาธิเป็นการช่วยให้เราสามารถผ่อน คลายความเครียดสูง การฝึกสมาธิเป็นการช่วยให้เรา ผ่อนคลายความเครียด พัฒนาความคิดให้เป็นระบบอีกทั้งยังเป็นการสร้างความสมดุลในร่างกายทำ ให้เกิดพลังซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ร่างกายแข็งแรงพร้อมที่ทำงาหรือเรียน "การทำจิตให้มีสมาธิทำให้กวาดล้างสิ่งสกปรกออกจากสมอง" "ความแรงของกระแสจิตต้องอาศัยสมาธิเป็นสำคัญ" "ดวงจิตที่มีสมาธิแน่วแน่สามารถข่มดวงจิตของผู้อื่นได้" "ดวงจิตที่มีสมาธิ ช่วยความฉลาดให้ปรากฏสูงขึ้น" "ดวงจิตที่มีสมาธิฝึกอยู่เสมอ ทำให้เหนื่อยน้อย"กระบวนการทำสมาธิที่แท้จริงการทำให้ร่างกาย จิตสำนึก และจิตใต้สำนึก หยุดการทำงานหรือทำงานน้อยที่สุดเพื่อที่จะให้จิตใจส่วนลึกของคนเรามีโอกาสทำงานอย่างเต็มที่

ไตรสิกขา ในส่วนของปัญญา คำว่า ปัญญา มีความหมายกว้าง ทางพระพุทธศาสนาถือว่าปัญญาเป็นคุณธรรมที่สำคัญมากเพราะปัญญาช่วยในเรื่องการ ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ช่วยเป็นแสงสว่างส่องนำทางให้พบกับความสำเร็จ แต่ที่สำคัญปัญญาเป็นเครื่องมือที่จะนำพาไปสู่ความพ้นทุกข์ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงความหมายของปัญญาไว้ในที่ต่าง ๆ ดังนี้

ปัญญา คือ ความรู้ทั่ว กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความสอดส่องธรรม กำหนดความหมายเข้าไปเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญ ปัญญาดุจแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ปัญญาเครื่องเห็นแจ้งความรู้ดี ปัญญาดุจปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาดุจศัสตรา ปัญญาดุจปราสาท ความสว่างคือปัญญา ปัญญาดุจดวงประทีป ปัญญาดุจดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม

ก. ความหมายของปัญญา

ปัญญานั้น แปลว่า ความรู้ทั่ว อันหมายความว่า ความรู้ทั่วถึงเหตุและผล รู้เหตุ ถึงผลรู้ผล ถึงเหตุ ตามสัจจะ คือความจริง เมื่อมีความรู้ดังกล่าวในสิ่งใด ก็ชื่อว่ามีปัญญาในสิ่งนั้น แต่ถ้าเป็นความรู้หลง รู้ผิด คือไม่ใช่เป็นความรู้จริง ก็ไม่เรียกว่าปัญญา และมีคำเรียกรู้ถูกต้องว่า สัมมัปปัญญา ปัญญาชอบ ส่วนรู้ผิด รู้หลง เรียกว่า มิจฉาปัญญา หรือ มิจฉัปปัญญา ปัญญาผิด ก็แปลว่าเมื่อแยกเรียก ดังนี้

ปัญญา ก็เป็นคำกลางๆ แต่ต้องเป็นความรู้ถูกต้องถึงเป็นปัญญา หรือสัมมัปปัญญานั้นเอง จึงเป็นปัญญา ถ้าไม่ใช่สัมมัปปัญญา เป็นมิจฉัปปัญญา ปัญญาผิด ก็ไม่เรียกว่าปัญญา แต่เป็น

ความรู้หลง รู้ผิด เพราะฉะนั้น เมื่อเรียกว่าปัญญาโดยทั่วไป จึงมุ่งถึงในทางดี อันหมายถึงว่ารู้ถูกต้อง ดังที่อธิบายไว้ข้างต้นว่า รู้ทั่วถึงเหตุผลตามสัจจะคือตามที่เป็นจริง

พุทธทาสภิกขุ (มปป, หน้า 28) ได้อธิบายอีกว่า ปัญญา หมายถึง การฝึกฝนอบรม เพื่อทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องสมบูรณ์ถึงที่สุด ในสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง คนเราโดยปกติไม่สามารถรู้สิ่งต่างๆ ให้ถูกต้องตามความเป็นจริงได้ คือมักรู้ตามความเข้าใจของตนเอง หรือตามที่สมมติกันจึงไม่ใช่ความรู้ตามความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงมีระเบียบปฏิบัติที่เรียกว่า ปัญญา อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนสุดท้าย สำหรับฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิดความรู้แจ้ง ในสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริงได้ จิตที่รู้แจ้ง เห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตมความเป็นจริง ไม่มีอะไรชัดแจ้งไปยิ่งกว่า ความรู้แจ้งที่เกิดมาจากปัญญา จิตที่เข้าถึงความว่างปราศจากกิเลสตัณหา เป็นจิตที่ประกอบด้วยปัญญาอย่างยิ่งจิตที่เข้าถึงความว่างจากกิเลสอย่างยิ่ง คือ จิตที่เข้าถึงพระนิพพาน ดังนั้น ปัญญาที่สูงสุดในทางพระพุทธศาสนาคือปัญญารู้แจ้งพระนิพพาน (โลกุตตรปัญญา)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (มปป, หน้า 22-23) ได้ให้ความหมายของคำว่า ปัญญา ไว้ว่า คำว่า ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ หมายถึง ความรู้ทั่ว ความรู้ชัด คือรู้ทั่วถึงความจริงหรือรู้ตรงตามความเป็นจริงท่านอธิบายขยายความกันออกไปต่างๆ เช่นว่า รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด รู้ควรรู้ไม่ควร รู้คุณ รู้โทษ รู้ประโยชน์ ไม่ใช่ประโยชน์ รู้เท่าทันสังขาร รู้องค์ประกอบ รู้เหตุปัจจัย รู้ที่ไปที่มา รู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลาย รู้ตามความเป็นจริง รู้ถ่องแท้ รู้เข้าใจสภาวะ รู้เกิด รู้พินิจพิจารณา รู้วินิจฉัย รู้วิธีที่จะจัดแจงจัดการหรือดำเนินการอย่างไรๆ หากแปลกันอย่างง่ายๆ พื้นๆ ปัญญาคือความเข้าใจหมายถึง เข้าใจถูก เข้าใจชัด หรือเข้าใจถ่องแท้ เป็นการมองทะลุสภาวะหรือมองทะลุปัญหา ดังนั้น ปัญญาจึงเป็นเหมือนตัวช่วยชี้นำทางจิตใจของคนเราให้เดินถูกทาง

พระเทพโสภณ (ประยูร ชมฺมจิตฺโต) (2544, หน้า 311-312) ได้อธิบายความหมายของคำว่าปัญญา ไว้ว่า ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ เป็นความหมายของตัวหนังสือ แท้ที่จริงปัญญานั้นเป็นความรู้รอบและ รู้สึก คือ ความรู้ ๗ มิติ มีความกว้าง มีความยาว มีความหนา ที่ว่ารู้รอบ คือมีความกว้างและมีความยาวเป็นความรู้ที่เป็นระบบต่อเนื่องโยงกัน ไม่ใช้ความรู้เป็นจุดเฉพาะเรื่อง หากว่านักเรียนมีความจดจำในเรื่องที่ตนเรียนเฉพาะเรื่อง ข้อนี้ท่านเรียกว่า สัญญาแปลว่า ความจำได้หมายรู้ จำได้เป็นเรื่องๆ ไม่โยงไปเป็นระบบ ไม่เห็นเหตุไม่เห็นผล ไม่เห็นความสัมพันธ์ใดๆ เป็นความรู้เฉพาะจุด เหมือนกับคนที่ ดูภาพจิ๊กซอว์ ซึ่งแยกกันเป็นส่วนๆ สัญญาเป็นความจำที่เห็นภาพขึ้นส่วนแต่ละส่วน แต่ไม่สามารถเห็นภาพรวมว่า เมื่อเอาขึ้นส่วนมารวมกันนั้น จะเกิดภาพในหน้าคนหรือภาพอะไร ฉะนั้นที่เรียกว่า ปัญญา คือการมองภาพกว้างมองอย่างรู้เท่าและรู้ทัน รู้เท่าเอาไว้ป้องกันรู้ทันเอาไว้แก้ไข คำว่า รู้เท่า หมายถึง รู้เท่าถึงการณ์ เห็นเหตุแล้วคาดว่าผลอะไรจะตามมา รู้ทันคือรู้ว่าเกิดปัญหาอะไรขึ้น และแก้ไขได้ฉับพลับทันทีนี้เป็นความรู้ระดับปัญญา

บุญมี แท่นแก้ว (2536, หน้า 165) ได้ให้ความหมายของปัญญาในหนังสือ ปรัชญาศาสนา ไว้ว่าปัญญาคือความรู้ หมายถึง รู้เหตุแห่งความเสื่อม เหตุแห่งความเจริญ และ รู้ทั้งเหตุผลทุกอย่างทั้งเสื่อมแลเจริญ เช่นตั้งปัญหาไว้ในใจ เพื่อการศึกษาเล่าเรียน หาความรู้ใส่ใจไว้มากๆ และหมั่นอบรมภาวนาให้ปัญญาเจริญอยู่เสมอ นั่นแหละเป็นการตั้งปัญญาไว้ในใจที่ถูกต้องและเกิดสัมมาปัญญา

สรุปได้ว่า ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ชัด ความรู้แจ้ง คือรู้เหตุ รู้ผล รู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ ในสิ่งที่ควรและสิ่งที่ไม่ควร ในพระพุทธศาสนาถือว่าปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง เพราะการกระทำทุกอย่างล้วนต้องอาศัยปัญญาทั้งที่เป็นโลกิยะ และปัญญาที่เป็น โลกุตระทั่งนั้น เมื่อมนุษย์มีปัญญาทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขผลของการพัฒนาปัญญา(วิปัสสนาปัญญา) ทำให้ได้บรรลุปัญญาขั้นสูงที่เรียกว่า ญาณ ทั้งปัญญาเป็นกระบวนการพัฒนาสู่จุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาฉะนั้นปัญญา จึงจัดว่าเป็นธรรมะที่สำคัญ ที่ควรตั้งไว้ในใจประการหนึ่งที่มีความสำคัญมากสำหรับชีวิต ลำพังแต่ความรอบรู้ หากบุคคลไม่หลีกเสี่ยงเหตุแห่งความเสื่อมทรามไม่ดำเนินปฏิบัติไปในเส้นทางแห่งความเจริญ ก็ไม่มีประโยชน์ ปัญญาซึ่งเป็นธรรมะถึงแม้จะดีมีคุณค่าสูงส่งเพียงใดก็ตาม จะเป็นสิ่งไร้ค่าหาประโยชน์ไม่ได้ หากเราไม่นำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า "ปราชญ์ผู้รู้ทั้งหลาย กล่าวว่า ชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาประเสริฐสุด"

ข. ปัญญา 3 ระดับ

พุทธศาสนา ซึ่งคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ล้วนเป็นคำสั่งสอนที่ให้ละชั่ว ทำดีให้สอนของพระพุทธเจ้านั้น ล้วนเป็นคำสั่งสอนที่ให้ละชั่ว ทำดี ให้ชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์ ผ่องใส เป็นเครื่องขัดเกลากิเลส เครื่องเศร้าหมอง คือตัณหาความดิ้นรนทะยานออก กิเลสกอง โลภกองโกรธกองหลง หรือกิเลสกองราคะโทสะโมหะให้หมดไป จากจิตใจ ก็ได้ปัญญา คือความรู้ ในการปฏิบัติ อันเป็นเครื่องขัดเกลาดังกล่าวนี้ขึ้นไปโดยลำดับ ดังนี้ ก็เป็นปฏิบัติปัญญา ปัญญาอันเกิดจากการปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติไปจนถึงที่สุด อันหมายความว่าชำระจิตใจด้วยปัญญา ให้บริสุทธิ์ หมดจดได้บางส่วนหรือสิ้นเชิงที่เรียกว่า เป็นมรรค เป็นผล เป็นนิพพาน ตั้งแต่ชั้นต้นถือ โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล จนถึงขั้นอรหัตตมรรค อรหัตตผล อันเป็นชั้นสูงสุด กำจัดกิเลสได้หมดสิ้นก็เรียกรวมว่า ปฏิเวธปัญญา ปัญญาคือความรู้แจ้งแทงตลอด อันหมายความว่าเจาะแทงกิเลสที่หุ้มห่อจิตใจให้หลุดไปได้หมดสิ้นให้บรรลุถึงความบริสุทธิ์สิ้นเชิง เพราะฉะนั้น ปัญญา จึงมี 3 อันดับ ปริยัติปัญญา ปฏิบัติปัญญา ปฏิเวธปัญญา

ค. ทางให้เกิดปัญญา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆ ปริณายก (2546, หน้า 9) ความรู้ที่เป็นตัวปัญญาที่พัฒนามาโดยลำดับนี้ ก็อาศัยความรู้ทางอายตนะ นี่แหละมาประกอบกระทำการปฏิบัติปลูกปัญญาต่างๆ ด้วยวิธีที่ทางพุทธศาสนาได้ย่อลงเป็น 3 คือ

1. ทางสุตะ คือทางฟัง หมายรวมทั้งการอ่าน และหมายรวมทั้งการที่ทราบทางอายตนะอย่างอื่น อันการฟังนั้นได้ทางหูอ่านได้ทางตา การทราบนอกจากนี้ก็ได้ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายอาศัยทางทั้ง ๕ นี้เสริมความรู้ให้มากขึ้น แต่ว่าทางเสริมความรู้เหล่านี้ครั้งโบราณ ไม่มีตัวหนังสือก็ต้องอาศัยหู อาศัยฟังทางหู เป็นข้อสำคัญ จึงได้ยกเอาสุตะคือการสดับฟังขึ้นมาเป็นทางให้เกิดปัญญา และปัญญาที่ได้จากการ ฟัง อันรวมทั้งการอ่านและการทราบทางจมูกทางลิ้นทางกาย เหล่านี้ก็รวมเรียกว่าสุตมัยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการสดับ

2. อาศัยจินตา คือความคิด คิดกันพิจารณาจับเหตุจับผลที่ถูกต้อง เรียกว่า จินตาก็เป็นทางให้เกิดปัญญา เรียกว่าจินตาปัญญา ปัญญาที่เกิดทางจินตา คือความคิดพินิจพิจารณาและยังต้องอาศัยการประกอบกระทำ ทำให้มีขึ้นให้เป็นขึ้น อันรียกว่าภาวนา ที่แปลว่าการกระทำให้มีขึ้น

3. ภาวนามัยปัญญา ที่แปลว่า การกระทำให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น ได้แก่ภาคปฏิบัติปัญญาที่ได้ทางนี้เรียกว่า ภาวนามัยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากภาวนา การปฏิบัติทำให้มีขึ้นให้เป็นขึ้นทางพุทธศาสนาได้ตรัสแสดงปัญญาไว้ 3 ทาง ดังนี้แต่ก็พึงทราบว่า ทั้ง 3 ทางเหล่านี้นั้น คือตัว สุตะ การสดับฟัง จินตา ตัวความพินิจพิจารณา กับภาวนา การปฏิบัติอบรมให้มีขึ้นให้เป็นขึ้นนั้น เป็นทางให้เกิดปัญญา แต่ไม่ใช่ตัวปัญญา"

ง. สรุปปัญญาในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งปัญญา คือ สอนให้คนมีเหตุผล สอนให้คนฉลาดรู้คุณและไทยของสิ่งทั้งหลาย สามารถหยั่งรู้ว่า สิ่งที่เป็นคุณควรประพฤติปฏิบัติตามส่วน สิ่งที่เป็น

2.3 แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ

2.3.1 ความหมายของการพัฒนาศักยภาพ

การพัฒนาบุคลากรหรือทรัพยากรมนุษย์ เป็นสิ่งจำเป็นของโรงเรียนที่ต้องให้ครูได้รับการพัฒนาอยู่ตลอดระยะเวลา แล้วจะส่งผลทำให้นักเรียนได้รับการพัฒนา ซึ่งจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาบุคลากรต้องมีการศึกษาความต้องการของครู และให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาเป็นครู ที่มีเทคนิคในการถ่ายถอดความรู้มีการประสานงานกันระหว่างครูด้วยกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร

คำว่า การพัฒนาบุคลากรมีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการมองการพัฒนาบุคลากรในลักษณะที่แตกต่างกันแต่การพัฒนาบุคลากร เป็นการเสริม เพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ให้แก่คนในองค์การซึ่งจะยังผลให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรเปรียบเสมือนกลไกตัวสำคัญที่จะช่วยพัฒนาองค์การไปสู่ความสำเร็จ ดังที่ได้มีนักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมาย ของการพัฒนาบุคลากรไว้ดังต่อไปนี้

สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2542, หน้า 91) ได้ให้ความหมายการพัฒนาบุคลากรไว้ว่า

1. คนทุกคนมีความต้องการและความต้องการนี้จะมีอยู่ตลอดเวลาและไม่สิ้นสุด

2. ความต้องการของคนสามารถนำมาเรียบเรียงลำดับ ตามความสำคัญได้จากความต้องการจากระดับต่ำสุด ไปยังความต้องการระดับสูงขึ้นไปตามระดับความสำคัญคือ

2.1.ความต้องการทางด้านร่างกาย

2.2.ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย

2.3.ความต้องการทางด้านสังคม

2.4.ความต้องการด้านที่มีฐานะเด่นหรือมีเกียรติยศชื่อเสียงและการยอมรับนับถือ

2.5.ความต้องการที่ได้รับความสำเร็จหรือความสมหวังสูงสุดในชีวิต ตามปรารถนา

2.6.ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่ใช้สิ่งจูงพฤติกรรมของคนต่อไป อีกคนจะถูกจูงใจด้วยความต้องการที่อยู่สูงขึ้นไปที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง

2.7.ความต้องการของคนจะซับซ้อนกัน ความต้องการ อย่างหนึ่งอาจจะยังไม่ทันหมดไป ความต้องการอย่างอื่นก็เกิดขึ้นมาแทน

สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2542, หน้า 91) พบว่าปัจจุบันการจูงใจในการทำงานหรือทำให้เกิดความพอใจได้แก่ ความสำเร็จ ความยอมรับนับถือ ลักษณะของงานความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าและความเจริญ ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่พอใจคือ นโยบายและการบริหารการควบคุมบังคับบัญชา ความสัมพันธ์กับเพื่อร่วมงานและผู้บังคับบัญชาสภาพการทำงานเงินเดือนชีวิตส่วนด้วยความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา และความมั่นคง

สุดา สุวรรณาภิรมย์ (มปป, หน้า 6) การบริหารงานบุคคล คือกระบานการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะ และกลยุทธ์ในการดำเนินการสรรหาคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถเหมาะสมปฏิบัติงานในองค์การพร้อมทำงานพัฒนา ความรู้ ความสามารถของบุคคลและ พัฒนาสุขภาพกาย จิตใจ และมีทัศนคติในการทำงานพัฒนาให้องค์กร รวมถึงการแสวงหาวิธีการช่วยเหลือสนับสนุนบุคคลที่ต้องออกจากการเป็นสมาชิกองค์การด้วยอุบัติเหตุ ทุพพลภาพให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

เมธี ปิลันธนานน (2529, หน้า 2) ได้กล่าวว่า การบริหารบุคคล หมายถึงความได้เพียรพยายามจัดการให้บุคคลในหน่วยงานทุกๆ ตำแหน่งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพยายามทำให้บุคคลเหล่านั้น ได้เห็นว่า งานของเขามีทางที่จะทำให้เขาเจริญก้าวหน้าตามจุดมุ่งหมายของเขาและขณะเดียวกับผู้บริหารก็พยายามที่จะทำให้จุดประสงค์ของบุคลากร ทั้งความต้องการขององค์การหรือสถาบัน

เสาวลักษณ์ สิงหโกวินท์และกมล อดุลพันธ์ (2527, หน้า 2) กล่าวไว้ว่าการพัฒนาบุคคลมีความหมายที่กว้างและครอบคลุม เพราะอาจรวมถึงวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลมีความเจริญเติบโตทั้งทางสมองและ จิตใจเพื่อมีความก้าวหน้า ในหน้าที่การงานแนวทางต่าง ๆ ที่ใช้ในการ

พัฒนาบุคคลในองค์การจึงมีหลายแนวทางและเรียกชื่อต่าง ๆ กันออกไปเช่น การฝึกอบรม การพัฒนาจักการ (Management Development) การพัฒนาองค์การ (Organization Development)

ภิญโญ ลาธร (2519, หน้า 15) ได้ให้ทัศนะว่าบุคลากรทุกประเภทที่อยู่ในองค์กร แม้จะมีความสามารถดีเพียงใดก็ตาม ถ้าเวลาผ่านไปนานๆความสามารถก็ย่อมจะอ่อนลงไป เนื่องจากวิธีการปฏิบัติงานตลอดจนเทคโนโลยี ต่างๆได้เปลี่ยนแปลงไปการศึกษาต่อก็เป็นวิธีการหนึ่งในการที่จะพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานให้มีความรู้ดีขึ้นหรือได้รับความรู้ใหม่หน่วยงานจึงสงเสริมบุคลากร ไปศึกษาต่อในระดับปริญญาต่างๆต่างประเทศเพิ่มเติม

ลอดสิน (Locklin) (2529, P 2) ได้ศึกษาความพึงพอใจในมหาวิทยาลัย 4 แห่งโดยศึกษานโยบายกฎระเบียบ การบริหารสถาบัน การแบ่งหน้าที่ของหน่วยงาน การปกครองสถาบันที่มีผลกระทบต่อนักศึกษา ผลการศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยเพียงสองแห่ง ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารสถาบันอย่างเต็มที่ ส่วนอีก สอง มหาวิทยาลัยให้นักศึกษามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อยทั้ง 4 มหาวิทยาลัย ไม่มีการร่วมตัวกับต่อต้านนโยบายการบริหาร ของมหาวิทยาลัยแต่อย่างไร เมื่อเปรียบเทียบมหาวิทยาลัยที่ให้นักศึกษาร่วมบริหารอย่างเต็มที่กับมหาวิทยาลัยที่ให้นักศึกษามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อยพบว่ามหาวิทยาลัยที่มีนักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารนั้นมีกฎระเบียบร่วมทั้งขยายในด้านสังคมและวิชาการอย่างเคร่งครัดเพียงเล็กน้อย การปกครองนักศึกษาทำข้อเสนอของนักศึกษาได้รับการตอบสนองจากอาจารย์เป็นอย่างดี อาจารย์และนักศึกษาได้ร่วมกับถกเถียงอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาทั้งในด้านการเมืองนักศึกษาได้มากกว่ามหาวิทยาลัยที่ให้โอกาสนักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารน้อย

สมคิด บางโม (2524, หน้า 94) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการพัฒนาบุคลากร ว่าการคัดเลือกสรรหาบุคคลเข้าทำงาน ได้มีการกำหนดคุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการเป็นอย่างดีแต่ก็มิได้เป็นหลักประกันว่าบุคคลผู้นั้นจะปฏิบัติงานใบหน้าที่ได้รับมอบหมายได้อย่างเต็มความสามารถเพราะวิทยาการต่าง ๆ ได้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ ดังนั้น หน่วยงานจึงความพัฒนาบุคคลให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในปัจจุบัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเต็มตามความสามารถในขณะเดียวกันบุคคลที่ทำงานอยู่แล้วก็ต้องได้รับการพัฒนาเพื่อเตรียมสำหรับความก้าวหน้าในตำแหน่งสูงขึ้นต่อไปในอนาคตด้วย

กรรณิการ์ นิยมศิลป์ (2540, หน้า 20) การพัฒนาบุคลากรนับว่ามีผลอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การในปัจจุบัน ซึ่งมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสูง ซึ่งจำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความสามารถ ในการทำงานและมีความคล่องตัวการปรับสภาพการทำงานให้ทันตามความก้าวหน้าในทางวิทยาการต่างๆ ดังนั้น การเตรียมบุคลากร ให้พร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง

สมาน รังสิโยกฤษฎ์ (2535, หน้า 53) กล่าวไว้ว่าการพัฒนาบุคคล หมายถึงการดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ ในการทำงานที่ดีขึ้นตลอดจนมีทัศนคติที่ในการทำงาน อัน จะเป็นผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นหรืออีกในหนึ่ง การพัฒนาบุคคลเป็นกระบวนการที่จะเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ ความสามารถทักษะ อุปนิสัย ทัศนคติ และวิธีการในการทำงานอันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงาน และเป็นกระบวนการที่จะต้องทำต่อเนื่อง

เฮนรี่ ฟาโยล์ (Henri Fayol) (1997, P. 84–85) นักวิศวกรชาวฝรั่งเศสได้กล่าวถึงหน้าที่อันเป็น ชีวิตของ การบริหาร (Life Functions of Administration) หรือองค์ประกอบของการบริหาร (Elements of Administration) ซึ่งมี 5 ประการด้วยกันคือ

1. Planning (การวางแผน)
2. Organizing (การจัดองค์การ)
3. Commanding (การสั่งการ)
4. Coordinating (การประสานงาน)
5. Controlling (การควบคุมงาน)

กูลิคและเออร์วิค (Gulick and Urwick) ได้คิดทฤษฎีกระบวนการบริหารว่ามี 7 ประการที่เรารู้จักกับทั่วไปว่า "POSDCORB" คือ

1. การวางแผน (Planning)
2. การจัดองค์การ (Organizing)
3. การจัดบุคลากร (Stalling)
4. การอำนวยการ (Directing)
5. การประสานงาน (Coordinating
6. การรายงาน (Reporting)
7. การจัดงบประมาณ (Budgeting)

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหาร เป็นวิธีการในการบริหารหรือลำดับรายการ ในการบริหารและการะบวนการบริหารงานเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการบริหารงาน กระบวนการบริหารที่ดีจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญๆ ซึ่งต้องกำหนดหลักเกณฑ์และมีขั้นตอนในการบริหารงานที่มีความต่อเนื่องอย่างจัดเจนอย่างน้อย 5 ประการ ได้แก่ การวางแผนการจัดองค์การ การปฏิบัติ การตรวจสอบ วัดผลประเมินผลและการปรับปรุงงาน ซึ่ง จะทำให้การบริหารประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นงลักษณ์ สินสืบผล (2532, หน้า 8) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กรรมวิธีที่จะเพิ่มพูนสมรรถภาพในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนทั้งในด้านความคิด การกระทำ ความสามารถ ความรู้ ความชำนาญ และทัศนคติ

กริช สืบสนธิ์ (2529, หน้า 2) กล่าวไว้ว่า คน คือผู้ที่ทำให้องค์การประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องเรียนรู้จากบทเรียนเก่า ๆ ว่า วัฒนธรรม ในองค์การผูกมัดคนไว้ด้วยกับอย่างไร วัฒนธรรมทำให้ชีวิตแต่ละวันมีความหมายและมีจุดมุ่งหมายอย่างไรชีวิต และผลงานของบุคลากรถูกปั้นแต่งโดยสภาพที่เขาทำงานอยู่ บุคคลผู้สร้าง หรือผู้ตั้งองค์กร จึงเห็นบทบาทของคนเองในฐานะผู้สร้าง ผู้รู้เริ่มสภาพแวดล้อมหรือวัฒนธรรม ในองค์กร ของตนเพื่อให้บุคลากรเกิดความรู้สึกปลอดภัย ทำงานอย่างมั่นใจ ตั้งใจทำให้กิจการประสบความสำเร็จ ในทำนองเดียวกัน

ประวีณ ณ นคร และคณะ (2540, หน้า 383) ได้กล่าวไว้ว่า เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า การบริหารงานก็คือ การทำความสำเร็จให้กับองค์การ โดยอาศัยความพยายามของบุคคลอื่น ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการบริหารจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ มนุษย์เป็นปัจจัยการบริหารที่มีชีวิตจิตใจมีอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมที่แสดงออกได้หลายรูปแบบแตกต่างกันออกไป พฤติกรรมที่แสดงออกนี้ย่อมเกิดขึ้น โดยมีสาเหตุ มีแรงกระตุ้นและมีจุดมุ่งหมายในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจะต้องหาทางที่จะควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ที่ต่างก็เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุแรงกระตุ้นและมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน ให้แสดงออกใบรูปแบบและทิศทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อความสำเร็จต่อองค์การ ผู้บริหารจะกระทำดังกล่าวนี้ได้ก็ ได้ด้วยการจูงใจ

การจูงใจคือการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ให้เป็นตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยค้นหาและระบุสาเหตุแรงกระตุ้นและจุดมุ่งหมายของพฤติกรรมไว้ล่วงหน้า สำหรับ

แคมพ์เบล คอร์บอลลี และแรมเซเยอร์ (Campbell Cordially and Ramseyer) (1992, P, 138) ได้ให้ความหมายของกระบวนการบริหารงานว่า กระบวนการบริหารงาน หมายถึง วิถีทางที่หน่วยงานพิจารณาสั่งการและปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย

พยอม วงศ์สารศรี (2549, หน้า 198) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การทำให้มีคุณภาพมากขึ้น ในกรณีที่เกี่ยวกับบุคคลก็คือการดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบให้มีคุณภาพประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

อรจรีย์ ณตะกั่วทุ่ง (2542, หน้า 91) การบริหารทรัพยากรบุคคล ให้ความสำคัญกับวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารระดับสูงที่มองอนาคตขององค์กร รวมทั้งพันธกิจที่ต้องทำให้สำเร็จกลยุทธ์ HR ก็เหมือนงานอื่นๆคือต้องสนับสนุนวิสัยทัศน์และพันธกิจขององค์กรและการทำให้องค์การบรรลุเป้าหมาย

2.3.2 ความหมายของการพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากร เป็นการเสริม เพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ให้แก่คนในองค์การซึ่งจะยังผลให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรเปรียบเสมือนกลไกตัวสำคัญที่จะช่วยพัฒนาองค์การไปสู่ความสำเร็จ ดังที่ได้มีนักวิชาการหลายคน ได้ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากร ไว้ดังต่อไปนี้

เสาวลักษณ์ สิงหโกวินท์และกมล อดุลพันธ์ (2542, หน้า 2) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาบุคคล มีความหมายที่กว้างและครอบคลุม เพราะอาจรวมถึงวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลมี ความเจริญเติบโตทั้งทางสมองและจิตใจ เพื่อให้มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน แนวทางต่าง ๆ ที่ใช้ในการพัฒนาบุคคลในองค์การจึงมีหลายแนวทางและเรียกชื่อต่าง ๆ กันออกไป เช่น การฝึกอบรม การพัฒนาการจัดการ (Management Development) การพัฒนาองค์การ (Organization Development)

เมธี ปิลันธนานนท์ (2529, หน้า 52) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารบุคคล หมายถึง ความได้เพียรพยายามจัดการให้บุคคลในหน่วยงานทุก ๆ ตำแหน่งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพยายามทำให้บุคคลเหล่านั้นได้เห็นว่า งานของเขามีทางที่จะทำให้เขาเจริญก้าวหน้าตามจุดมุ่งหมายของเขา และขณะเดียวกับผู้บริหารก็พยายามที่จะทำให้จุดประสงค์ของบุคลากรได้บรรลุผลโดยให้เกิดความกลมกลืนและสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมทั้งความต้องการของบุคลากรทั้งความต้องการขององค์การหรือสถาบัน

สมาน รังสิโยกฤษฎ์ (2535, หน้า 83) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาบุคคล หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการทำงานที่ดีขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน อันจะเป็นผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นหรืออีกนัยหนึ่ง การพัฒนาบุคคลเป็นกระบวนการที่จะเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ ความสามารถทักษะ อุปนิสัย ทัศนคติ เละวิธีการในการทำงานอันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงาน และเป็นกระบวนการที่จะต้องทำต่อเนื่อง

นงลักษณ์ สินสืบผล (2532, หน้า 8) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กรรมวิธีที่จะเพิ่มพูนสมรรถภาพในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนทั้งในด้านความคิด การกระทำ ความสามารถความรู้ ความชำนาญ และทัศนคติ ขณะเดียวกัน

กริช สืบสนธิ์ (2537, หน้า 4) ได้กล่าวไว้ว่า คนคือผู้ที่ทำให้องค์การประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องเรียนรู้จากบทเรียนเก่า ๆ ว่าวัฒนธรรมในองค์การผูกมัดคนไว้ด้วยกันอย่างไร วัฒนธรรมทำให้ชีวิตแต่ละ วันมีความหมายและมีจุดมุ่งหมายอย่างไร ชีวิตและผลงานของบุคลากรถูกขึ้นแต่งโดยสภาพที่เขาทำงานอยู่ บุคคลผู้สร้างหรือผู้ก่อตั้งองค์การ จึงเห็นบทบาทของ

ตนเองในฐานะผู้สร้าง ผู้ริเริ่มสภาพแวดล้อมหรือวัฒนธรรม ในองค์กร ของตนเพื่อให้บุคลากรเกิดความรู้สึกปลอดภัย ทำงานอย่างมั่นใจ ตั้งใจทำให้กิจการประสบความสำเร็จในทำนองเดียวกัน

ประวีณ ณ นคร และคณะ (2542, หน้า 383) ได้กล่าวไว้ว่า เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าการบริหารงานก็คือ การทำความสำเร็จให้กับองค์การ โดยอาศัยความพยายามของบุคคลอื่น ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการบริหารจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ มนุษย์เป็นปัจจัยการบริหารที่มีชีวิตจิตใจ มีอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดและมีพฤติกรรมที่แสดงออกได้หลายรูปแบบแตกต่างกันออกไป พฤติกรรมที่แสดงออกนี้ย่อมเกิดขึ้นโดยมีสาเหตุ มีแรงกระตุ้นและมีจุดมุ่งหมายในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหาร จะต้องหาทางที่จะควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ที่ต่างก็เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุมีแรงกระตุ้นและมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน ให้แสดงออกในรูปแบบและทิศทางที่จะเป็นประ โยชน์ต่อความสำเร็จขององค์การ ผู้บริหารจะกระทำดังกล่าวนี้ได้ก็ได้ด้วยการจูงใจ การจูงใจคือการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ให้เป็นตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยค้นหาและระบุสาเหตุแ รงกระตุ้นและจุดมุ่งหมายของพฤติกรรมไว้ล่วงหน้า

พะยอม วงศ์สารศรี (2535, หน้า 193) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การทำให้มีคุณภาพมากขึ้นในกรณีที่เกี่ยวกับบุคคลก็คือการดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบให้มีคุณภาพประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

นงนุช วงษ์รรรณ (2549, หน้า 53) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาบุคคล หมายถึง วิธีการที่ส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าให้กับบุคคลในด้านความคิด ความรู้ ทักษะและเจตคติ เพื่อช่วยให้บุคคลมีสมรรถภาพในการปฏิบัติงานได้สูงสุดและสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาบุคคล เป็นกระบานการในการสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ตึงเอาศักยภาพของบุคคลมาทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และเกิดความพึงพอใจ

2. การพัฒนาบุคคล จะต้องใช้วิธีการหลายอย่าง เช่น การให้การศึกษา การฝึกอบรมการฝึกทักษะ เป็นต้น

3. การพัฒนาบุคคล เพื่อให้องค์การอยู่รอด และเจริญก้าวหน้าดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการพัฒนาบุคลากร คือกระบวนการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการส่งเสริมความรู้ ความคิดความสามารถทักษะ เจตคติ ให้มีสมรรถภาพในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความสำเร็จของโรงเรียน

นพพงษ์ บุญจิตราดุล (2549, หน้า 53) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาบุคลากร การ พัฒนาหมายถึง การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้เจริญงอกงาม เมื่อคนทำงานอยู่ในโรงเรียนนาน ๆ แล้วไม่ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ก็จะเกิดการถอยหลัง แม้แต่การอยู่นิ่งก็จะถอยหลังอยู่แล้วเพราะวิชาการก้าวหน้าและพัฒนาขึ้นเป็นสำคัญ มีของใหม่มาแทนที่ของเก่าที่ล่าสมัยอยู่เสมอ ดังนั้นครูที่อยู่กับโรงเรียนนาน ๆ แล้วไม่หาความรู้เพิ่มเติม เกิดความเฉื่อยชา ทำงานกันไปเรื่อยๆ อย่างที่กล่าวกัน

ว่า "เช้าชาม เย็นชาม" จะทำให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนล้าหลัง ไม่ก้าวหน้า ดังนั้นจึงต้องมีการพัฒนาคนในหน่วยงาน

นงนุช วงษ์สุวรรณ" (2546) ได้กล่าวไว้ว่า พนักงานจะต้องได้รับการเสริมสร้างขีดความสามารถอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว 3 ด้าน คือ ความรู้ (knowledge) ทักษะ (Skills) และความสามารถ (Abilities) เรียกย่อว่า KSAS

อำนวย แสงสว่าง (2544, หน้า 327) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) คือ การวางแผนอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เพื่อจัดให้มีการพัฒนาระดับขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของพนักงาน และประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์การโดยใช้วิธีการฝึกอบรม การให้ความรู้และการจัดโปรแกรมการพัฒนาพนักงาน ให้มีโอกาส ได้รับความก้าวหน้าในอาชีพสำหรับในอนาคต

2.4 บริบทพื้นที่ที่ศึกษา

2.6.1 ประวัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2476-2498)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 ที่ได้มีการจัดตั้งสภาจังหวัดขึ้น ตามพระราชบัญญัติระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476 ซึ่งนับเป็นจัดกำเนิดและรากฐานของการพัฒนาที่ทำให้ให้มีหน่วยงานปกครองท้องถิ่นในรูปองค์การบริหารส่วนจังหวัดขึ้นจน ถึงปี พ.ศ. 2498 นั้น อาจกล่าวโดยสรุปถึงฐานะอำนาจหน้าที่บทบาทของสภาจังหวัดได้ว่ามีลักษณะดังนี้

- ฐานะสภาจังหวัดในขณะนั้นก็ยังมิได้มีฐานะเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่น
- เป็นนิติบุคคลที่แยกต่างหากจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค
- ตามกฎหมายเป็นเพียงองค์กรตัวแทนประชาชนรูปแบบหนึ่ง ที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำแก่จังหวัด ซึ่งพระราชบัญญัติบริหารราชการแห่งพระราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2476 กำหนดให้จังหวัดเป็นหน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค อำนาจการบริหารงานในจังหวัดอยู่ภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการจังหวัด ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานสภาจังหวัด จึงมีบทบาทเป็นเพียงที่ปรึกษาเกี่ยวกับกิจการของสภาจังหวัดแก่คณะกรรมการจังหวัด และคณะกรรมการจังหวัดไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามเสมอไป กระทั่งในปี พ.ศ. 2495 ได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนแผ่นดิน กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบบริหารราชการในส่วนจังหวัดของกระทรวง ทบวงกรมต่าง ๆ โดยตรงแทนคณะกรรมการจังหวัดเดิม สภาจังหวัดเปลี่ยน บทบาทจากสภาที่ปรึกษาของกรรมการจังหวัดมาเป็นสภาที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัด

สำหรับอำนาจหน้าที่ของสภาจังหวัด พระราชบัญญัติสภาจังหวัด พ.ศ. 2481 มาตรา 25 ได้กำหนดให้สภาจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. ตรวจและรายงานเรื่องงบประมาณที่ทางจังหวัดตั้งขึ้น และสอบสวนการคลังทางจังหวัดตามระเบียบ ซึ่งจะได้มีกฎกระทรวงกำหนดไว้

2. แบ่งสรรเงินทุนอุดหนุนของรัฐบาลระหว่างบรรดาเทศบาลในจังหวัด

3. เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อคณะกรรมการจังหวัดในกิจการจังหวัด ดังต่อไปนี้

ก. การรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ข. การประถมศึกษาและอาชีวศึกษา

ค. การป้องกันโรค การบำบัดโรค การจัดตั้งและบำรุงสถานพยาบาล

ง. การจัดให้มีและบำรุงทางบก ทางน้ำ

จ. การกสิกรรมและการขนส่ง

ฉ. การเก็บภาษีอากรโดยตรง ซึ่งจะเป็นรายได้ส่วนจังหวัด

ช. การเปลี่ยนแปลงเขตหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และเขตเทศบาล

4. ให้คำปรึกษาในกิจการคณะกรรมการจังหวัดร้องขอ

ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2498-2540)

การจัดตั้งและการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 ซึ่งกำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล และประกาศของคณะ ปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปหนึ่ง ดังนั้นองค์การบริหารส่วนจังหวัดจึงเป็นหน่วยราชการบริหารส่วนท้องถิ่นที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล และในพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดไว้ เช่น การรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน การศึกษา การทำนุบำรุงศาสนาและการส่งเสริมวัฒนธรรม การสาธารณูปการ การป้องกันโรค การบำบัดโรคและการจัดตั้งและบำรุงสถานพยาบาล ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนจังหวัดยังอาจทำกิจการซึ่งอยู่นอกเขต เมื่อกิจการนั้นจำเป็นต้องทำและเป็นการเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมที่ดำเนินตามอำนาจหน้าที่อยู่ภายในเขตของตน โดยได้รับความยินยอมจากสภาเทศบาล คณะกรรมการสุขาภิบาล สภาจังหวัด หรือ สภาตำบลที่เกี่ยวข้องนั้น และได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้วด้วย

ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน)

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ได้ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 62 ก ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2540 โดยใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2540 เป็นต้นมา พระราชบัญญัติดังกล่าว เป็นกฎหมายที่กล่าวถึงระเบียบ

วิธีการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นแทนที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498

สำหรับเหตุผลของการใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้อาจพิจารณาได้จากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติซึ่งระบุว่า "โดยที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 เป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นที่รับผิดชอบในพื้นที่ทั้งจังหวัดที่อยู่นอกเขตสุขาภิบาล และเทศบาล เมื่อได้มีพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ในการนี้สมควรปรับปรุงบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้สอดคล้องกันและปรับปรุงโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เหมาะสมยิ่งขึ้น" นอกจากจะพิจารณาในเหตุผลของพระราชบัญญัติแล้ว จากบันทึกการประชุมคณะกรรมาธิการวิสามัญ สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งพิจารณาร่างพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดครั้งที่ 2 วันที่ 13 มีนาคม 2540 ที่ประชุมได้อภิปรายประเด็นวัตถุประสงค์ของการออกกฎหมายสรุปว่า

1. เพื่อจัดระบบบริหารให้มีประสิทธิภาพซึ่งปัจจุบันมีปัญหาด้านการบริหารการ จัดการด้านพื้นที่ และรายได้ซ้ำซ้อน

2. เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนตามการเปลี่ยนแปลงของการเมืองการปกครองท้องถิ่นที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการขยายความเจริญเติบโตของแต่ละท้องถิ่น

3. เพื่อเป็นการถ่ายโอนอำนาจการปกครองส่วนภูมิภาคมาสู่ท้องถิ่น โดยให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดทำหน้าที่ในการประสานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น การประสานกับรัฐบาล และตัวแทนหน่วยงานของรัฐ การถ่ายโอนภารกิจและงบประมาณที่เคยอยู่ในภูมิภาคไปอยู่ในองค์การบริหารส่วนจังหวัด

4. เพื่อเป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น โดยจะเพิ่มอิสระให้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดมากขึ้นด้วย โดยการลดการกำกับดูแลจากส่วนกลางลง

การจัดตั้งและฐานะ

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 กำหนดให้มีหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งเรียกว่า “องค์การบริหารส่วนจังหวัด” โดยมีอยู่ในทุกจังหวัด ๆ ละ 1 แห่ง รวม 75 แห่ง มีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีพื้นที่รับผิดชอบทั่วทั้งจังหวัด โดยทับซ้อนกับพื้นที่ของหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นอื่น คือ เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนั้น ความเป็นนิติบุคคลก่อให้เกิด ความสามารถในการทำนิติกรรม ความเป็นหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นก่อให้เกิดอำนาจ หน้าที่ และขอบเขตพื้นที่ในการใช้อำนาจหน้าที่นั้น

องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ถูกจัดตั้งขึ้นทุกจังหวัด เมื่อ พ.ศ. 2498 โดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 เพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยสภาจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัด โดยสภาจังหวัดประกอบด้วยสภาที่มาจากการ

เลือกตั้งของประชาชน ทำหน้าที่ทางนิติบัญญัติ กำหนดนโยบายการบริหารและควบคุมฝ่ายบริหาร อันมีหัวหน้า

ฝ่ายบริหาร

คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารงาน ด้วยการนำมติหรือนโยบายของสภาจังหวัดไปพิจารณาดำเนินการ โดยมีพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดได้แก่ พื้นที่ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของเทศบาลและสุขาภิบาล

ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ได้มีพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ซึ่งกำหนดให้สภาตำบลซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่มีรายได้เฉลี่ยย้อนหลัง 3 ปีตั้งแต่ 150,000 บาทขึ้นไป จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล มีฐานะเป็นราชการส่วนท้องถิ่น และเป็นนิติบุคคล ทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดไม่มีพื้นที่ในการดำเนินกิจการ สมควรปรับปรุงบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้สอดคล้องกันและปรับปรุงโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ได้มีการตราพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 โดยกำหนดให้พื้นที่จังหวัดเป็นพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดมีผู้บริหาร สูงสุด คือ ตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยความเห็นชอบของสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นผู้ปกครองและบังคับบัญชาข้าราชการส่วนจังหวัด และดำเนินกิจการส่วนจังหวัดควบคู่ไปกับสภาจังหวัด

การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.2540 ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2562 (ฉบับที่ 5) กำหนดให้มีหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งเรียกว่า "องค์การบริหารส่วนจังหวัด" โดยอยู่ในทุกจังหวัด ๆ ละ 1 แห่ง รวม 76 แห่ง มีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีพื้นที่รับผิดชอบทั่วทั้งจังหวัด โดยทับซ้อนกับพื้นที่ของหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นอื่น คือ เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนั้น ความเป็นนิติบุคคลก่อให้เกิดความสามารถในการทำนิติกรรม ความเป็นหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นก่อให้เกิดอำนาจหน้าที่และขอบเขตพื้นที่ในการใช้อำนาจหน้าที่นั้น

อำนาจหน้าที่

1. อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 และที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2562

2. ตราข้อบัญญัติโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย

3. จัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

4. สนับสนุนสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น

5. ประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น

6. แบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่สภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น

7. อำนาจหน้าที่ของจังหวัดตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ.2498 เฉพาะภายในเขตสภาตำบล

8. คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บำรุงรักษาศิลปะจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

9. จัดทำกิจการใด ๆ อันเป็นอำนาจหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นอื่นที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด และกิจการนั้นเป็นการสมควรให้ราชการส่วนท้องถิ่นอื่น ที่อยู่ร่วมกันดำเนินการหรือให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดดำเนินการ แต่ทั้งนี้ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

10. จัดทำกิจการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดบรรดาอำนาจหน้าที่ใดซึ่งเป็นของราชการส่วนกลางหรือราชการส่วนภูมิภาคอาจมอบให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดปฏิบัติได้ ทั้งนี้ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้

1. การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

2. การสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น

3. การประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น

4. การแบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น

5. การคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

6. การจัดการศึกษา

7. การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน

8. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น

9. การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม

10. การจัดตั้งและดูแลระบบบำบัดน้ำเสียรวม

11. การกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม

12. การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ

13. การจัดการและดูและสถานีขนส่งทั้งทางบกและทางน้ำ

14. การส่งเสริมการท่องเที่ยว

15. การพาณิชย์ การส่งเสริมการลงทุน และการทำกิจการไม่ว่าจะดำเนินการเองหรือร่วมกับบุคคลอื่นหรือจากสหการ

16. การสร้างและบำรุงรักษาทางบก และทางน้ำที่เชื่อมต่อระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น

17.การจัดตั้งและดูแลตลาดกลาง

18. การส่งเสริมการกีฬา จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

19. การจัดให้มีโรงพยาบาลจังหวัด การรักษาพยาบาล การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ

20. การจัดให้มีพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ

21. การขนส่งมวลชนและการวิศวกรรมจราจร

22. การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

23. การจัดให้มีระบบรักษาความสงบเรียบร้อยในจังหวัด

24. จัดทำกิจการใดอันเป็นอำนาจและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่อยู่ในเขต และกิจการนั้นเป็นการสมควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นร่วมกันดำเนินการ หรือให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดทำ ทั้งนี้ ตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

25. สนับสนุนหรือช่วยเหลือส่วนราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น

26. การให้บริการแก่เอกชน ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น

27. การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส

28. จัดทำกิจการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

29. กิจการอื่นใดที่เป็นประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

ตามกฎกระทรวง (พ.ศ. 2541) ออกตามความในพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ให้กิจการดังต่อไปนี้เป็นกิจการที่ราชการส่วนท้องถิ่นอื่นสมควรให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดร่วมดำเนินการหรือให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดทำ

1. จัดให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร

2. กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

3. บำบัดน้ำเสีย

4. บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. วางผังเมือง

6. จัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ซึ่งอย่างน้อยต้องเป็นทางหลวงชนบทตามกฎหมายว่าด้วยทางหลวงจัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำ

7. จัดให้มีท่าเทียบเรือ ท่าข้าม ที่จอดรถ และตลาด

8. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

9. รักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

10. จัดการศึกษา ทำนุบำรุงศาสนา และบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

11. จัดให้มีและบำรุงสถานที่สำหรับการกีฬา สถานพักผ่อนหย่อนใจ สวนสาธารณะและสวนสัตว์ ตลอดจนสถานที่ประชุมอบรมสำหรับราษฎร

12. จัดให้มีการสังคมสงเคราะห์และการสาธารณูปการ

13. ป้องกันและบำบัดโรค

14. จัดตั้งและการบำรุงสถานพยาบาล

15. ส่งเสริมการท่องเที่ยว

16. ส่งเสริมและแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพ

17. กิจการที่ได้มีการกำหนดไว้ในแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด

ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2541) ออกตามความในพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดอาจจัดทำกิจการใดๆ อันเป็นอำนาจหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นอื่นหรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดอื่นที่อยู่นอกเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้

1. การนั้นจำเป็นต้องกระทำและเป็นการที่เกี่ยวเนื่องกับกิจการที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดและเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในองค์การบริหารส่วนจังหวัด

2. ได้รับความยินยอมจากสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด

3. ได้รับความยินยอมจากสภาแห่งราชการส่วนท้องถิ่นหรือสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่เกี่ยวข้อง แล้วแต่กรณี

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่เลขที่ 309 ถนนเทวบุรี ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จ.นครศรีธรรมราช เป็นราชการส่วนท้องถิ่น สังกัดกระทรวงมหาดไทย มีพนักงาน (ฝ่ายการเมืองและฝ่ายประจำ) จำนวนทั้งสิ้น 689 คน (ข้อมูลวันที่ 1 สิงหาคม 2565)

พนักงาน(ฝ่ายการเมืองและฝ่ายประจำ)	จำนวน (คน)
นายก/รองนายก	4
เลขานุการ/ที่ปรึกษา	4
สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	42
ข้าราชการส่วนท้องถิ่น	295
ข้าราชการครู	72
ลูกจ้างประจำ	22
พนักงานจ้าง	250
รวมทั้งสิ้น	**689**

ตารางที่ 2.3 แสดงจำนวนพนักงาน (ฝ่ายการเมืองและฝ่ายประจำ)

วิสัยทัศน์

"องค์กรหลักในการพัฒนา ยึดหลักธรรมาภิบาล และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง"

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระอภิวัฒน์ บัวขำ (2565, หน้า 1) ได้วิจัยเรื่อง กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขา ในชมรมผู้สูงอายุ ตำบลท่าช้าง อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพอว่า

ระยะที่ 1 การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การประชาคมผู้นำชุมชน กรรมการชมรมผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุ 2) สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุและผู้ที่เกี่ยวข้อง 3) นำข้อมูลสัมภาษณ์ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ แนวคิดด้านสุขภาวะทางจิต แนวคิดด้านผู้สูงอายุและแนวคิดด้านไตรสิกขา มาจัดทำเป็นกิจกรรมการเรียนรู้

ระยะที่ 2 การทดลองใช้กิจกรรมการเรียนรู้ มีจำนวน 3 ฐาน ได้แก่ 1. กิจกรรมฐานศีล (ศีล 5 นำพาสุข) 2. กิจกรรมฐานสมาธิ (เพื่อนช่วยฉันหน่อย) 3. กิจกรรมฐานปัญญา (สถานการณ์สมมติ)

ระยะที่ 3 การพัฒนาสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุภายหลังการทดลองใช้กิจกรรมการเรียนรู้ มี 4 องค์ประกอบได้รับการแก้ไข ได้แก่ 1. ภาวะซึมเศร้า พบว่า ผู้สูงอายุบางรายนั้นกล้าที่จะ

ออกมาพูดคุยสนทนาในเรื่องต่าง ๆ จึงทำให้มีภาวะซึมเศร้าน้อยลง 2. อารมณ์ด้านบวก พบว่า ผู้สูงอายุบางรายมีความพึงพอใจในชีวิตหรือการรับรู้ความสุขในการดำเนินชีวิตได้มากขึ้น 3. การมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี พบว่า ผู้สูงอายุสามารถสร้างมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้ โดยการสร้างความประทับใจ สร้างความเป็นมิตร 4. การควบคุมตนเอง พบว่าผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถควบคุมอารมณ์หงุดหงิดได้

ภารดี เกิดวาระ (2565, หน้าที่ 1) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์ บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์ 2) เสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี โดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 327 คน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบวิเคราะห์ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์ โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ด้านการวางแผนงานบุคลากร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาบุคลากร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านธำรงรักษาบุคลากร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และด้านวัดผลการปฏิบัติของบุคลากร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และ 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์ พบว่า ควรพัฒนาบุคลากรให้มีแรงกายและแรงใจที่ดีในการพัฒนาตนเองและองค์กร โดยการกำหนดเป้าประสงค์ พันธกิจ การปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรให้อยู่ในหลักการสำรวม กาย วาจาใจอยู่เสมอ เมื่อถึงเวลาอันสมควรหรือโอกาสอันควรก็มีการจัดหาสวัสดิการและประโยชน์เกื้อกูลให้กับบุคลากรต่อไป โดยการฝึกปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น ความมุ่งมั่น ความตั้งใจ ความพยายาม และความรอบคอบสนับสนุนการเสริมสร้างและพัฒนาอบรมจิตใจ จะทำให้บุคลากรทำงานได้อย่างเต็มศักยภาพ การพัฒนา อบรมทางด้านร่างกาย และจิตใจ การจัดหาแหล่งการพัฒนา ด้านปัญญาอย่างเหมาะสมกับพื้นฐานความสามารถและความถนัดของบุคลากร อย่างสม่ำเสมอ

พระสุทธิสารเมธีและคณะ (2565, หน้า 1) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ตามหลักไตรสิกขา ในการบริหารองค์กรบุคคลที่สำคัญที่สุดในการผลักดันองค์กรสู่ความสำเร็จ

ดังกล่าวคือผู้บริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารที่สามารถใช้ทั้งความคิด สติปัญญา เพื่อแก้ไขปัญหา นับว่าเป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์

ความฉลาดทางอารมณ์ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีฐานอยู่ที่สติทำให้รู้จักตนเองตรวจสอบตนเอง ควบคุมตนเอง พร้อมทั้งสามารถที่จะพัฒนาคุณสมบัติของจิตที่เป็นฝ่ายกุศลให้แสดงออกมาปฏิบัติการได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมในแต่ละเหตุการณ์ความฉลาดทางอารมณ์ที่ทำให้ผู้บริหารและทุกคนในองค์กรทำงานได้อย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จด้วยการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ตามหลักไตรสิกขา คือ 1) การพัฒนาทางกายเพื่อให้ร่างกายแข็งแรง มีบุคลิกลักษณะที่สง่างาม หน้าตาผ่องใส สามารถปฏิบัติงานได้อย่างดี ด้วยวิธีการประพฤติปฏิบัติตามศีลห้า 2) การพัฒนาทางจิต เพื่อให้จิตมีสมาธิ เมื่อจิตมีสมาธิ สติสัมปชัญญะก็มีมากขึ้น ผู้บริหารสามารถคิด พิจารณา ในการวางแผนปฏิบัติงานตลอดถึงแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้อย่างง่ายดาย ด้วยวิธีพิจารณาถึงหลักสามัญลักษณะ กอร์ปด้วย อนิจจัง เป็นภาวะไม่คงที่ ไม่แน่นอน ไม่ถาวรของสรรพสิ่ง เช่น ปัญหาของตนและองค์กร ซึ่งผู้บริหารจะต้องรู้และเข้าใจพร้อมแก้ไขได้ ทุกขัง เป็นความไม่คงทนต่อสภาพเดิม เช่น คนในองค์กรและองค์กรต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจยุคโควิด ทั้งผู้บริหารและทุกคนในองค์กรต้องยอมรับและพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาไปด้วยกัน อนัตตา เป็นความไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง เช่น องค์กรอาจถูกปิดกิจการไป หรือคนในองค์กรถูกเลิกจ้าง หรือเปลี่ยนแปลงโยกย้ายไปที่อื่น ผู้บริหารจะต้องรู้จักการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ รู้จักอดทน อดกลั้น และสร้างขวัญกำลังใจให้กับพนักงาน ผู้บริหารที่ได้รับการฝึกพัฒนาจิตจนมีสมาธิแกร่งกล้าจนมีทัศนวิสัยที่ดีต่อองค์กร จะเป็นผู้ที่มีความฉลาด รู้เท่าทันสภาวการณ์ที่จะเกิดขึ้นทั้งหมดและพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปได้ การฝึกฝนทัศนวิสัยนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ การฝึกอบรมด้านความประพฤติ เรียกว่า อธิสีลสิกขา การฝึกอบรมด้านจิตใจ เรียกว่า อธิจิตตสิกขา และการฝึกอบรมทางปัญญา เรียก อธิปัญญาสิกขา

พระสมนึก ธีรปญฺโญ และคณะ (2565, หน้า 1) ได้วิจัยเรื่อง การส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะของข้าราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะต้นแบบข้าราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี ดำเนินการตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูปหรือคนแบบตัวต่อตัว โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาและการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 11 รูปหรือคน นำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเฉพาะมาทำการวิเคราะห์ด้วย (SWOT Analysis)

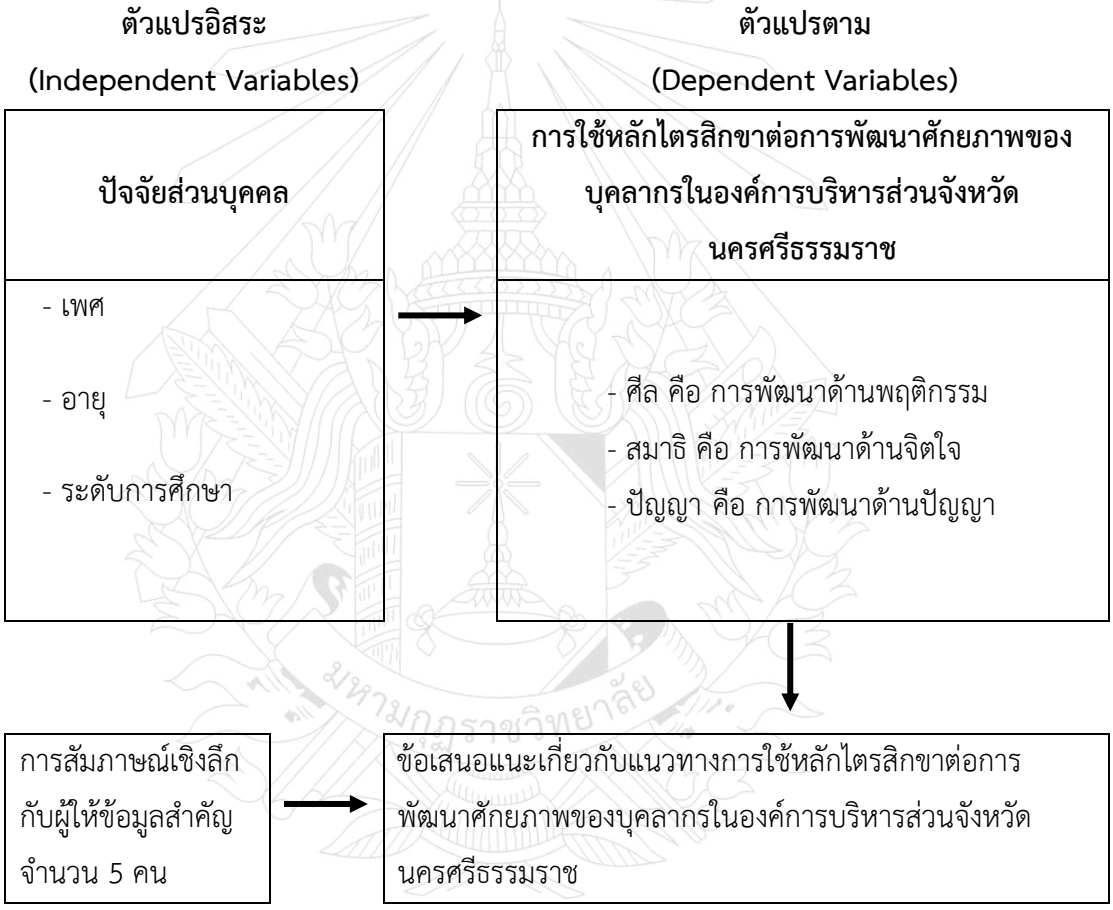
ผลการวิจัยพบว่า 1.องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สถ.) เป็นผู้กำหนดมาเป็นแนวทางการในพัฒนาสมรรถนะต้นแบบข้าราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย 3 สมรรถนะ คือ 1) สมรรถนะหลัก 2) สมรรถนะประจำผู้บริหารและ 3) สมรรถนะประจำสายงานและ 2 ได้มีการส่งเสริมการพัฒนา

สมรรถนะของข้าราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี โดยการฝึกอบรม การศึกษา และการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ลีโอนาร์ด แน็ดเลอร์ และหลักไตรสิกขาเพื่อการพัฒนาบุคลากร คือ ศีล การฝึกฝนในด้านของความประพฤติ สมาธิ การฝึกฝนในด้านของจิตใจ และปัญญา การพัฒนาในด้านการเรียนรู้ ซึ่งมีความเชื่อมโยงนำมาเสนอรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะต้นแบบข้าราชการ

พระธวัชชัย อานนฺโท (ใจประการ) และคณะ (2565, หน้า 1) บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุของผู้สูงอายุในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 3) นำเสนอแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชนของตำบลแม่ปืม อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลแม่ปืม 18 หมู่บ้าน จำนวน 7,619 คน โดยใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 40 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผลการวิจัย พบว่า 1) การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชน พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เรียนรู้ และสืบทอดกันในครอบครัวมาหลายชั่วอายุคน เป็นการสืบทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของครอบครัว ซึ่งทางวัดร่องคือ และเทศบาลแม่ปืม ได้ร่วมกันก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุวัดร่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชนและผู้สนใจศึกษา เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไปจากท้องถิ่น 2) รูปแบบในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุหรือปราชญ์ชาวบ้านได้ใช้รูปแบบในการถ่ายทอดที่หลากหลาย ได้แก่ การเรียนรู้จากครู การเรียนรู้จากพี่ การเรียนรู้จากเพื่อน การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติ การเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อ การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ การศึกษาจากเอกสาร การแข่งขัน และการประกวดภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 3) แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชนของตำบลแม่ปืม ตามหลักไตรสิขาจึงเป็นแนวทางสำคัญในกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุสู่เยาวชน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สูงอายุหรือปราชญ์ชาวบ้านต้องประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา ในกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อมิให้องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเลือนหายไปตามกาลเวลา หลักไตรสิกขาจึงเป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิด ภายใต้ตัวแปรอิสระ และตัวแปรตามโดยมีรายละเอียดดังนี้ ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา และตัวแปรตามประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านศีล ด้านสมาธิ และด้านปัญญา ประกอบกับการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1.1 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ไว้ดังนี้

3.1 วิธีและขั้นตอนในการวิจัย

3.2 ระเบียบวิธีการวิจัย

3.2.1 การออกแบบการวิจัย

3.2.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.3 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.7 สรุป

3.1 วิธีและขั้นตอนในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยกำหนดวิธีและขั้นตอนในการวิจัย ไว้ดังนี้

3.1.1 ศึกษา แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 กำหนดกรอบแนวคิด ปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย

3.1.3 กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

3.1.4 สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยนำมาปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา

3.1.5 นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.1.6 ส่งเอกสารเพื่อขอหนังสือรับรองจริยธรรมในคน

3.1.7 ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงที่ใช้ในการวิจัย (Try out)

3.1.8 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างจากกลุ่มตัวอย่าง

3.1.9 วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล

3.1.10 สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัย

3.2 ระเบียบวิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชผู้วิจัยกำหนดระเบียบการวิจัย ไว้ดังนี้

3.2.1 การออกแบบการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เรื่องการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเชิงปริมาณใช้วิธีออกแบบสอบถามจาก บุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 689 คน (ข้อมูลวันที่ 1 สิงหาคม 2565)

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยสอบถามข้อมูลพื้นฐานปัจจัยส่วนบุคคลและการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะแบบมีโครงสร้างกับบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช รวม จำนวน 5 คน

3.2.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1) ตัวแปรอิสระประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล 3 ด้าน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา

2) ตัวแปรตาม คือ หลักไตรสิกขามีดังนี้ ด้าน 3 ด้านศีล ด้านสมาธิ และด้านปัญญา

3.3 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ไว้ดังนี้

3.3.1 แบบเชิงปริมาณ เป็นบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 689 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (ส่งศรี ชมภูวงศ์, 2554, หน้า 113) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 247 คน

3.3.2 แบบเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก กับ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน ประกอบด้วย

ตารางที่ 3.1 แสดงรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชื่อ	ตำแหน่ง
1) พระครูสิริธรรมาภิรัต ผศ. ดร.	รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2) พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล ผศ. ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช
3) นายจอมไกร สวัสดิ์วงศ์	รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช
4) นางชฎาพร เสนา	ผู้อำนวยการกองพัสดุและทรัพย์สิน
5) นายวิษณุ ศรีอุทัย	นักวิชาการพัสดุชำนาญการ

3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ คือ แบบสอบถามสำหรับการวิจัย เรื่องการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชและข้อคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย ดำเนินการดังนี้

3.4.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักไตรสิกขาเพื่อกำหนดกรอบของแบบสอบถามและคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.4.2 ออกแบบเครื่องมือวิจัย คือแบบสอบถามและคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยแบบสอบถามนั้น ประกอบด้วย ข้อมูล 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล 3 ด้าน ได้แก่ เพศอายุ การศึกษา ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามการใช้หลักไตรสิกขา ซึ่งแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และส่วนที่ 3 ข้อคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการใช้หลักไตรสิกขาตามบริบทของผู้ให้ข้อมูล

3.4.3 นำเครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่สร้างเสร็จแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน ได้พิจารณาความตรงเชิงเนื้อหาเพื่อวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องของข้อคำถามกับเนื้อหา โดยได้ค่า IOC เท่ากับ 1.00

3.4.4 ดำเนินการยื่นหนังสือเพื่อขอจริยธรรมในมนุษย์

3.4.5 นำเครื่องมือวิจัยคือแบบสอบถามและคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย เพื่อหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ โดยทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย กับ ประชากรจำนวน 689 คน/กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

3.4.6 นำผลคะแนนจากการทดลองเครื่องมือวิจัยที่ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย เพื่อหาประสิทธิภาพของเครื่องมือด้วยการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .96

3.4.7 นำเครื่องมือวิจัยที่ดำเนินการปรับปรุงสมบูรณ์แล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย คือ จำนวน 689 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 247 คน ในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อไป

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้ดำเนินศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช และรวบรวมข้อมูล เพื่อสร้างเป็นกรอบคำถามของแบบสอบถาม และสร้างแบบสอบถามสำหรับงานวิจัย เรื่องการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้ถูกต้อง และนำมาเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อตรวจสอบความเชิงเนื้อหาและรับขอเสนอแนะนำมาปรับแก้ไขให้สมบูรณ์ที่สุด และผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เรียนผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านตรวจสอบเครื่องมือทั้งนี้ เพื่อให้การวิจัยมีความสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แบบสอบถามที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับแก้ไขให้สมบูรณ์และจากนั้นขอคำรับรองจากคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมกุฎราชวิทยาลัย การเก็บรวบรวมข้อมูลการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม จากบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ประชากร) จำนวน 689 คน ในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

3.5.2 วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ กำหนดประเด็นคำถามเชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้จากแบบสอบถามเรื่องการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มารวมรวม วิเคราะห์สังเคราะห์ และเรียบเรียงข้อมูลตามวัตถุประสงค์จากผู้รับการสัมภาษณ์จำนวน 5 ท่าน สำหรับข้อเสนอแนะและวิธีแก้ปัญหาเพื่อศึกษาแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล จะดำเนินการตามประเภทข้อมูล ดังต่อไปนี้

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม จากประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 247 คน จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อคำนวณค่าร้อยละข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม 3 ด้าน ที่เป็นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และคำนวณค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับคะแนนการใช้หลักไตรสิกขา 5 ระดับ ได้แก่

คะแนน 5 หมายถึง ระดับมากที่สุด

คะแนน 4 หมายถึง ระดับมาก

คะแนน 3 หมายถึง ระดับปานกลาง

คะแนน 2 หมายถึง ระดับน้อย

คะแนน 1 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยด้วยเกณฑ์สัมบูรณ์ตามแนวทางของเบสต์(Best, 1981 หน้า 240) ซึ่งกำหนดไว้ว่า

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

3.6.2 ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง เพื่อการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเรียงลำดับเป็นประเด็นสำคัญประกอบการพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.3 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ดังนี้

1) ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อใช้อธิบายลักษณะข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้สูตรดังนี้

$$P = \frac{\sum f}{N} \times 100$$

เมื่อ P แทน ร้อยละ

f แทน ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นร้อยละ

N แทน จำนวนความถี่ทั้งหมด

2) ค่าเฉลี่ย $\left(\overline{X}\right)$ (ส่งศรี ชมภูวงศ์, 2554, หน้า 219)

สูตร $\overline{X} = \frac{\sum fx}{n}$

เมื่อ $\overline{X}$ แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

f แทน ความถี่ของคะแนนแต่ละตัว

n แทน จำนวนข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง

3) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) (ส่งศรี ชมภูวงศ์, 2554, หน้า 223)

สูตร $\text{S.D.} = \sqrt{\frac{\sum\left(X-\overline{X}\right)^2}{n-1}}$

เมื่อ S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\overline{X}$ แทน คะแนนเฉลี่ย

X แทน คะแนนแต่ละตัว

n แทน จำนวนข้อมูล

3.7 สรุป

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเชิงปริมาณใช้วิธีตอบแบบสอบถามจากบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งหมดจำนวน 247 คน โดยสอบถามข้อมูลพื้นฐานปัจจัยส่วนบุคคลและการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะแบบมีโครงสร้างกับบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 5 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม จาก (ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง) จำนวน 247 คน จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อคำนวณค่าร้อยละข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม 3 ด้าน ที่เป็นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และคำนวณค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับ(ตัวแปรตาม) สถิติที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยการหาค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อใช้อธิบายลักษณะข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้อธิบายถึงระดับ การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงผสานวิธี (Mixed Methods) โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 247 คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ นำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยายตามลำดับ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

4.2 ผลการวิเคราะห์การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

4.3 สรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

4.4 ผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความสะดวกในการเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ ดังนี้

$\overline{X}$ หมายถึง คะแนนค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D. หมายถึง ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

N หมายถึง จำนวนข้อมูลทั้งหมด

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 247 คน เมื่อจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา โดยนำมาแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
1. ชาย	42	17
2. หญิง	205	83
อายุ		
1. ต่ำกว่า 30 ปี	14	5.67
2. 30-39 ปี	105	42.51
3. 40-49 ปี	57	23.07
4. 50 ปีขึ้นไป	71	28.74
ระดับการศึกษา		
1. ประถมศึกษา	0	00.00
2. มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	5	2.02
3. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	49	19.84
4. ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	193	78.14
รวม	**247**	**100.00**

จากตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เพศหญิง จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 83 รองลงมาเพศชาย จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 17

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุ 30-39 ปี จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 42.51 รองลงมาอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 28.74 อายุระหว่าง 40-49 ปี จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 23.07 และอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 5.67

ระดับการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่า จำนวน 193 คน คิดเป็นร้อยละ 78.14 รองลงมาคือ ระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 19.84 มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 2.02

4.2 ผลการวิเคราะห์การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

การวิเคราะห์การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการหาค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม

(N = 247)

ข้อ	การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช	ระดับการใช้		แปลผล
		$\overline{x}$	S.D.	
1.	ด้านศีล	4.57	0.46	มาก
2.	ด้านสมาธิ	4.46	0.50	มาก
3.	ด้านปัญญา	4.47	0.49	มาก
	โดยรวม	**4.50**	**0.48**	**มาก**

จากตารางที่ 4.2 พบว่า การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมมีค่าแปลผล ($\overline{x}$ = 4.50, S.D = 0.48) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านศีลค่าเฉลี่ย ($\overline{x}$ = 4.57, S.D = 0.46) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านปัญญา ค่าเฉลี่ย ($\overline{x}$ = 4.47, S.D = 0.50) อยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสมาธิ ค่าเฉลี่ย ($\overline{x}$ = 4.46, S.D = 0.43) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล

(N = 247)

	ด้านศีล	ระดับการใช้		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	ท่านปฏิบัติตามกฎระเบียบของที่ทำงานอย่างเคร่งครัด	4.64	0.48	มาก
2.	ท่านมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของตนอย่างเต็มที่	4.53	0.50	มาก
3.	ท่านปฏิบัติตนต่อผู้ร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนแก่หมู่คณะ	4.48	0.50	มาก
4.	ท่านเคยพูดโกหกหรือพูดหยาบคายในระหว่างปฏิบัติหน้าที่	4.64	0.48	มาก
5.	ท่านดำรงชีวิตโดยปราศจากการพัวพันกับยาเสพติด	4.57	0.49	มาก
	โดยรวม	**4.57**	**0.45**	**มาก**

จากตารางที่ 4.3 พบว่า การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมมีค่าแปลผล ($\bar{X}$ = 4.57, S.D = 0.45) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ 1 ที่ว่าท่านปฏิบัติตามกฎระเบียบของที่ทำงานอย่างเคร่งครัด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.64, S.D = 0.48) อยู่ในระดับมาก และข้อที่ 4 ที่ว่าท่านเคยพูดโกหกหรือพูดหยาบคายในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.64, S.D = 0.48) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ข้อที่ 5 ที่ว่าท่านดำรงชีวิตโดยปราศจากการพัวพันกับยาเสพติด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.57, S.D = 0.49) อยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ 3 ที่ว่าท่านปฏิบัติตนต่อผู้ร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนแก่หมู่คณะ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.48, S.D = 0.50) อยู่ในระดับมากตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิ

(N = 247)

	ด้านสมาธิ	ระดับการใช้		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	ท่านมีความมุ่งมั่นในการพัฒนางาน/พัฒนาตนเองให้บรรลุเป้าหมาย	4.43	0.49	มาก
2.	ท่านมีความมั่นใจว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่	4.57	0.49	มาก
3.	เมื่อท่านมีปัญหาท่านมีวิธีแก้ไขโดยการฝึกจิตให้มีสมาธิ	4.37	0.55	มาก
4.	ท่านมีความตั้งใจและสมาธิกับการทำงานเพื่อองค์กร	4.59	0.51	มาก
5.	ในขณะปฏิบัติหน้าที่ท่านมีความกระวนกระวายและไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และงานที่ท่านปฏิบัติ	4.34	0.47	มาก
	รวม	**4.46**	**0.50**	**มาก**

จากตารางที่ 4.4 พบว่า การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิ ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.46, S.D = 0.50) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ 4 ที่ว่าท่านมีความตั้งใจและสมาธิกับการทำงานเพื่อองค์กร ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.59, S.D = 0.51) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ข้อที่ 2 ที่ว่าท่านมีความมั่นใจว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.57, S.D = 0.49) อยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ 5 ที่ว่าในขณะปฏิบัติหน้าที่ท่านมีความกระวนกระวายและไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และงานที่ท่านปฏิบัติ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.34, S.D = 0.47) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านปัญญา

(N = 247)

	ด้านปัญญา	ระดับการใช้		แปลผล
		$\bar{x}$	S.D.	
1.	ท่านทำหน้าที่ของตนโดยความตั้งใจและละเอียดรอบคอบ	4.37	0.55	มาก
2.	ในเวลาท่านมีปัญหา ท่านมีกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและรอบคอบ	4.45	0.49	มาก
3.	ท่านใช้หลักเหตุและผลโดยการพิจารณาในการปฏิบัติหน้าที่ของตน	4.53	0.50	มาก
4.	ท่านสามารถแก้ไขปัญหาในการทำหน้าที่ของตนโดยความรู้เท่าทันกับสภาพปัจจุบัน	4.64	0.48	มาก
5.	ท่านดำรงชีวิตโดยปราศจากการพัวพันกับยาเสพติด	4.34	0.47	มาก
	รวม	**4.47**	**0.49**	**มาก**

จากตารางที่ 4.5 พบว่า การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.47, S.D = 0.49) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ 4 ที่ว่าท่านสามารถแก้ไขปัญหาในการทำหน้าที่ของตนโดยความรู้เท่าทันกับสภาพปัจจุบัน ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.46, S.D = 0.48) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ข้อที่ 3 ที่ว่าท่านใช้หลักเหตุและผลโดยการพิจารณาในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพียงใด ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.53, S.D = 0.50) อยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ 5 ที่ว่าท่านดำรงชีวิตโดยปราศจากการพัวพันกับยาเสพติด ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.34, S.D = 0.47) อยู่ในระดับมากตามลำดับ

4.3 ผลการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ด้านศีล

1. การมีวินัยในการปฏิบัติงาน คือเป็นปัจจัยที่สำคัญมากข้อหนึ่งที่จะทำให้ผลการปฏิบัติงานหรือหน้าที่ บรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นควรรักษาวินัย จนก่อให้เกิดความเคยชินเกิดเป็นพฤติกรรม

2. ปฏิบัติงานตามระเบียบวินัยที่องค์กรกำหนดให้ถูกต้อง,มีมารยาทกับผู้ร่วมงานและประชาชนที่มาติดต่อ

3. ใช้ศีลด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางวาจา

4. มีจริยธรรมในการปฏิบัติงาน ครองตนอยู่บนพื้นฐานของความดี มีคุณธรรม

ด้านสมาธิ

1. การมีสภาวะจิตใจที่เข้มแข็งในการทำงาน มีความนิ่งต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

2. ใช้สมาธิคิดไตร่ตรองงานที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์ถูกต้องตามระเบียบ

3. ปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริม คุณภาพสมรรถภาพ และสุขภาพจิต

4. คิดทบทวนอย่างรอบคอบใช้สติในการแก้ไขปัญหา

ด้านปัญญา

1. การใช้ความรู้ที่มีบวกกับประสบการณ์ที่ผ่านมา นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ หรือเผยแพร่ประสบการณ์หรือองค์ความรู้นั้นแก่ผู้อื่น

2. ใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและพัฒนางานให้ทันตามยุคตามสมัยเพื่อความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

3. เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงใช้สติปัญญาแก้ปัญหาด้วยความถูกต้อง

4. มั่นทบทวนกฎระเบียบเกี่ยวกับงานที่ทำและศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมสม่ำเสมอ

4.4 ผลการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ประเด็นที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (ด้านศีล) ควรเป็นอย่างไรบ้าง

พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ. ดร. (เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล คือการ พัฒนาพฤติกรรมทาง กายและวาจาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี ซึ่งสามารถนำหลักศีลมาพัฒนาศักยภาพของบุคลากรได้ 4 ด้าน คือ

- ด้านการรักษาระเบียบวินัย และกฎเกณฑ์กติกาของสังคม จะต้องเป็นคนมีระเบียบวินัยในตัวเอง รู้จักควบคุมตัวเอง ไม่ให้กระทำผิดศีลธรรม รู้จักหักห้ามใจตัวเองจากกิเลส ครองตนอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงาม นอกจากนี้จะต้องรู้จักกฎเกณฑ์ กฎระเบียบ กฎกติกาของชุมชนและรักษาวินัยแม่บทของชุมชน (ปาฏิโมกขสังวร)

- ต้องรู้จักการใช้อินทรีย์ (อินทรียสังวร) กิน ดู อยู่ ฟัง ให้เป็น เพราะเรารับรู้โลกและสิ่งแวดล้อมด้วยอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ จะต้องเลือกใช้อินทรีย์รับรู้ในสิ่งที่เป็นคุณ หลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นโทษ รู้จักแยกแยะได้ว่าอะไรดีงาม อะไรไม่ดี อะไรเป็นคุณอะไรเป็นโทษ และเลือกเสพ เช่น ดู หรือฟังเป็นต้น แต่สิ่งที่ดี ไม่ตกเป็นเหยื่อของสิ่งมอมเมาทั้งหลายทั้งปวง อันจะทำให้สิ้นเปลืองเงินทอง สูญเสียเวลา เสียสุขภาพการงานเป็นต้น

- การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ (อาชีวปาริสุทธิ) ละเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด แต่ประกอบแต่สัมมาชีพ คืออาชีพที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนตนเองและไม่เบียดเบียนคนอื่น เป็นอาชีพที่เกื้อกูลตนเองและสังคม แสวงหาทรัพย์ให้ได้มาด้วยความชอบธรรมในการเลี้ยงชีวิต

- การเสพบริโภคปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และสิ่งจำเป็นอื่นๆ ในชีวิต โดยใช้ปัญญา (ปัจจัยปฏิเสวนา) ไม่บริโภคปัจจัยสี่ด้วยตัณหา พิจารณาด้วยความรอบคอบ แยบคายว่า สิ่งที่บริโภคนั้นเป็นอย่างไร มีคุณหรือมีโทษแก่ชีวิต เป็นสิ่งจำเป็นหรือสิ่งฟุ่มเฟือย และบริโภคด้วยปริมาณที่เหมาะสม พอเหมาะพอดี ไม่ตกเป็นเหยื่อโฆษณาและแฟชั่น รู้จักกินอยู่แต่พอดีพอประมาณ

แนวทางการพัฒนา ด้วยการรณรงค์ส่งเสริมให้บุคลากรรู้จักดำรงชีวิตโดยนำหลักศีลธรรมเป็นแนวทางในการประพฤติตน ประพฤติสุจริตต่อหน้าที่ โดยส่งเสริมการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับจริยธรรมด้วยการการรณรงค์เรื่องการลด ละ เลิก อบายมุข เช่น ดื่มสุรา เสพยาเสพติด และการละเล่นการพนันทุกชนิด ส่งเสริมบุคลากรในองค์กรให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานอย่างเต็มที่ โดยกำหนดแนวทางให้ปฏิบัติตน

ต่อเพื่อนร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ ใช้วาจาไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดโกหกหรือพูดคำหยาบในเวลาปฏิบัติหน้าที่ ตั้งอยู่ในกฎระเบียบที่อยู่ในกรอบของศีล 5 อย่างเคร่งครัด

พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, ผศ. ดร. (เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล คือข้อปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกาย และวาจาให้ถูกต้องดีงามไม่ผิดระเบียบศีลทำให้งานบรรลุความสำเร็จ เช่น อธิบาท 4 คือ 1. ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ พอใจที่จะทำงาน คือความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป 2. วิริยะ หมายถึง ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ท้อถอย 3. จิตตะ หมายถึง ความไม่ทอดทิ้ง สิ่งนั้น ไปจากความรู้สึก ของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็น วัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ 4.วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อให้งานบรรลุสำเร็จ

นายจอมไกร สวัสดิวงศ์ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรหรือบุคคลในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล คือการนำ ศีล ข้อปฏิบัติตนพื้นฐานทางศาสนาเพื่อควบคุมความประพฤติทั้งทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความพอดีงามให้ตั้งอยู่ในความสงบสุขเพื่อให้เป็นกติกาข้อห้ามในการแก้ปัญหา พื้นฐาน 5 ปัญหาหลัก อันได้แก่ 1.การไม่ฆ่าสัตว์ 2.การไม่ลักทรัพย์ 3.การไม่ประพฤติผิดในกาม 4.การไม่พูดเท็จ 5.การไม่ดื่มสุราของมึนเมา ซึ่งเมื่อบุคลากรในองค์กรสามารถปฏิบัติตัวปฏิบัติตน สามารถรักษาศีลได้ การทำงานภายในองค์กรจะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพราะทุกคนสามารถรักษาศีลรักษาวินัย กฎระเบียบ กติกาของสังคม รู้จักตนเอง สามารถควบคุมตนเองได้ ไม่กระทำผิดศีล หรือมีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักศาสนา ซึ่งจะทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ก้าวหน้า ก้าวไกล และเป็นองค์กรที่พัฒนาสู่ความเป็นเลิศในอนาคต

นางชฎาพร เสนา ผู้อำนวยการกองพัสดุและทรัพย์สิน (เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล คือ การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาในการบริหารจัดการให้เกิดวินัยต่อตนเองและผู้อื่นเพื่อทำให้บุคลากร มีความประพฤติที่ดี ทั้งกายวาจาใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ร่วมกับผู้อื่นหรือเพื่อนร่วมงานได้อย่างมีความสุข ทั้งในด้านการรักษาวินัยและการรักษาศีลขั้นพื้นฐานที่ล้วนแล้วแต่สอนให้บุคลากรในองค์กรทุกคน ทำแต่สิ่งที่ดีงามซึ่งสำคัญมากต่อองค์การบริหารส่วน

จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งถ้าทุกคนมีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและต่อชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตน องกรก็จะพัฒนาก้าวหน้า การรักษาศีลจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการครองตน ครองคน และครองงาน

นายวิษณุ ศรีอุทัย นักวิชาการพัสดุชำนาญการ (เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล คือการ เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัยตรงต่อเวลามีความรับผิดชอบต่อตนเองงานที่ทำและต่อผู้อื่น โดยไม่สร้างความเดือดร้อนแก่หมู่คณะ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ลุล่วงถูกต้องเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อหน่วยงาน และส่งเสริมการพัฒนา ด้วยการรณรงค์ส่งเสริมให้บุคลากรเป็นผู้รู้จักเสียสละและมีจิตสาธารณะร่วมกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาวัด จิตอาสาบริจาคโลหิต และร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า พบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการนำศีลมาเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักที่ใช้สำหรับฝึกอบรมในด้านความประพฤติ เป็นวินัยเป็นเครื่องข่มจิต ข่มที่ตัวจิตไม่ให้ตามใจกิเลส เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการครองชีวิตช่วยกำหนดแนวทางให้ปฏิบัติไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะเป็นเครื่องมือช่วยสร้างหลักเกณฑ์ควบคุมพฤติกรรมสร้างระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่ 2 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (ด้านสมาธิ) ควรเป็นอย่างไรบ้าง

พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ. ดร. (เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิเป็นสิ่งที่จำเป็นมากต่อการบริหารองค์กร เพราะเนื่องจากว่าสมาธินั้นเป็นกระบวนการพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิตทั้งในด้านคุณธรรมเพื่อให้เกิดความ เมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติ เพราะว่าการทำงานทุกชนิดจะต้องมีความมุ่งมั่นและความอดทนที่จะทำให้ผลปฏิบัติงานมีคุณภาพและบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมย์ของตนเอง รวมไปถึงองค์การคือการพัฒนาบุคลากรให้มีความตั้งใจอดทนต่อการปฏิบัติหน้าที่ มีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมาย และมีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะฉะนั้นผู้บริหารองค์กรจึงควรตระหนักและให้ความสำคัญในด้านนี้ โดยพยายามจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อส่งเสริมคุณภาพจิตของบุคลากรในองค์กรให้

ครบทั้ง 3 ด้าน คือ 1. ด้านคุณภาพของจิต พยายามจัดกิจกรรมส่งเสริมจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูงประณีตและประเสริฐเช่น รู้จัก มีน้ำใจ เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กตัญญูกตเวทิตาหิริคือความละอายชั่วกลัวต่อบาป เป็นต้น 2. ด้านสมรรถภาพและประสิทธิภาพของจิตใจโดยเสริมสร้างคุณสมบัติที่ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็งหนักแน่นมั่นคงแกล้วกล้าสามารถทำกิจหน้าที่ได้ผลดีเช่น ฉันทะคือความใฝ่รู้ใฝ่ สร้างสรรค์ วิริยะอุตสาหะ จิตตะ คือความมีใจจดจ่อ หรือสิ่งที่ทำ สัจจะคือความตั้งใจจริง 3. พัฒนาสุขภาวะของจิต คือพัฒนาความสุขและภาวะที่เกื้อหนุนสุขภาพของจิตใจคุณสมบัติที่ควรเสริมสร้างขึ้น ให้มีอยู่ประจำในจิตใจเพื่อความมีสุขภาพจิตที่ดี เช่นความผ่อนคลาย ไม่เครียด มีความสงบใจ ปลอดโปร่งใจเป็นต้น

พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, ผศ. ดร. (เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชด้านสมาธิวามตั้งมั่นแห่งจิต, ความมีใจตั้งมั่น ความสำรวมใจให้แน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่านเพื่อให้จิตใจสงบ หรือเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้ง, แสดงความวามตั้งมั่นแห่งจิต, ความมีใจตั้งมั่น บุคลากรการทำงานรวมกันเหมือนเราเป็นผู้ให้บริการ เราต้องควบคุม ทั้ง กาย วาจา ใจ เช่นถ้าเรามีสมาธิในการทำงาน ให้บริการเสมอภาคไม่เกี่ยงงานพยายาม ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติ สมาธิ คือการฝึกฝนทางจิตหลากหลายรูปแบบ ซึ่งเป้าหมายคือ ก่อให้เกิดการตระหนักรู้ตนเอง และจิตสำนึกต่อการทำงาน การทำสมาธิโดยทั่วไปมักเป็นการฝึกหัดส่วนบุคคล ยกเว้นในบางกรณีเช่น การสวดมนต์ ผู้ฝึกสมาธิส่วนใหญ่ มักจดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจเป็นลมหายใจ การเพ่งวัตถุ จะทำให้เราคิดก่อนพูดคิดก่อนทำ ปฏิบัติงานมีคุณภาพและบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมย์ของตนเอง รวมไปถึงองค์การของเรา

นายจอมไกร สวัสดิวงศ์ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชด้านสมาธิเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากต่อการบริหารองค์กรเพราะสมาธินั้นคือบ่อเกิดของปัญญาเพราะเมื่อมีสมาธิแล้วนั้น จะสามารถควบคุมตนเองได้ ซึ่งองค์กรจะพัฒนาได้นั้นบุคลากรจะต้องทำงานอย่างมีสมาธิมีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา อันได้แก่ การทำการงานใดให้บรรลุตามเป้าหมายและประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องศึกษา ค้นคว้า หาความรู้เพิ่มเติม และวางแผนและปฏิบัติตามแผนงานนั้น หากมีสิ่งไหนผิดพลาดก็จะต้องแก้ไขโดยทันทีอย่างมีสติรอบครอบเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการอีกทั้งยังต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ให้เกิดสมาธิคือ ฉันทะความรักความพึงพอใจในงานที่ทำเมื่อผู้ปฏิบัติมีความรักต่องานแล้วนั้นการงานนั้นก็จะประสบความสำเร็จ วิริยะความเพียรอุตสาหะการปฏิบัติต่องานที่ได้รับหมอบหมายด้วยความเต็มใจเต็มที่เต็มความสามารถ จิตตะ การเอาใจจด ใจจ่อ อยู่กับงานที่ทำ การงานนั้นก็จะประสบความสำเร็จ ตามเป้าหมาย

นางชฎาพร เสนา ผู้อำนวยการกองพัสดุและทรัพย์สิน (เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าการดำเนินกิจกรรมในด้าน ความมุ่งมั่นเอาใจใส่ต่องานหรือการมีสมาธิ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่บุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชต้องปฏิบัติเพราะถ้าทำงานโดยไม่มีสมาธินั้นการงานที่ได้รับหมอบหมายจะประสบความสำเร็จได้ยากและอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อองค์กรได้ การมีสติหรือสมาธินั้นจึงมีผลสำคัญต่อองค์มาก

นายวิษณุ ศรีอุทัย นักวิชาการพัสดุชำนาญการ (เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิ : เป็นผู้มั่นคงในอารมณ์ มีความอดทนและพากเพียรพยายาม สงบกำจัดความฟุ้งซ่าน ควบคุมอารมณ์เพื่อผ่อนคลาย ทบทวนความคิดของตนเอง โดยมีกิจกรรมพระพุทธศาสนาส่งเสริมพัฒนา ศักยภาพ เช่น การสงบนิ่งก่อนการเรียน การเจริญสติ การสวดมนต์ไหว้พระ การทำสมาธิก่อนนอน เป็นต้น

สรุปได้ว่า พบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช สมาธิจะเป็นตัวช่วยในการทำงานให้บุคลากรมีความตั้งใจมีความรับผิดชอบต่องานที่ทำอย่างเติมประสิทธิภาพงานที่ทำจะละเอียดรอบคอบ ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็งหนักแน่นมั่นคง การปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรม เมื่อมีสมาธิเราก็จะปฏิบัติงานมีคุณภาพและบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ของตนเอง และประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร

ประเด็นที่ 3 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (ด้านปัญญา) ควรเป็นอย่างไรบ้าง

พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ. ดร. (เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าการพัฒนาศักยภาพด้านปัญญา คือการส่งเสริมหรือพัฒนาบุคลากรให้ให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จ มีความรู้ความข้าใจข้อมูลรวมทั้งศิลปะวิทยาการต่างๆ เข้าถึงเนื้อหาความหมายได้ถูกต้องชัดเจน การรับรู้เรียนรู้ อย่างถูกต้องตามเป็นจริงตรงตามสภาวะของสิ่งนั้นจะช่วยให้การดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม โดยเริ่มต้นตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดการต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่มันเป็น ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์ การพัฒนาด้านปัญญาถือเป็นกุญแจดอกสำคัญในการนำเอาศักยภาพของบุคลากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรมากที่สุด เพราะมนุษย์มีการพัฒนาได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด การพัฒนานั้นหมายถึงการทำให้เจริญยิ่งกว่าเดิม เมื่อบุคลากรได้รับการพัฒนา

แล้ว การปฏิบัติงานก็จะมีประสิทธิภาพกว่าเดิม เข้าใจในบทบาทหน้าที่ มีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้อง รู้เข้าใจระบบงานอย่างชัดเจนถูกต้อง ก็จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, ผศ. ดร. (เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าด้านปัญญาคือความรู้ การรู้ในสิ่งที่ควรรู้รู้ในสิ่งที่ควรทำการพัฒนาศักยภาพด้านปัญญาการส่งเสริมหรือพัฒนาบุคลากรให้ให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จ มีความรู้ความข้าใจข้อมูลปัญญาอยู่ภายใจพิเคราะห์ พิจารณาว่าจะทำอะไร เช่น เราได้ยิน สิ่งที่เข้ามา สิ่งที่เข้ามาเราควรพูดหรือไม่ เมื่อได้ยินนเราต้องคิดว่าทำไม ใช้ปัญญาแก้ไขให้ถูกต้อง ปัญญาเป็นสิ่งที่มีความรู้รอบรู้ ร่างกายปกติ กายวาจาในปกติ

นายจอมไกร สวัสดิวงศ์ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรด้านปัญญานั้นหมายถึง ความฉลาด รอบรู้ ความเข้าใจชัดในสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นความรู้ทั่วถึงเหตุผล รู้อย่างชัดเจนในบาปบุญคุณโทษ รู้วิชา รู้จักกาลเทศะ ผู้มีปัญญานั้นไม่จำเป็นว่าจะเป็นคนรวย ดูดี หน้าตาดี ฐานะดี จบการศึกษาสูง ที่มี สติปัญญาสูง(IQ) จริงๆ แล้วคนธรรมดาอยู่หรือคนที่จบ ป.1 ก็สามารถเป็นผู้มีปัญญาทั้งในด้าน IQ และความฉลาดทางอารมณ์ EQ ได้เช่นเดียวกัน ผู้มีปัญญา นั้นจะประกอบการพัฒนาปัญญา 3 ประการ ซึ่งนำไปสู่การเป็นผู้มีปัญญาสูงสุดได้ 1. สุตมยปัญญาเป็นปัญญาที่เกิดจากการได้ฟัง ได้อ่าน ได้เรียนรู้เรื่องราวจากปัญญาของผู้อื่น เช่น นักลงทุนเรียนรู้การ investment จากกูรูต่างๆ แต่ละแบบบ้างครั้งนักลงทุนได้รายชื่อหุ้นจาก page หรือ นักวิเคราะห์ต่างๆ ลำพัง สุตมยปัญญา ไม่อาจทำให้ชนะตลาดและทำกำไรได้มาก เพราะ สุตมยปัญญา คือการเชื่อ แต่ไม่ได้คิดวิเคราะห์ 2.จินตมยปัญญาเป็นปัญญาที่เกิดจาการเอาสุตมยปัญญาที่ได้เรียนรู้ มาพิจารณาดูว่ามีเหตุผลควรเชื่อถือได้หรือไม่ เราเริ่มนำวิธีต่างๆ ที่เรียนรู้มาพิจารณาดูว่ามีเหตุผลควรเชื่อถือได้หรือไม่ 3.ภาวนามยปัญญาเป็นปัญญาที่เกิดจาการปฏิบัติจนรู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นปัญญาที่แท้จริง ซึ่งเป็นการต่อยอดจาก สุตมยปัญญา และจิตมยปัญญา ซึ่งจะเป็นไปในรูปแบบของการ (รู้ คิด ทำ) การใช้ภาวนามยปัญญา ต้องมาคู่กับความเพียร ถ้าบุคคลในองค์กรสามารถสร้างสมปัญญาได้ทั้งสามประการหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและต่อยอดอยู่ตลอดเวลาองค์กรก็จะสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นางชฎาพร เสนา ผู้อำนวยการกองพัสดุและทรัพย์สิน (เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าปัญญา เกิดจากการศึกษาหาความรู้เราต้องเรียนรู้ศึกษาเพิ่มเติมตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด เพราะสิ่งรอบตัวเรามีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีรู้เท่าทันโลกปัจจุบัน เราต้องมีความรอบรู้ รู้ทั่ว คือรู้ทั่วถึงเหตุถึงผล รู้ผิดชอบชั่วดีรู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ, รู้ว่าสิ่งไหนที่ควรทำสิ่งไหนที่ควรเว้น ไม่หลงเชื่องมงายเป็นต้น มีหลักความคิด ปัญญาคือการฝึกอบรมความรู้ให้เกิดความรู้ สูงสุด เห็นตรงเห็นจริงนึกคิดในทางกุศลที่ถูกต้อง บรรลุประโยชน์สูงสุดคือ ความสงบความหลุดพ้น

หรืออิสระสูงสุด ปัญญาจะเป็นแสงสว่างที่นำพาตนเองและครอบครัวไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ดำเนินไปตามทางแห่งความสุขความเจริญและการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

นายวิษณุ ศรีอุทัย นักวิชาการพัสดุชำนาญการ (เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าการพัฒนาศักยภาพด้านปัญญา คือการเป็นผู้มีใฝ่รู้ศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอยู่สม่ำเสมอ และเมื่อเจอปัญหามีเหตุผลในการที่จะตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่าง โดยใช้สติปัญญาแก้ปัญหาอย่างชาญฉลาดและมองเห็นปัญหาอย่างถ่องแท้ รู้จักควบคุมตัวเองไม่ปล่อยไปตามสิ่งเร้าทั้งหลาย รู้จักข่มใจตนเองเมื่อมีสิ่งต่างๆ ที่มากระทบทำให้รู้สึกพอใจ เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดี และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า พบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านปัญญาเป็นการพัฒนาความรู้ ส่งเสริมการศึกษาเพิ่มเติม สร้างกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมกับการปฏิบัติงานพัฒนาให้รู้เท่าทันโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระปลอดปัญหา ไร้ทุกข์การปฏิบัติงานก็จะมีประสิทธิภาพกว่าเดิม เข้าใจในบทบาทหน้าที่ มีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้อง รู้เข้าใจระบบงานอย่างชัดเจนถูกต้อง ก็จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 4.6 สรุปผลทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล

ลำดับ	รายชื่อ	สรุปบทสัมภาษณ์
1	พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ. ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	- แนวทางการพัฒนา ด้วยการรณรงค์ส่งเสริมให้บุคลากรรู้จักดำรงชีวิตโดยนำหลักศีลธรรมเป็นแนวทางในการประพฤติตนประพฤติสุจริตต่อหน้าที่ โดยส่งเสริมการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับจริยธรรมด้วยการการรณรงค์เรื่องการลด ละ เลิก อบายมุข เช่น ดื่มสุรา เสพยาเสพติด และการละเล่นการพนันทุกชนิด ส่งเสริมบุคลากรในองค์กรให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานอย่างเต็มที่ โดยกำหนดแนวทางให้ปฏิบัติตนต่อเพื่อนร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ ใช้วาจาไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดโกหกหรือพูดคำหยาบในเวลาปฏิบัติหน้าที่ ตั้งอยู่ในกฎระเบียบที่อยู่ในกรอบของศีล 5 อย่างเคร่งครัด
2	พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช	- แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล คือข้อปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจาให้ถูกต้องดีงามไม่ผิดระเบียบ ศีลทำให้งานบรรลุความสำเร็จ เช่น อธิบาท 4 คือ 1. ฉันทะ หมายถึง ความพอใจพอใจที่จะทำงาน คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป 2. วิริยะ หมายถึง ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ท้อถอย 3. จิตตะ หมายถึง ความไม่ทอดทิ้ง สิ่งนั้น ไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็น วัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ 4.วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้น เพื่อให้งานบรรลุสำเร็จ

ลำดับ	รายชื่อ	สรุปบทสัมภาษณ์
3	นายจอมไกร สวัสดิวงศ์ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช	- การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรหรือบุคคลในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล คือการนำ ศีล ข้อปฏิบัติตนพื้นฐานทางศาสนาเพื่อควบคุมความประพฤติทั้งทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความพอดีงาม ให้ตั้งอยู่ในความสงบสุขเพื่อให้เป็นกติกาข้อห้ามรู้จักตนเอง สามารถควบคุมตนเองได้ ไม่กระทำผิดศีล หรือมีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักศาสนา ซึ่งจะทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ก้าวหน้า ก้าวไกล และเป็นองค์กรที่พัฒนาสู่ความเป็นเลิศในอนาคต
4	นางชฎาพร เสนา ผู้อำนวยการกองพัสดุและทรัพย์สิน	- การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาในการบริหารจัดการให้เกิดวินัยต่อตนเองและผู้อื่นเพื่อทำให้บุคลากร มีความประพฤติที่ดีทั้งกายวาจาใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ร่วมกับผู้อื่นหรือเพื่อนร่วมงานได้อย่างมีความสุข คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและต่อชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตน องกรก็จะพัฒนาก้าวหน้า การรักษาศีลจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการครองตน ครองคน และครองงาน
5	นายวิษณุ ศรีอุทัย นักวิชาการพัสดุชำนาญการ	- แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล คือการ เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัยตรงต่อเวลามีความรับผิดชอบต่อตนเองงานที่ทำและต่อผู้อื่น โดยไม่สร้างความเดือดร้อนแก่หมู่คณะ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ลุล่วงถูกต้องเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อหน่วยงาน และส่งเสริมการพัฒนา ด้วยการรณรงค์ส่งเสริมให้บุคลากรเป็นผู้รู้จักเสียสละและมีจิตสาธารณะร่วมกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาวัด จิตอาสาบริจาคโลหิต และร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา

ตารางที่ 4.7 สรุปผลทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิ

ลำดับ	รายชื่อ	สรุปบทสัมภาษณ์
1	พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ. ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	- แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิเป็นสิ่งที่จำเป็นมากต่อการบริหารองค์กร เพราะเนื่องจากว่าสมาธินั้นเป็นกระบวนการพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิตทั้งในด้านคุณธรรมเพื่อให้เกิดความ เมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติ เพราะว่าการทำงานทุกชนิดจะต้องมีความมุ่งมั่นและความอดทนที่จะทำให้ผลปฏิบัติงานมีคุณภาพและบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมย์ของตนเอง รวมไปถึงองค์การ คือการพัฒนาบุคลากรให้มีความตั้งใจอดทนต่อการปฏิบัติหน้าที่ มีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมาย และมีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่
2	พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, ผศ. ดร.ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช	- แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิวามตั้งมั่นแห่งจิต, ความมีใจตั้งมั่น ความสำรวมใจให้แน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่านเพื่อให้จิตใจสงบ หรือเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้ง, แสดงความวามตั้งมั่นแห่งจิต, ความมีใจตั้งมั่น บุคลากรการทำงานรวมกันเหมือนเราเป็นผู้ให้บริการ เราต้องควบคุม ทั้ง กาย วาจา ใจ เช่นถ้าเรามีสมาธิในการทำงาน ให้บริการเสมอภาคไม่เกี่ยงงานพยายาม ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติ สมาธิ คือการฝึกฝนทางจิตหลากหลายรูปแบบ ซึ่งเป้าหมายคือก่อให้เกิดการตระหนักรู้ตนเอง และจิตสำนึกต่อการทำงาน การทำสมาธิโดยทั่วไปมักเป็นการฝึกหัดส่วนบุคคล ยกเว้นในบางกรณีเช่น การสวดมนต์ ผู้ฝึกสมาธิส่วนใหญ่ มักจดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นลมหายใจ การเพ่งวัตถุ จะทำ

ลำดับ	รายชื่อ	สรุปบทสัมภาษณ์
		ให้เราคิดก่อนพูดคิดก่อนทำ ปฏิบัติงานมีคุณภาพและบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ของตนเอง รวมไปถึงองค์การของเรา
3	นายจอมไกร สวัสดิวงศ์ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช	- แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากต่อการบริหารองค์กร เพราะสมาธินั้นคือบ่อเกิดของปัญญาเพราะเมื่อมีสมาธิแล้วนั้น จะสามารถควบคุมตนเองได้ ซึ่งองค์กรจะพัฒนาได้นั้น บุคลากรจะต้องทำงานอย่างมีสมาธิมีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา อันได้แก่ การทำการงานใดให้บรรลุตามเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ
4	นางชฎาพร เสนา ผู้อำนวยการกองพัสดุและทรัพย์สิน	- การดำเนินกิจกรรมในด้าน ความมุ่งมั่นเอาใจใส่ต่องานหรือการมีสมาธิ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่บุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชต้องปฏิบัติเพราะถ้าทำงานโดยไม่มีสมาธินั้นการงานที่ได้รับหมอบหมายจะประสบความสำเร็จได้ยากและอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อองค์กรได้ การมีสติหรือสมาธินั้นจึงมีผลสำคัญต่อองค์มาก
5	นายวิษณุ ศรีอุทัย นักวิชาการพัสดุชำนาญการ	- แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิ : เป็นผู้มั่นคงในอารมณ์ มีความอดทนและพากเพียรพยายาม สงบกำจัดความฟุ้งซ่านควบคุมอารมณ์เพื่อผ่อนคลาย ทบทวนความคิดของตนเอง โดยมีกิจกรรมพระพุทธศาสนาส่งเสริมพัฒนาศักยภาพ เช่น การสงบนิ่งก่อนการเรียน การเจริญสติ การสวดมนต์ไหว้พระ การทำสมาธิก่อนนอน เป็นต้น

ตารางที่ 4.8 สรุปผลทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านปัญญา

ลำดับ	รายชื่อ	สรุปบทสัมภาษณ์
1	พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ. ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	- การพัฒนาด้านปัญญาถือเป็นกุญแจดอกสำคัญในการนำเอาศักยภาพของบุคลากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรมากที่สุด เพราะมนุษย์มีการพัฒนาได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด การพัฒนานั้นหมายถึงการทำให้เจริญยิ่งกว่าเดิม เมื่อบุคลากรได้รับการพัฒนาแล้ว การปฏิบัติงานก็จะมีประสิทธิภาพกว่าเดิม เข้าใจในบทบาทหน้าที่ มีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้อง รู้เข้าใจระบบงานอย่างชัดเจนถูกต้องก็จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2	พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช	- ด้านปัญญา คือความรู้ การรู้ในสิ่งที่ควรรู้รู้ในสิ่งที่ควรทำการพัฒนาศักยภาพด้านปัญญาการส่งเสริมหรือพัฒนาบุคลากรให้ให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จ มีความรู้ความข้าใจข้อมูลปัญญาอยู่ภายใจ พิเคราะห์ พิจารณาว่าจะทำอะไร เช่น เราได้ยิน สิ่งที่เข้ามา สิ่งที่เข้ามาเราควรพูดหรือไม่ เมื่อได้ยินเราต้องคิดว่าทำไม ใช้ปัญญาแก้ไขให้ถูกต้อง ปัญญาเป็นสิ่งที่มีความรู้รอบรู้ ร่างกายปกติ กายวาจาในปกติ
3	นายจอมไกร สวัสดิวงศ์ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช	- การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรด้านปัญญา นั้นหมายถึง ความฉลาด รอบรู้ ความเข้าใจชัดในสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นความรู้ทั่วถึงเหตุผล รู้อย่างชัดเจนในบาปบุญคุณโทษ รู้วิชา รู้จักกาลเทศะ ผู้มีปัญญาถ้าบุคคลในองค์กรสามารถสร้างสมปัญญาได้ทั้งสามประการหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและต่อยอดอยู่ตลอดเวลาองค์กรก็จะสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4	นางชฎาพร เสนา ผู้อำนวยการกองพัสดุและทรัพย์สิน	- ปัญญา เกิดจากการศึกษาหาความรู้เราต้องเรียนรู้ศึกษาเพิ่มเติมตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุดเพราะสิ่งรอบตัวเรามีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีรู้เท่าทันโลกปัจจุบัน เราต้องมีความรอบรู้ รู้ทั่ว คือรู้

ลำดับ	รายชื่อ	สรุปบทสัมภาษณ์
		ทั่วถึงเหตุถึงผล ปัญญาจะเป็นแสงสว่างที่นำพาตนเองและครอบครัวไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ดำเนินไปตามทางแห่งความสุข ความเจริญและการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ
5	นายวิษณุ ศรีอุทัย นักวิชาการพัสดุชำนาญการ	- การพัฒนาศักยภาพด้านปัญญา คือการเป็นผู้มีใฝ่รู้ศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอยู่สม่ำเสมอ และเมื่อเจอปัญหามีเหตุผลในการที่จะตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่าง โดยใช้สติปัญญาแก้ปัญหาอย่างชาญฉลาดและมองเห็นปัญหาอย่างถ่องแท้ รู้จักควบคุมตัวเองไม่ปล่อยไปตามสิ่งเร้าทั้งหลาย รู้จักข่มใจตนเองเมื่อมีสิ่งต่างๆ ที่มากระทบทำให้รู้สึกพอใจ เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดี และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสานวิธี (Mixed Method) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 247 คน ซึ่งผู้วิจัยทำการสำรวจ (Survey Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และข้อมูลเชิงคุณภาษณ์ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา ซึ่งสามารถสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช” นั้นพอสรุปได้ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. จำแนกตามเพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 83 รองลงมาเพศชาย จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 17

2. จำแนกตามอายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุ 30-39 ปี จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 42.51 รองลงมาอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 28.74 อายุระหว่าง 40-49 ปี จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 23.07 และอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 5.67

3. จำแนกตามระดับการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่า จำนวน 193 คน คิดเป็นร้อยละ 78.14 รองลงมาคือ ระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 19.84 มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 2.02

5.1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช **โดยรวมทั้ง 3 ด้าน** ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.50, S.D = 0.48) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านศีลค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.57, S.D = 0.46) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านปัญญาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.47, S.D = 0.49) อยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสมาธิ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.46, S.D = 0.50) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับมีรายละเอียดดังนี้

1. การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช **ด้านศีล** ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.57, S.D = 0.45) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ 1 ที่ว่าท่านปฏิบัติตามกฎระเบียบของที่ทำงานอย่างเคร่งครัดเพียงใดค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.64, S.D = 0.48) อยู่ในระดับมาก และข้อที่ 4 ที่ว่าท่านเคยพูดโกหกหรือพูดหยาบคายในระหว่างปฏิบัติหน้าที่เพียงใด ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.64, S.D = 0.48) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ข้อที่ 5 ที่ว่าท่านดำรงชีวิตโดยปราศจากการพัวพันกับยาเสพติดเพียงใด ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.57, S.D = 0.49) อยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ 3 ที่ว่าท่านปฏิบัติตนต่อผู้ร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนแก่หมู่คณะเพียงใด ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.48, S.D = 0.50) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

2. การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช **ด้านปัญญา** ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.47, S.D = 0.49) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ 4 ที่ว่าท่านสามารถแก้ไขปัญหาในการทำหน้าที่ของตนโดยความรู้เท่าทันกับสภาพปัจจุบันเพียงใด ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.46, S.D = 0.48) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ข้อที่ 3 ที่ว่าท่านใช้หลักเหตุและผลโดยการพิจารณาในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพียงใด ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.53, S.D = 0.50) อยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ 5 ที่ว่าท่านดำรงชีวิตโดยปราศจากการพัวพันกับยาเสพติดเพียงใด ค่าเฉลี่ย($\bar{x}$ = 4.34, S.D = 0.47) อยู่ในระดับมากตามลำดับ

3. การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช **ด้านสมาธิ** ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.46, S.D = 0.50) อยู่ในระดับ

มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ 4 ที่ว่าท่านมีความตั้งใจและสมาธิกับการทำงานเพื่อองค์กรเพียงใด ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.59, S.D = 0.51) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ข้อที่ 2 ที่ว่าท่านมีความมั่นใจว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่เพียงใด ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.57, S.D = 0.49) อยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ 5 ที่ว่าในขณะปฏิบัติหน้าที่ท่านมีความกระวนกระวายและไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และงานที่ท่านปฏิบัติเพียงใด ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.34, S.D = 0.47) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

5.1.3 ข้อเสนอแนะการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้

ด้านศีล

1. การมีวินัยในการปฏิบัติงาน คือเป็นปัจจัยที่สำคัญมากข้อหนึ่งที่จะทำให้ผลการปฏิบัติงานหรือหน้าที่ บรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นควรรักษาวินัย จนก่อให้เกิดความเคยชินเกิดเป็นพฤติกรรม

2. ปฏิบัติงานตามระเบียบวินัยที่องค์กรกำหนดให้ถูกต้อง,มีมารยาทกับผู้ร่วมงานและประชาชนที่มาติดต่อ

3. ใช้ศีลด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางวาจา

4. มีจริยธรรมในการปฏิบัติงาน ครองตนอยู่บนพื้นฐานของความดี มีคุณธรรม

ด้านสมาธิ

1. การมีสภาวะจิตใจที่เข้มแข็งในการทำงาน มีความนิ่งต่อสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

2. ใช้สมาธิคิดไตร่ตรองงานที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์ถูกต้องตามระเบียบ

3. ปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริม คุณภาพสมรรถภาพ และสุขภาพจิต

4. คิดทบทวนอย่างรอบคอบใช้สติในการแก้ไขปัญหา

ด้านปัญญา

1. การใช้ความรู้ที่มีบวกกับประสบการณ์ที่ผ่านมา นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ หรือเผยแพร่ประสบการณ์หรือองค์ความรู้นั้นแก่ผู้อื่น

2. ใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและพัฒนางานให้ทันตามยุคตามสมัยเพื่อความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

3. เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงใช้สติปัญญาแก้ปัญหาด้วยความถูกต้อง

4. มั่นทบทวนกฎระเบียบเกี่ยวกับงานที่ทำและศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมสม่ำเสมอ

สรุปผลเชิงคุณภาพ

ด้านศีล พบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการนำศีลมาเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักที่ใช้สำหรับฝึกอบรมในด้านความประพฤติ เป็นวินัยเป็นเครื่องข่มจิต ข่มที่ตัวจิตไม่ให้ตามใจกิเลส เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการครองชีวิต ช่วยกำหนดแนวทางให้ปฏิบัติไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะเป็นเครื่องมือช่วยสร้างหลักเกณฑ์ควบคุมพฤติกรรมสร้างระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านสมาธิ พบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช สมาธิจะเป็นตัวช่วยในการทำงานให้บุคลากรมีความตั้งใจมีความรับผิดชอบต่องานที่ทำอย่างเติมประสิทธิภาพงานที่ทำจะละเอียดรอบคอบ ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็งหนักแน่นมั่นคง การปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรม เมื่อมีสมาธิเราก็จะปฏิบัติงานมีคุณภาพและบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ของตนเอง และประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร

ด้านปัญญาพบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านปัญญาเป็นการพัฒนาความรู้ ส่งเสริมการศึกษาเพิ่มเติม สร้างกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมกับการปฏิบัติงานพัฒนาให้รู้เท่าทันโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์การปฏิบัติงานก็จะมีประสิทธิภาพกว่าเดิม เข้าใจในบทบาทหน้าที่ มีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้อง รู้เข้าใจระบบงานอย่างชัดเจนถูกต้อง ก็จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช” ผู้วิจัยได้นำผลที่พบจากการวิจัยมาอภิปรายเชื่อมโยงทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นดังต่อไปนี้

5.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลการศึกษาพบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมทั้ง 3 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากอธิปรายผลได้ว่า

ด้านศีล พบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักที่ใช้สำหรับฝึกอบรมในด้านความประพฤติ เป็นวินัยเป็นเครื่องข่มจิต ข่มที่ตัวจิตไม่ให้ตามใจกิเลส ศีลเป็นหลักธรรมเพื่อเป็นพื้นฐานให้การครองชีวิตในสังคมช่วยกำหนดแนวทางให้ปฏิบัติตนต่อเพื่อนร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ เป็นเครื่องมือที่ทำให้เราทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อมีศีลเราจะหน้าที่โดยสุจริต โปร่งใส มีความยุติธรรม รู้จักเสียสละเพื่อส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบร่วมกัน ศีลจะเป็นเครื่องมือช่วยสร้างหลักเกณฑ์ควบคุมพฤติกรรมสร้างระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ**พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต)** (2546, หน้า 308) ศีล สิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูงฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกาย วาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่นและในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยดี ด้วยความเกื้อกูล ไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียน และสอดคล้องกับ**พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต** (2549, หน้า 21) ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรม ทางกายและ วาจาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี สิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์ มี 2 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ (ในความหมายเดิมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสัตว์อื่นทั้งหลายทั้งปวงด้วย) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย 4 เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยีและสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติ

ด้านสมาธิ พบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิ โดยรวมอยู่ในระดับมาก สมาธิจะเป็นตัวช่วยในการทำงานให้บุคลากรมีความตั้งใจมีความรับผิดชอบต่องานที่ทำอย่างเติมประสิทธิภาพงานที่ทำจะละเอียดรอบคอบ ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็งหนักแน่นมั่นคง การปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรม เมื่อมีสมาธิเราก็จะปฏิบัติงานมีคุณภาพและบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ของตนเอง รวมไปถึงหน่วยงานของเราซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2553, หน้า 63-66) การฝึกจิตให้มีสมาธิมี 2 วิธี คือ การเจริญสมถกรรมฐาน หรือ สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบหรือเกิดสมาธิ โดยให้จิตยึดเกาะสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นอารมณ์ หรือกำหนดจิตให้ระลึกถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยไม่มีเรื่องอื่นแทรก

เข้ามา และการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน หรือ วิปัสสนา-ภาวนา คือ การฝึกอบรมให้เกิดปัญญาความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง รู้เท่าทันปรากฏการณ์ทุกอย่างที่เข้าไปเกี่ยวข้องโดยไม่ปรุงแต่ง ยึดติดถือมั่นด้วยอำนาจของอวิชชา ตัณหา อุปาทาน เพื่อให้จิตได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม ควรแก่การงานทางปัญญาและ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ**พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต** (2549, หน้า 21) สมาธิ หมายถึง การฝึกพัฒนาในด้านจิตใจ มีความ สำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีงามแล้ว ก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย แม้ความสุขความทุกข์ในที่สุดก็อยู่ที่ใจยิ่งกว่านั้น ปัญญาจะเจริญงอกงามได้ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งสู้ปัญหา เอาใจใส่ มีความเพียรพยายามที่จะคิดกันไม่ท้อถอย ยิ่งเรื่องที่คิดหรือพิจารณานั้นยาก หรือละเอียดลึกซึ้ง ก็ยิ่งต้องมีจิตใจที่สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่านไม่พลุ่งพล่านกระวนกระวาย คือ ต้องมีสมาธิจึงจะคิดได้ชัดเจน เจาะลึกทะลุได้และมองเห็นทั่วตลอด จิตที่ฝึกดีแล้ว จึงเป็นฐานที่จะให้ปัญญาทำงานและพัฒนาอย่างได้ผล

ด้านปัญญา พบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านปัญญาเป็นการพัฒนาความรู้ ส่งเสริมการศึกษาเพิ่มเติม สร้างกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมกับการปฏิบัติงานพัฒนาให้รู้เท่าทันโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์การปฏิบัติงานก็จะมีประสิทธิภาพกว่าเดิม เข้าใจในบทบาทหน้าที่ มีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้อง รู้เข้าใจระบบงานอย่างชัดเจนถูกต้อง ก็จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด**พระธรรมปิฎก** (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546, หน้า 308) ปัญญาสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูงมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนจิตใจหลุดพ้นเป็นอิสระ ปราศจากกิเลสและกองทุกข์ (พระไตรปิฎก, 2538,อภิ.วิ. 35/796/420-422)ปัญญามี 2 ระดับ ได้แก่ โลกิยปัญญา หรือ ปัญญาระดับทิฏฐิ เป็นปัญญาทางโลกของปถุชนทั่วไป เกิดขึ้นจากการพิจารณาด้วยจิตธรรมดา เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง มีความเจริญก้าวหน้า และโลกุตตรปัญญา หรือ ปัญญาระดับญาณ เป็นปัญญาของอริยชนที่ รู้ยิ่งเห็นจริง เกิดจากการบำเพ็ญเพียรทางจิตตามหลักสมาธิโดยตรงผ่านการฝึกอบรมอย่างยิ่งยวดจนขัดเกลากิเลสตัณหา ความเห็นผิด **พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต** (2549, หน้า 21) ได้ให้ความหมายว่า **ปัญญา** หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่ไหน ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญาชี้นำหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจเช่น เมื่อจิตใจอึดอัดมีปัญหาติดตันอยู่พอเกิดปัญญารู้ว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องกว้างขวางแยกออกไปได้หลายด้านและมีหลายขั้นหลายระดับ

อภิปรายผลเชิงคุณภาพ

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. **ด้านศีล**พบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการนำศีลมาเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักที่ใช้สำหรับฝึกอบรมในด้านความประพฤติ เป็นวินัยเป็นเครื่องข่มจิต ข่มที่ตัวจิตไม่ให้ตามใจกิเลส เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการครองชีวิตช่วยกำหนดแนวทางให้ปฏิบัติไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะเป็นเครื่องมือช่วยสร้างหลักเกณฑ์ควบคุมพฤติกรรมสร้างระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแนวคิดของ **ไชยวัฒน์ กปิลกาญน์,** (2525, หน้า 52) กล่าวคือความไม่ก้าวล่วงในธรรมที่เป็นอกุศล ซึ่งมีความหมายรวมถึงจิตและเจตสิกทั้งหลาย ที่เป็นไปเกี่ยวกับความไม่ก้าวล่วง มีลักษณะตรงกันข้ามกับความก้าวล่วง กายทุจริต 3 อย่างชื่อว่า ความก้าวล่วงทางกาย วจีทุจริต 4 อย่างชื่อว่าความก้าวล่วงทางวาจาทุจริตทั้งสองชื่อว่าความก้าวล่วงทั้งกายและทางวาจา โดยประการที่ว่านี้ จึงเป็นอันทรงแสดงถึงความก้าวล่วงอาชีวัฏฐมกศีล

2. **ด้านสมาธิ**พบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช สมาธิจะเป็นตัวช่วยในการทำงานให้บุคลากรมีความตั้งใจมีความรับผิดชอบต่องานที่ทำอย่างเติมประสิทธิภาพงานที่ทำจะละเอียดรอบคอบ ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็งหนักแน่นมั่นคง การปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรม เมื่อมีสมาธิเราก็จะปฏิบัติงานมีคุณภาพและบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ของตนเอง และประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระพีวชิรญาณมหาเถระ**(2546, หน้า45-46) กล่าวว่า การฝึกสมาธิ เป็นกิจที่จำเป็นสำหรับทุกคน ไม่จำกัดว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ไม่จำกัดว่าจะประกอบอาชีพใดๆ เพราะการฝึกสมาธิ ก็คือการบริหารจิตเพื่อให้จิตมีพลังเข้มแข็ง และเพื่อให้จิตมีสุขภาพดีอยู่เสมอเช่นเดียวกับการบริหารทางร่างกายผู้ที่ไม่ได้หมั่นออกกำลังกาย ร่างกายย่อมอ่อนแอเกิดโรคภัย ไข้เจ็บได้ง่ายฉันใด ผู้ที่ไม่ได้หมั่นฝึก สมาธิไว้เสมอทุกๆ วัน จิตก็ย่อมจะอ่อนแอ ตกเป็นทาสอารมณ์ได้ง่าย และจะหาความสงบสุข ในทางจิตใจได้ยากฉันนั้น สมาธิย่อมแสดงให้เห็นถึงพลังของจิตที่ ใช้การได้ ซึ่งไม่หวั่นไหวเพราะความเร่าร้อนเพราะว่าผลที่แท้จริงของสมาธิ ก็คือสภาพของจิตที่ปราศจากการรบกวน และสภาพที่ชัดเจนซึ่งแทรกซึมเข้าไปในอารมณ์ของสมาธิ เมื่อจิตบรรลุถึงขั้นนี้จิตจะตั้งอยู่อย่าง ไม่หวั่นไหว เพราะเหตุแห่งเครื่องเร้าร้อนภายนอก และกระแสแห่งความคิดที่ผสมผสานกันหลายอย่าง ย่อมสงบ ยิ่งกว่านั้นสมาธิย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์ โดยการขจัดกิเลสภายในจิตทั้งหมด กระจกเงาที่ขัดดีแล้วย่อมให้ภาพสะท้อนที่ชัดเจน ฉันใด จิตที่บริสุทธิ์ย่อมฉายแสงภายในของตนให้เห็นหรือรู้แจ้งสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง ฉันนั้น จิตของ

ผู้มีความสุขย่อมจดจ่ออยู่ ณ จุดใดจุดหนึ่ง เพราะว่าความเรียบง่าย และความสุขของกายและจิต เป็นสาเหตุโดยตวงของสมาธิและจะได้รับความสุขดังกล่าวด้วยการฝึกสมาธิที่จริงการฝึกสมาธิ ไม่ใช่งานที่ยากจนเกินไปเว้นไว้แต่ว่าเราจะฝึกในขั้นสูงคือใน ขั้นฌาน จึงจะเป็นสิ่งที่ยากมากและน้อยคนที่จะก้าวไปถึง แต่การฝึกสมาธิที่ผู้เขียนจะกล่าวไว้ในบทความนี้ เป็นแบบง่ายๆ เพื่อให้คนทั่วไปปฏิบัติตามได้ และเพื่อให้ได้ผลในด้านการศึกษาการงานและในอาชีพต่างๆ เพราะฉะนั้นขอให้ทุกคนเข้าใจไว้ก่อนว่าผู้ทำวิจัยไม่เกิดที่จะชวนท่านเข้าป่าหรือชวนให้ละทิ้งการงาน แล้วตั้งหน้าตั้งตามาฝึกแต่ในเรื่องสมาธิอย่างเดียว

3. **ด้านปัญญา**พบว่าการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านปัญญาเป็นการพัฒนาความรู้ ส่งเสริมการศึกษาเพิ่มเติม สร้างกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมกับการปฏิบัติงานพัฒนาให้รู้เท่าทันโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์การปฏิบัติงานก็จะมีประสิทธิภาพกว่าเดิม เข้าใจในบทบาทหน้าที่ มีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้อง รู้เข้าใจระบบงานอย่างชัดเจนถูกต้อง ก็จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ **บุญมี แท่นแก้ว** (2536, หน้า 165) กล่าวคือ ความหมายของปัญญาในหนังสือ ปรัชญาศาสนา ไว้ว่าปัญญาคือความรู้ หมายถึง รู้เหตุแห่งความเสื่อม เหตุแห่งความเจริญ และ รู้ทั้งเหตุผลทุกอย่างทั้งเสื่อมแลเจริญ เช่นตั้งปัญหาไว้ในใจ เพื่อการศึกษาเล่าเรียน หาความรู้ใส่ใจไว้มากๆ และหมั่นอบรมภาวนาให้ปัญญาเจริญอยู่เสมอ นั่นแหละเป็นการตั้งปัญญาไว้ในใจที่ถูกต้องและเกิดสัมมาปัญญา

5.3 ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยเรื่องการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังต่อไปนี้

1. ด้านศีล การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าโดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก มีข้อเสนอแนะว่าผู้บริหารตลอดถึงบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชควรรักรักษามาตรฐานระดับมากไว้และพัฒนาให้ถึงระดับมากที่สุด

2. ด้านสมาธิ การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าโดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก มีข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารตลอดถึงบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชควรรักรักษามาตรฐานระดับมากไว้และพัฒนาให้ถึงระดับมากที่สุด

3. ด้านปัญญา การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าโดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก มีข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารตลอดถึงบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชควรรักรักษามาตรฐานระดับมากไว้และพัฒนาให้ถึงระดับมากที่สุด

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาวิจัยกระบวนการในการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ควรทำการศึกษาวิจัยศึกษาปัจจัยที่มีส่งผลต่อการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

บรรณานุกรม

1.ภาษาไทย

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหายวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข.ข้อมูลปฐมภูมิ

1.หนังสือทั่วไป

ไชยวัฒน์ กปิลกาญน์. (2525). วิสุทธิมรรคและปรมัตถมัญชุสามหาฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย ภาค 1. กรุงเทพมหานคร: สัมฤทธิ์การพิมพ์.

บรรยงค์ โตจินดา. (2543). การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น จำกัด.

บุญมี แท่นแก้ว. (2536). ปรัชญาศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ หจก. ธนะการพิมพ์.

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต). (2531). พจนานุกรมฉบับประมวลศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร:บริษัทด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

พระเทพโสภณ. (2544). ประยูร ธมฺมจิตฺโต."ปัญญากถา". ในวิชาการเทศนา, กรุงเทพมหานคร: หจก.เอมี่เทรดดิ้ง.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มหาจุพาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพี. (2546). วชิรญาณมหาเถระ.ดร. สมาธิในพระพุทธศาสนา. แปลโดย ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2552). คู่มือมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

สมเด็จพระญาณสังวร สุวฑฺฒโน. (2516). หลักพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2534). สมถกัมมัฏฐาน หัวใจสมถกัมมัฏฐาน และพระพุทธคุณ. หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นเอก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย.

สมาน รังสิ โยกฤษฎ์. (2535). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล. สวัสดีการสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). การพัฒนาองค์กรและบุคลากรแนวคิดใหม่ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเซ็นจูรี่ จำกัด.

2.วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

กรรณิการ์ นิยมศิลป์. (2540). การพัฒนาคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิหยาลัยชียงใหม่.

กริช สืบสนธิ์. (2537). วัฒนธรรม และพฤติกรรมการสื่อสารในองค์การ. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กุลธน ธนาพงศธร. (2540). การพัฒนาบุคลากร. เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารบุคคลหน่วยที่ 1-7 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จุมพล หนิมพานิช. (2544). และคณะ. เอกสารการสอนชุดการจัดการทรัพยากรมนุษย์. นนทบุรีโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ธงชัย สมบูรณ์. (2549). จากองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่องค์กรเปี่ยมสุข.กรงเทพมหานคร: ปราชญ์สยาม.

ธำรงศักดิ์ คงคาสวัสดิ์. (2547).บริหารคนอย่างไรให้ได้ใจและงาน. กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี.

นงนุช วงษ์สุวรรณ,การบริหารทรัพยากรมนุษย์. (2546). Human Resource Management. เอกสาร. อัดสำเนา.

นงลักษณ์ สินสืบผล. (2532). การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม, โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการวิทยาลัยครูธนบุรี สหวิทยาลัยรัตน โกสินทร์.

นพพงษ บุญจิตราดุล. (2549). โน้ตย่อบริหาร. เชียงใหม่:Orange Group Tacics Design

ประวีณ ณนคร และคณะ. (2550), เอกสารการสอนชุดวิชา การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 22. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พงศธร พิทักข์กำพล. (2540. การบริหารงานบุคคล: การพัฒนาบุคลากรและเทคนิคการฝึกอบรม เชียงราช: คณะครูศาสตร์ราชภัฏเชียงราย.

พนัส หันนาดินทร์. (2547). การบริหารบุคลากรในโรงเรียนพิษณุโลก. โครงการคำรามทาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.

พะยอม วงศ์สารศรี. (2534). การบริหารบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พรานนกการพิมพ์.

ภิญโญ สาธร. (2519). การพัฒนาครูอนุบาลตามความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในอำเภอเมือง เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มนาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ม่อนถิ่น นพคุณ. (2551). การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาครู วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เมธี ปิลันธนานนท์. (2529). การบริหารงานบุคคลในวงการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์

วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์. (2548). ทุนทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข. (สรส).

วิน เชื้อโพธิ์หัก. (2537). การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นดริ้งเฮ้าส์.

สมคิด บางโม. (2545). เทคนิคการฝึกอบรมและการประชุม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานครบริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด.

สร้อยตระกูล อรรถมานะ. (2542). พลิกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุดา สุวรรณาภิรมย์. เอกสารคำสอนชุดวิชาการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมทานคร มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุทิน ชนะบุญ. (2560). บทที่1 สถิติกับการวิจัย. สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยด้านสุขภาพเบื้องต้น. ขอนแก่น: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น

เสาวสักษณ์ สิงห์โกวินท์ และกมล อดุลพันธ์. (2527). การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : ทิพยวิสุทธิ์.

อรจรีย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. (2549). การบริหารทรัพยากรบุคคลชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: ธรรกมลการพิมพ์ เอ็กซเปอร์.

อำนวย แสงสว่าง. (2544). จิตวิทยาอุตสาหกรรม Industrial Psychology. กรุงเทพมหานคร:หจก. ทิพย์วิสุทธิ์.

อำนาจ จันทร์แป้น อำนาจจันทร์แป้น. (2542). SPIE "WHY WHAT HOW". เชียงใหม่: โรงพิมพ์ครองช่าง.

3.ภาษาอังกฤษ

Campbell Cordally and Ramseyer. (1962). Introduction to Education Administration 4 ed.,Boston:Alllyn and Bacon. Inc.

Charles F. (1970). Faber and Gilber F. Shearron. Elemeatary School Administration New York:Holt Rhinehaert and Winston Inc.

Gulick. (1936). “Notes on the Theory of organization”. In papers on the Science of Administration. Gulick and Urick.

Lockin. (1976). R.H. Institutional tension: Amultiple case study of four campus using thetransactional analysis of personality and esvironment. Dissertation Abstracts interational.

บุคลานุกรม

ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร

ในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

1. พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ. ดร.

ตำแหน่ง รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คุณวุฒิ ศน.ด. (พุทธศาสตร์ศึกษา)

สัมภาษณ์เชิงลึก 15 กุมภาพันธ์ 2566

2. พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, ผศ. ดร.

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักวิทยาลัยสงฆ์

คุณวุฒิ ปร.ด(ปรัชญาและศาสนา)

สัมภาษณ์เชิงลึก 15 กุมภาพันธ์ 2566

3. นายจอมไกร สวัสดิวงศ์

ตำแหน่ง รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

คุณวุฒิ ปริญญาตรี รัฐศาสตร์

สัมภาษณ์เชิงลึก 17 กุมภาพันธ์ 2566

4. นางชฎาพร เสนา

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกองพัสดุและทรัพย์สิน

คุณวุฒิ ปริญญาตรี บริหารธุรกิจบัณฑิต

สัมภาษณ์เชิงลึก 16 กุมภาพันธ์ 2566

5. นายวิษณุ ศรีอุทัย

ตำแหน่ง นักวิชาการพัสดุชำนาญการ

คุณวุฒิ ปริญญาโท บริหารธุรกิจบัณฑิต

สัมภาษณ์เชิงลึก 16 กุมภาพันธ์ 2566

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

1. รองศาสตราจารย์ ดร. เดชชาติ ตรีทรัพย์

การศึกษา : Ph.D. (Sociology) Pune

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

2. พระครูวินัยธรอธิษฐ์ สุวฑฺโฒ (สุขพานิช), ดร.

การศึกษา ปร.ด. (รัฐศาสตร์)

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

3. นางกนกพร เดชเดโช

การศึกษา รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต)

ตำแหน่งปัจจุบัน นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ ยว ๗๙๓๖(๒)/ว ๐๖๓๙ **วันที่** ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร รศ.ดร. เดชชาติ ตรีหรัพย์ ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ด้วย นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช นักศึกษาปริญญาโท นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง "การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (An Application of Tri -Sikkha towards Competency Development of Personnel in Nakhon Si Thammarat Provincial Administration)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๘๗๒๙

ที่ อว ๗๘๑๖(๒)/ว ๐๖๗๔ **วันที่** ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระครูวินัยธรอธิษฐ์ สุวฑโฒ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชารัฐศาสตร์

ด้วย นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช นักศึกษาปริญญาโท นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง "การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (An Application of Tri - Sikkha towards Competency Development of Personnel in Nakhon Si Thammarat Provincial Administration)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดตั้งเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ปิยนันท์ ฤทธิเดช

พระครูวินัยธรอธิษฐ์ สุวฑโฒ (สุขพานิช), ดร.
อาจารย์ประจำหลักสูตร รัฐศาสตร์ การปกครอง
๒๗ พ.ย. ๖๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร.๐-๗๕๔๐-๙๓๒๔-๕ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๑๖(๒)/ว ๐๖๙๔

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช
เลขที่รับ ๒๐๗๙๐
วันที่ ๒๘ พ.ย. ๒๕๖๕ เวลา ๒๐.๐๕

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ด้วย นางสาวบัยนันท์ ฤทธิเดช นักศึกษาปริญญาโท นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง "การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (An Application of Ti -Sikkha towards Competency Development of Personnel in Nakhon Si Thammarat Provincial Administration)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๓๒๔

อนุเคราะห์

(นางกนกพร เดชเดโช)
นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช
๒๘ พ.ย. ๒๕๖๕

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๖๙๖

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช
เลขที่รับ ๒๐๘๗/๖๕
๒๘ พ.ย. ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๐๖

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ด้วย นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช นักศึกษาปริญญาโท นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง "การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (An Application of Tri -Sikkha towards Competency Development of Personnel in Nakhon Si Thammarat Provincial Administration)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช ได้เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ของท่าน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

อนุเคราะห์

(นางกนกพร เดชเดโช)
นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช
๒๘ พ.ย. ๒๕๖๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๗๐๔ **วันที่** ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือเพื่อการวิจัย

เรียน รองอธิการบดี วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ด้วย นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช นักศึกษาบริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (An Application of Tri -Sikkha towards Competency Development of Personnel in Nakhon Si Thammarat Provincial Administration)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- ตอบ
- อนุญาตให้ดำเนินการตามคำขอ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๒๒๙-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๒๖(๒)/ว ๐๗๐๘

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ นครศรีธรรมราช

ด้วย นางสาวบิยนันท์ ฤทธิเดช นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (An Application of Tri -Sikkha towards Competency Development of Personnel in Nakhon Si Thammarat Provincial Administration)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นางสาวบิยนันท์ ฤทธิเดช ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๒๒๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๓๖(๒)/ว ๐๗๐๘

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางชฎาพร เสนา ผู้อำนวยการกองพัสดุและทรัพย์

ด้วย นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (An Application of Tri -Sikkha towards Competency Development of Personnel in Nakhon Si Thammarat Provincial Administration)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๗๐๘

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายจอมไกร สวัสดิวงศ์ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ด้วย นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (An Application of Tri -Sikkha towards Competency Development of Personnel in Nakhon Si Thammarat Provincial Administration)" โดยมี รศ.ดร.กันตถณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๒๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ ยว ๗๙๒๖(๒)/ว ๐๗๐๘

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายวิษณุ ศรีอุทัย นักวิชาการพัสดุชำนาญการ

ด้วย นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (An Application of Tri -Sikkha towards Competency Development of Personnel in Nakhon Si Thammarat Provincial Administration)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๒๒๘

- ทราบ
- ยินดีให้ความอนุเคราะห์

เลขที่ 1610640627

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มอบวุฒิบัตรนี้ไว้เพื่อแสดงว่า

นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช

ได้ผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (รูปแบบ) ออนไลน์
หลักสูตรการฝึกอบรม ๑ วัน
เรื่อง หลักจริยธรรมพื้นฐาน และการทบทวนพิจารณาโครงการวิจัยด้านสังคมศาสตร์
สำหรับอาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษา
ประกอบด้วย ๙ ประเด็นความรู้

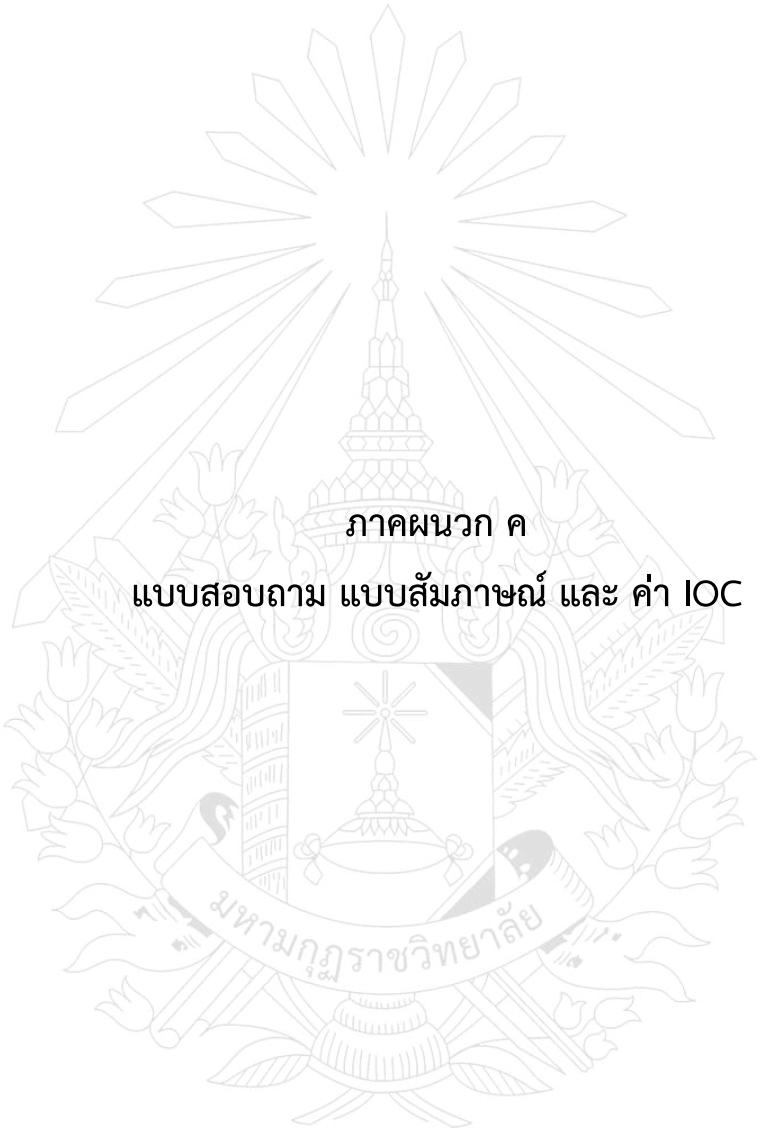
ประเด็นความรู้ที่ ๑	วิวัฒนาการของจริยธรรมการวิจัย (History of Research Ethics)
ประเด็นความรู้ที่ ๒	หลักจริยธรรมการวิจัยพื้นฐาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (Principles of Research Ethics, Laws, and Regulations)
ประเด็นความรู้ที่ ๓	กระบวนการขอความยินยอม (Informed Consent Process)
ประเด็นความรู้ที่ ๔	การวิจัยในกลุ่มอ่อนแอ/เปราะบาง (Research among Vulnerable Population)
ประเด็นความรู้ที่ ๕	การรักษาความลับ (Confidentiality)
ประเด็นความรู้ที่ ๖	การประเมินคุณประโยชน์และความเสี่ยง (Risk and Benefit Assessment)
ประเด็นความรู้ที่ ๗	จริยธรรมการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ (Ethical Consideration in Social Studies)
ประเด็นความรู้ที่ ๘	หน้าที่ความรับผิดชอบของนักวิจัยทั้งก่อนและหลังได้รับการรับรอง (Responsibility of Investigators including Pre and Post Review Process)
ประเด็นความรู้ที่ ๙	ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest)

จัดโดยวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วุฒิบัตรนี้มีผลตั้งแต่วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๔ ถึงวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๖
ขอให้เจริญในธรรมและหน้าที่การงานเป็นนิตย์เทอญ
ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๔

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ
ดร.พญ.จันทรา เหล่าถาวร กามวิง
ประธานมูลนิธิ SIDCER-FERCAP

พระเทพศาสนาภิบาล
เจ้าคณะภาค ๑๘
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ศ.ดร.
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

ภาคผนวก ค

แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และ ค่า IOC

แบบสอบถาม

เรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรใน องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

****

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อทราบการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงและตอบให้ครบทุกข้อ คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์ในการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วน จังหวัดนครศรีธรรมราชต่อไป

แบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้หลักเกณฑ์การกำหนดมาตรวัดเป็น 5 ระดับ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอขอบคุณอย่างสูง

ปิยนันท์ ฤทธิเดช
สาขาวิชาการปกครอง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ลงใน ☐ หน้าข้อความที่เป็นจริง

1. เพศ

☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

2. อายุ

☐ 1. ต่ำกว่า 30 ปี ☐ 2. 30-39 ปี

☐ 3. 40-49 ปี ☐ 4. 50 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา

☐ 1. ประถมศึกษา ☐ 2. มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า

☐ 3. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ☐ 4. ปริญญาตรีหรือสูงกว่า

ตอนที่ 2 การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับระดับการใช้หลักไตรสิกขาของท่าน

ข้อคำถาม	ระดับการใช้				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านศีล					
1. ท่านปฏิบัติตามกฎระเบียบของที่ทำงานอย่างเคร่งครัดเพียงใด					
2. ท่านมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของตนอย่างเต็มที่เพียงใด					
3. ท่านปฏิบัติตนต่อผู้ร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนแก่หมู่คณะเพียงใด					
4. ท่านเคยพูดโกหกหรือพูดหยาบคายในระหว่างปฏิบัติหน้าที่เพียงใด					
5. ท่านดำรงชีวิตโดยปราศจากการพัวพันกับยาเสพติดเพียงใด					
ด้านสมาธิ					
1. ท่านมีความมุ่งมั่นในการพัฒนางาน/พัฒนาตนเองให้บรรลุเป้าหมายเพียงใด					

ข้อคำถาม	ระดับการใช้				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
2. ท่านมีความมั่นใจว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่เพียงใด					
3. เมื่อท่านมีปัญหาท่านมีวิธีแก้ไขโดยการฝึกจิตให้มีสมาธิเพียงใด					
4. ท่านมีความตั้งใจและสมาธิกับการทำงานเพื่อองค์กรเพียงใด					
5. ในขณะปฏิบัติหน้าที่ท่านมีความกระวนกระวายและไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และงานที่ท่านปฏิบัติเพียงใด					
ด้านปัญญา					
1. ท่านทำหน้าที่ของตนโดยความตั้งใจและละเอียดรอบคอบเพียงใด					
2. ในเวลาท่านมีปัญหา ท่านมีกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและรอบคอบเพียงใด					
3. ท่านใช้หลักเหตุและผลโดยการพิจารณาในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพียงใด					
4. ท่านสามารถแก้ไขปัญหาในการทำหน้าที่ของตนโดยความรู้เท่าทันกับสภาพปัจจุบันเพียงใด					
5. ท่านพิจารณาใคร่ครวญต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างรอบคอบเพียงใด					

มหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ด้านศีล

.....

.....

.....

ด้านสมาธิ

.....

.....

.....

ด้านปัญญา

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

สารนิพนธ์เรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลสำหรับงานวิจัย เรื่อง “การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช”แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

2. โปรดตอบคำถามตามสภาพที่เป็นจริง คำตอบของท่านมีคุณค่ายิ่งต่อการวิจัย เพราะจะทำให้ทราบข้อเท็จจริงอันจะนำไปสู่แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชข้อมูลที่ท่านตอบจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด หากท่านรู้สึกไม่สบายใจสามารถไม่ตอบคำถามได้ ผู้วิจัยขอรับรองว่าข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้จะเป็นข้อมูลในภาพรวมเท่านั้นและจะดำเนินการให้สอดคล้องภายใต้เงื่อนไขจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ทุกประการ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำหรับความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ของท่านไว้ ณ โอกาสนี้

(นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ ผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....

ที่อยู่ปัจจุบัน .....หมู่ที่ .....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์ .....

วันและเวลาที่สัมภาษณ์ วัน.....ที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....

ตำแหน่งงาน.....

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วน จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วน จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วน จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านปัญญา อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ

แบบประเมินความเที่ยงตรง (IOC) ของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

สารนิพนธ์เรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ปิยนันท์ ฤทธิเดช
หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

คำชี้แจง

จากคำถามในแบบสอบถามในแต่ละข้อของการวิจัยนี้ โปรดพิจารณาว่าตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยหรือและโปรดแสดงความคิดเห็น/หรือพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถามตามเกณฑ์การประเมิน

+ 1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามตรงตามวัตถุประสงค์/เหมาะสม
0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามตรงตามวัตถุประสงค์/เหมาะสม
- 1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามไม่ตรงตามวัตถุประสงค์/ไม่เหมาะสม

โดยเขียนเครื่องหมาย √ ลงในช่อง “ความคิดเห็น” ว่าข้อความมีความเหมาะสมหรือถูกต้องเพียงใด พร้อมข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็น			
		+1	0	-1	ข้อเสนอแนะ
1.	**เพศ** O ชาย O หญิง				
2.	**อายุ** O ต่ำกว่า 30 ปี O 30-39 ปี O 40-49 ปี O 50 ปีขึ้นไป				

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็น			
		+1	0	-1	ข้อเสนอแนะ
3.	**ระดับการศึกษา** O ประถมศึกษา O มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า O อนุปริญญาหรือเทียบเท่า O ปริญญาตรีหรือสูงกว่า				

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อ	ข้อคำถาม	ความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
		+ 1	0	-1	
ด้านศีล					
1.	ท่านปฏิบัติตามกฎระเบียบของที่ทำงานอย่างเคร่งครัดเพียงใด				
2.	ท่านมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของตนอย่างเต็มที่เพียงใด				
3.	ท่านปฏิบัติตนต่อผู้ร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนแก่หมู่คณะเพียงใด				
4.	ท่านเคยพูดโกหกหรือพูดหยาบคายในระหว่างปฏิบัติหน้าที่เพียงใด				
5.	ท่านดำรงชีวิตโดยปราศจากการพัวพันกับยาเสพติดเพียงใด				

ข้อ	ข้อคำถาม	ความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
		+ 1	0	-1	
ด้านสมาธิ					
6.	ท่านมีความมุ่งมั่นในการพัฒนางาน/พัฒนาตนเองให้บรรลุ เป้าหมายเพียงใด				
7.	ท่านมีความมั่นใจว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่เพียงใด				
8.	เมื่อท่านมีปัญหาท่านมีวิธีแก้ไขโดยการฝึกจิตให้มีสมาธิเพียงใด				
9.	ท่านมีความตั้งใจและสมาธิกับการทำงานเพื่อองค์กรเพียงใด				
10.	ในขณะปฏิบัติหน้าที่ท่านมีความกระวนกระวายและไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และงานที่ท่านปฏิบัติเพียงใด				
ด้านปัญญา					
11.	ท่านทำหน้าที่ของตนโดยความตั้งใจและละเอียดรอบคอบเพียงใด				
12.	ในเวลาท่านมีปัญหา ท่านมีกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและรอบคอบเพียงใด				
13.	ท่านใช้หลักเหตุและผลโดยการพิจารณาในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพียงใด				
14.	ท่านสามารถแก้ไขปัญหาในการทำหน้าที่ของตนโดยความ รู้เท่าทันกับสภาพปัจจุบันเพียงใด				
15.	ท่านพิจารณาใคร่ครวญต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างรอบคอบเพียงใด				

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ด้านศีล

.....

.....

.....

ด้านสมาธิ

.....

.....

.....

ด้านปัญญา

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

แบบประเมินความเที่ยงตรง (IOC) ของแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ใช้ในการวิจัย

สารนิพนธ์เรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ปิยนันท์ ฤทธิเดช
หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

คำชี้แจง

จากคำถามในแบบสอบถามในแต่ละข้อของการวิจัยนี้ โปรดพิจารณาว่าตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยหรือและโปรดแสดงความคิดเห็น/หรือพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถามตามเกณฑ์การประเมิน

+ 1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามตรงตามวัตถุประสงค์/เหมาะสม
0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามตรงตามวัตถุประสงค์/เหมาะสม
- 1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามไม่ตรงตามวัตถุประสงค์/ไม่เหมาะสม

โดยเขียนเครื่องหมาย √ ลงในช่อง “ความคิดเห็น” ว่าข้อความมีความเหมาะสมหรือถูกต้องเพียงใด พร้อมข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็น			
		+1	0	-1	ข้อเสนอแนะ
1.	**ชื่อ/ฉายา/นามสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์**				
2.	**ที่อยู่ปัจจุบัน**				
3.	**วันและเวลาที่ให้สัมภาษณ์**				
4.	**ตำแหน่ง**				

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อ	คำถาม	ความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
		+ 1	0	-1	
1.	ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล อย่างไรบ้าง				
2.	ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วน จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิ อย่างไรบ้าง				
3.	ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านปัญญา อย่างไรบ้าง				

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อ	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(∑ X)	IOC		
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล								
1	**เพศ** ☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	**อายุ** ☐ 1. ต่ำกว่า 30 ปี ☐ 2. 30-39 ปี ☐ 3. 40-49 ปี ☐ 4. 50 ปีขึ้นไป	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	**ระดับการศึกษา** ☐ 1. ประถมศึกษา ☐ 2. มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. ☐ 4. อนุปริญญา / ปวส. ☐ 5. ปริญญาตรีขึ้นไป	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 2 การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช								
1. ด้านศีล								
1	ท่านปฏิบัติตามกฎระเบียบของที่ทำงานอย่างเคร่งครัดเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	ท่านมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของตนอย่างเต็มที่เพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	ท่านปฏิบัติตนต่อผู้ร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนแก่หมู่คณะเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
4	ท่านเคยพูดโกหกหรือพูดหยาบคายในระหว่างปฏิบัติหน้าที่เพียงใดสุจริต เพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
5	ท่านดำรงชีวิตโดยปราศจากการพัวพันกับยาเสพติดเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2. ด้านสมาธิ								
6.	ท่านมีความมุ่งมั่นในการพัฒนางาน/พัฒนาตนเองให้บรรลุเป้าหมายเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

ข้อ	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(∑ X)	IOC		
7	ท่านมีความมั่นใจว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่เพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
8	เมื่อท่านมีปัญหาท่านมีวิธีแก้ไขโดยการฝึกจิตให้มีสมาธิเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
9	ท่านมีความตั้งใจและสมาธิกับการทำงานเพื่อองค์กรเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
10	ในขณะปฏิบัติหน้าที่ท่านมีความกระวนกระวายและไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และงานที่ท่านปฏิบัติเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3. ด้านปัญญา								
11	ท่านทำหน้าที่ของตนโดยความตั้งใจและละเอียดรอบคอบเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
12	ในเวลาท่านมีปัญหา ท่านมีกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและรอบคอบเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
13	ท่านใช้หลักเหตุและผลโดยการพิจารณาในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
14	ท่านสามารถแก้ไขปัญหาในการทำหน้าที่ของตนโดยความรู้เท่าทันกับสภาพปัจจุบันเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
15	ท่านพิจารณาใคร่ครวญต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างรอบคอบเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ								
1	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม
โดยใช้เทคนิค IOC (Index Of Item-Objective Congruence)
เรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรใน
องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อ	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(∑ X)	IOC		
1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 2 การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช								
1	ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านศีล อย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วน จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสมาธิ อย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านปัญญา อย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ								
1	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

สรุป การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม
โดยใช้เทคนิค IOC (Index Of Item-Objective Congruence)
เรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรใน
องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(∑X)	IOC		
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล							
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 2 การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรใน องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช							
1. ด้านศีล							
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
4	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
5	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2. ด้านสมาธิ							
6	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
7	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
8	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
9	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
10	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3. ด้านปัญญา							
11	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
12	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
13	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
14	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(∑X)	IOC		
15	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ							
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

สรุป การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม
โดยใช้เทคนิค IOC (Index Of Item-Objective Congruence)
เรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพ
ของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(∑X)	IOC		
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 2 การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช							
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม และ แบบสัมภาษณ์
เรื่อง การใช้หลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช
แต่ละข้อได้ค่า 1.00

ความเห็น

.....

.....

.....

.....

(รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว)
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

Reliability

Case Processing Summary			
		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded[a]	0	.0
	Total	30	100.0
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.			

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.800	.801	15

นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช (Try out) จำนวน 30 คน

เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม 0.800

Item Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
a01	4.63	.490	30
a02	4.50	.509	30
a03	4.47	.507	30
a04	4.63	.490	30
a05	4.53	.507	30
b01	4.40	.498	30

Item Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
b02	4.57	.504	30
b03	4.63	.490	30
b04	4.40	.498	30
b05	4.53	.507	30
c01	4.60	.498	30
c02	4.40	.498	30
c03	4.57	.504	30
c04	4.47	.507	30
c05	4.57	.504	30

Summary Item Statistics							
	Mean	Minimum	Maximum	Range	Maximum / Minimum	Variance	N of Items
Item Means	4.527	4.400	4.633	.233	1.053	.007	15

Item-Total Statistics					
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a01	63.27	12.409	.638	.	.771
a02	63.40	13.214	.373	.	.791
a03	63.43	13.564	.276	.	.798
a04	63.27	12.409	.638	.	.771
a05	63.37	13.826	.203	.	.804
b01	63.50	13.017	.441	.	.786
b02	63.33	12.782	.504	.	.781
b03	63.27	12.409	.638	.	.771
b04	63.50	13.224	.381	.	.791
b05	63.37	13.826	.203	.	.804
c01	63.30	13.666	.255	.	.800
c02	63.50	13.017	.441	.	.786
c03	63.33	12.782	.504	.	.781
c04	63.43	13.909	.181	.	.805
c05	63.33	12.782	.504	.	.781

Scale Statistics			
Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
67.90	14.852	3.854	15

ภาคผนวก ง
ภาพถ่ายการสัมภาษณ์

พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ. ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

15 กุมภาพันธ์ 2566

พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการสำนักวิทยาลัยสงฆ์

15 กุมภาพันธ์ 2566

นายจอมไกร สวัสดิวงศ์ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

17 กุมภาพันธ์ 2566

นางชฎาพร เสนา ผู้อำนวยการกองพัสดุและทรัพย์สิน

16 กุมภาพันธ์ 2566

นายวิษณุ ศรีอุทัย นักวิชาการพัสดุชำนาญการ

16 กุมภาพันธ์ 2566

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล	นางสาวปิยนันท์ ฤทธิเดช
วัน เดือน ปีเกิด	20 พฤษภาคม 2529
สถานที่เกิด	จังหวัดนครศรีธรรมราช
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	195/1 หมู่ที่ 1 ตำบลกรุงหยัน อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช รหัสไปรษณีย์ 80240
ประวัติการศึกษา	บธ.บ. (ระบบสารสนเทศทางคอมพิวเตอร์) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ตำแหน่งงานปัจจุบัน	เจ้าพนักงานพัสดุปฏิบัติงาน
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช